

Національний університет
біоресурсів і природокористування України

КОНДРАТЕНКО Т.Є., КУЗЬМІНЕЦЬ О.М.

**ПОМОЛОГІЯ.
ПОШИРЕНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ
СОРТИ ЗЕРНЯТКОВИХ КУЛЬТУР**

**КИЇВ
2018**

УДК 634. 526.32. 1 (075)

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № від .....2018 р.) як навчальний посібник для студентів, що навчаються у вищих навчальних закладах за спеціальністю 203 «Садівництво та виноградарство»

Рецензенти:

Професор кафедри садівництва
ім. проф. В.Л. Смиренка НУБіП України
доктор с.-г. наук, ст. наук. співроб. В.М. Меженський

Завідувачка сектором методичного забезпечення
відділу експертизи на ВОС-тест
Українського інституту експертизи сортів рослин,
канд. с.-г. наук, ст. наук. співроб. Н.П. Костенко

Завідувачка селекційно-технологічного відділу
Інституту садівництва НААН України,
доктор с.-г. наук, ст. наук. співроб. О.А. Кіщак

Кондратенко, Т.Є.

Помологія. Поширені та перспективні сорти зерняткових культур: навчальний посібник / Т. Є. Кондратенко, О. М. Кузьмінець. — Київ : ЦП Компринт, 2018. — 25 с.

У навчальному посібнику викладено основи формування прибуткового сортименту зерняткових культур з урахуванням принципів зональності у розташуванні та сортооновленні; також висвітлено сучасні зони плодівництва, вимоги, яким повинні відповідати поширені і нові сорти, придатні для інтенсивних і суперінтенсивних насаджень. У посібнику узагальнено надбання у сфері сортознавства зерняткових культур, які сприятимуть поглибленому вивченню біологічних особливостей росту і плодоношення рослин, їхніх господарсько-цінних властивостей, об'єктивному оцінюванню ознак рослин і обґрунтованому добору кращих сортів для впровадження у промислові та аматорські сади у конкретних ґрунтово-кліматичних зонах.

Книга буде корисною для аспірантів, наукових співробітників, виробників та студентів спеціальності «Садівництво та виноградарство».

УДК 634. 526.32. 1 (075)

© Т. Кондратенко, О. Кузьмінець

ЗМІСТ

Вступ	6
РОЗДІЛ 1. СОРТ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА ПЛОДІВ	7
1.1 Роль сорту зерняткових культур у виробництві та використанні плодів	7
1.2 Основи формування прибуткового промислового асортименту зерняткових культур	14
1.3 Цінність плодів зерняткових культур і стан їх виробництва в Україні	17
Розділ 2. Принципи зональності в сорторозташуванні	22
2.1 Зони плодівництва та раціональне розташування насаджень зерняткових культур і їх сортів на території України	22
РОЗДІЛ 3. ПОШИРЕНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ СОРТИ ЯБЛУНІ	30
3.1 Айдаред	30
3.2 Амулет	33
3.3 Аскольда	36
3.4 Благодать	39
3.5 Бреберн	42
3.6 Вітос	44
3.7 Власта	47
3.8 Внучка	50
3.9 Гала	53
3.10 Гала Маст	56
3.11 Голден Делішес	59
3.12 Голден Делішес Рейндерс	62
3.13 Голден Делішес Смуті	65
3.14 Голден Резистент	68
3.15 Городищенське	71
3.16 Гренні Сміт	73
3.17 Даринка	76
3.18 Декоста	78
3.19 Джонаголд	81
3.20 Джонагоред	85
3.21 Едера	88
3.22 Йеллоу Спур Делішес	91
3.23 Кальвіль донецький	93
3.24 Лігол	96
3.25 Любава	99
3.26 Мавка	102

3.27 Мітчгла	105
3.28 Мліївчанка осіння	108
3.29 Настя	111
3.30 Орнамент	113
3.31 Папіровка	116
3.32 Перлина Києва	119
3.33 Радогость	122
3.34 Ренет Смиренка	125
3.35 Рубінове Дуки	128
3.36 Смиренківець	131
3.37 Скіфське золото	134
3.38 Слава Переможцям	137
3.39 Теремок	140
3.40 Тодес	143
3.41 Флоріна	143
3.42 Фуджі	149
3.43 Чемпіон	152
3.44 Ювілейне МІС	155
РОЗДІЛ 4. ПОШИРЕНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ СОРТИ ГРУШІ	158
4.1 Бере Боск	158
4.2 Буковинка	160
4.3 Весільна	162
4.4 Вересневе Дево	164
4.5 Вижниця	166
4.6 Етюд	168
4.7 Зимова Мліївська	170
4.8 Золотоворітська	172
4.9 Конференція	174
4.10 Крупноплідна	176
4.11 Львівський сувенір	178
4.12 Ноябрська	180
4.13 Осінь Буковини	181
4.14 Платонівська	183
4.15 Смерічка	185
4.16 Стрийська	187
4.17 Улюблена Клаппа	189
4.18 Християнка	191
4.19 Черемшина	193
4.20 Яблунівська	195
РОЗДІЛ 5. ПОШИРЕНІ СОРТИ АЙВИ	197
5.1 Академічна	197

5.2 Грушоподібна Шумського	199
5.3 Дарунок онуку	200
5.4 № 18 Кащенко	202
5.5 Кримська рання	203
5.6 Марія	205
5.7 Оранжева	207
5.6 Студентка	208
Список використаної літератури	211
Предметний покажчик	214

Вступ

Найголовнішими факторами, що визначають нині популярність сортів зерняткових культур, є їхні технологічні та ринкові можливості, оскільки фінансовий успіх гарантують лише ті з них, яким притаманні скороплідність і висока врожайність, стабільність плодоношення дерев, відмінні товарні та смакові якості плодів, універсального призначення, стійкість проти несприятливих умов довкілля. Але ідеальних сортів, які поєднували б у собі всі ці ознаки, нема. Тому садівникам доводиться вивчати величезну кількість сортів і вибирати з-поміж них такі, що найбільше відповідають певним вимогам. Справа ускладнюється ще й необхідністю зуміти передбачити ринкову кон'юнктуру на найближчі 5-15 років, коли насадження сорту вступлять у віковий період плодоношення.

Розібратися у великому різноманітті існуючих сортів та навчитися виявляти кращі, найпридатніші для вирощування в певній ґрунтово – кліматичній зоні і такі, що формують продукцію конкретного цільового призначення навчає дисципліна «Помологія». Розділ навчальної програми з цієї дисципліни «Розмноження і районування (поширення) сортів плодових культур», який присвячено обґрунтуванню виділення на території України 11 зон плодівництва та розгляду принципів добору для кожної з них плодових культур і сортів, великою мірою опановується студентами самостійно через знайомство з описами сортів. Наявність повних описів сортів, які публікують у наукових і науково популярних виданнях за результатами багаторічних досліджень, уміння по них вибирати серед великого різноманіття кращі сприяють створенню скороплідного і врожайного саду, який щороку дає велику кількість продукції певного цільового призначення. Виходячи саме з цих міркувань, ми підготували навчальний посібник, в якому наведено повний помологічний опис поширених у садах України і Європи сортів яблуні, груші та айви, а також перспективних. Студентові залишається уважно читати та аналізувати ці описи й добирати сорти під певне завдання.

РОЗДІЛ 1. СОРТ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА ПЛОДІВ

1.1 Роль сорту зерняткових культур у виробництві та використанні плодів

Наприкінці 19-го сторіччя, у початковий період інтенсивного розвитку плодівництва в Україні, Л.П. Симиренко (1961) зазначав, що однією з головних причин низького рівня вітчизняного плодівництва є відсутність знань про сорти. Він підкреслював, що тільки правильний вибір сортів, цілком придатних для умов певної місцевості, може забезпечувати успіх плодового саду. Тому, організувавши плодівний розсадник і маточник, він всебічно вивчав там зібрані сорти, виділяв кращі й рекомендував їх для масового розведення у промислових та аматорських насадженнях. І.В. Мічурін (1958) вважав, що в плодівництві сорт вирішує успіх усієї справи.

Коли Л.П. Симиренко накопичив безліч відомостей про стан кримського промислового садівництва (на початку 20-го сторіччя), він рекомендував закладати комерційні сади певним сортиментом з небагатьох, але цінних сортів, що добре вдаються в даних ґрунтово-кліматичних умовах. На його глибоке переконання, у промисловому насадженні яблуні одного господарства повинно бути не більше 5-6 сортів яблуні чи груші.

Оцінка ролі сорту та вимоги сучасного вітчизняного промислового садівництва до нього багато в чому збігаються й перегукуються з висловлюваннями Льва Платоновича. Так, за висновками сучасних селекціонерів, сортознавців, агротехніків і економістів, у справі збільшення валового врожаю плодів, у т.ч. яблуні та груші, частка сорту становить не менше 50-60% (Копань В.П., 1995; Седов Е.Н., 1998). При цьому залучення у виробництво кращих сортів не пов'язане з додатковими капітальними вкладеннями (Шестопаль О.М., 2006).

Вивчення стану і вимог сучасного українського плодового ринку, який певною мірою регулюється західноєвропейськими пропозиціями, показує, що

набір промислових сортів яблуні та груші повинен бути рухливим, тобто від застарілих і менш придатних потрібно вміти вчасно відмовитися на користь нових, кращих (Кондратенко Т.Е., 2002).

У генотипі сорту закладено його ознаки: господарсько-біологічні, господарсько цінні, фізіологічні й морфологічні. Ступінь вияву їх (особливо господарсько цінних) залежить від ґрунтово-кліматичних умов і агротехніки (Жученко А.А., 1980; Исаева И.С., 1989; Седов Е.Н., и др., 2007; Седышева Г.А., 1994). Дослідження українських сортознавців та агротехніків, досвід закордонних колег показують, що кращі сорти зерняткових культур здатні давати ранні, високі та регулярні врожаї високоякісних плодів, виправдовуючи витрати праці на догляд за садом, а також задовольняючи найрізноманітніші потреби людини. Серед сортів яблуні, найбільш відомих і широко вирощуваних в Україні у останні 10 років, високим біологічним потенціалом за скороплідністю володіють Айдаред, Голден Делішес, Мавка, Перлина Києва, Пламенне, Ревена, Скіфське золото, Нікогрін, Радогость, Пінова, Чемпіон, а також принципово нові, колоноподібні, що на другий рік після окулірування формують товарний урожай (Болеро, Валюта, Спарта, Танцівниця та ін.). Серед розповсюджених у насадженнях сортів груші найскоропліднішими є Вільямс, Вільямс Руж Дельбара, Бере Боск, Буковинка, Етюд, Золотоворітська, Конференція, Прикарпатська, Стрійська, Таврійська, Черемшина, Улюблена осіння, Яблунівська. Деревя цих сортів на насіннєвій підщепі вступають в плодоношення на 4-5 рік росту в саду, на айві на 2-3 рік.

Абсолютна більшість вирощуваних сортів айви є високоскороплідні, вступають у плодоношення на 2-3 рік після посадки в сад однорічками.

Наприкінці 20-го століття "стелею" врожайності яблуні вважали 402,5 т/га. Такий показник був досягнутий в Англії в результаті дуже вдалого сполучення селекційної новинки - колоноподібної яблуні та нової технології вирощування. Чотирирічні насадження колоноподібних сортів Арбат, Трайдед і Болеро (підщепа 54-118, схема садіння 4 x 1 м) в умовах Київської області формують

врожайність 26-30 т/га., дванадцятирічні – 85-107 т/га. Сучасні промислові сади нових сортів, вирощувані за інтенсивними технологіями, в Україні стабільно забезпечують урожайність 30-60, у країнах Західної Європи – 50-80 т/га.

За умови правильного добору для певної ґрунтово-кліматичної зони сорто-підщепних комбінацій груші та виконання усіх рекомендованих агротехнічних заходів сучасні насадження цієї культури в Лісостепу України забезпечують щорічну урожайність якісних плодів у межах 35-50 т/га (Матвієнко М.В., 2006), у Степу – до 85 т/га (Бабина Р.Д., 2002).

У сприятливих ґрунтово-кліматичних умовах айва є високоврожайною і прибутковою культурою. За повідомленнями С.В. Клименко (1993; 2004), середня урожайність кращих сортів айви селекції Національного Ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України за вирощування в центральних і північних районах нашої країни становить 27-37 т/га. Урожайність насаджень айви у Вірменії, за даними Е.А. Габриелян – Бекетовської (цит. за С.В. Клименко, 2004), становить 48 т/га, в деяких регіонах – 115 т/га.

Високоврожайні сорти завжди дають вищі врожаї, ніж середньо- та низьковрожайні, вирощувані в таких самих умовах. Так, 30-річне вивчення врожайності чотирьох сортів дозволило С.П. Маслову й Н.І. Халековій (1996) встановити, що в Орловській області сорт Уелсі за різних схем садіння в усі вікові періоди формував найвищий урожай і забезпечував вищий рівень рентабельності виробництва. Водночас у сорту Осінне полосате показники були найнижчі.

Сорти з високим біологічним потенціалом за врожайністю формують велику за площею листковою поверхню (30-40 тис.м²/га), що відзначається високою продуктивністю фотосинтезу. Коефіцієнт реалізації асимілянтів на врожай перевищує 0,6-0,8 (Кудрявец Р.П., 1987). Питома врожайність у розрахунку на 1 м² проекції крони становить 4,3-6,6, на 1 см² поперечного перетину штамба - 2,5-3,5 кг (Kantorowicz – Vak., 1997).

Сорти інтенсивного типу активно реагують на вміле використання агробіогеоценотичних факторів, ефективно реалізуючи високий біологічний

потенціал, насамперед, за ознакою врожайності. Так, щеплення більшої кількості сортів на середньорослі або карликові підщепи забезпечує вступ їх у плодоношення на другий-четвертий роки життя створеної сорто-підщепної комбінації (Гулько І.П., Гулько В.И., 1986; Татаринів А.Н., 1988; Матвієнко М.В. та ін, 2006). У сучасних насадженнях на карликових підщепах з густотою розміщення дерев 1,1-4,0 тис.шт./га в перші 5 років врожайність яблуні становить 24-57, у наступні - 29-59 т/га (Tomala K., Makosz E., 1996). У трирічному саду груші сорту Золотоворітська на середньорослій підщепі МА з щільністю 1000 дер/га врожайність дорівнювала 1,7 т/га, у дев'ятирічному – 34 т/га (Мацейко Л.М., 1998). У луговому саду моделі Дж. П. Хадсона при садінні дерев за схемою 30 × 45 см та в усіх модифікаціях такого насадження вже на другий рік досягнуто врожайність 72-150 т/га (Кудрявцев Р.П, Мягкова Т.Е., 1977; Hudson J.P., 1971, 1972).

Біологічний потенціал сортів імунних і високостійких проти грибних хвороб є гарантом стабільних урожаїв санітарно безпечних та дешевших плодів навіть за умови дії несприятливих природних й агротехнічних чинників (Седов Е.Н., 1992; Кондратенко Т.Є., Кондратенко П.В., 1996; Матвієнко М.В. та ін., 2006; Stehr R., 1997; Kruczynska D., 1998). Витрати засобів на боротьбу зі шкідниками й хворобами в садах з імунними сортами на 60-70% нижчі, ніж у звичайних (Кондратенко Т.Є., 2000). Тому створення сортів яблуні, імунних до парші (Амулет, Аріва, Герлінде, Голд Раш, Едера, Ліберті, Прима, Примула, Ремо, Рішельє, Топаз, Флоріна, Фрідом та ін.), що є донорами одного або блоку генів (*Vbj, Vv, Vm, Vr*), варто вважати одним з найбільших і результативних досягнень 20-го сторіччя, котрі сприяють створенню рослин з найвищим біологічним потенціалом за кількома господарсько-цінними ознаками.

Серед 20 ідентифікованих головних генів груші називають і гени *Ew¹* та *Ew²*. Вони обумовлюють стійкість до бактеріального опіку. Виявлення стійких сортів до збудника цієї хвороби, залучених та відомих донорів цих генів у селекційні програми дозволило науковцям Придністровської ДСС ІС НААН

створити сорти Яблунівська, Чернівчанка, Хотинчанка, Трембіта, Осінь Буковини, Буковинка, що відзначаються повною або високою польовою стійкістю до цієї шкідливої хвороби (Сайко В.І., 2001).

У насадженнях виробничого та державного сортовивчення Інституту садівництва (ІС) НААН на фоні загальноприйнятої системи захисту саду від шкідників і хвороб більшість сортів, імунних проти парші, виявляє слабу сприйнятливості до борошнистої роси, бурої плямистості листя, плодової гнилі, європейського раку, попелиці. В умовах Полісся та Лісостепу середньою сприйнятливості до борошнистої роси характеризуються Мекфрі, Пеміла, гібридні форми 1293-3, SR 0523, до плодової гнилі - Імрус, Ліберті, Мекфрі, Новомак, Первінка, Сестра Ліберті, до європейського раку - Флоріна.

Високу комплексну стійкість проти збудників основних грибних хвороб виявляють Катя, Настя, Сільвія, Вільямс Прайд, Ерлі Голд, Фрі Голд, Ямба (літні); Алкане, Амулет, Афродіта, Джеймс Грив, Делічія, Імрус, Прима, Теремок, Вітос, Рождественское, Фрідом (осінні); Внучка, Голден Резистент, Грін Стар, Едера, Зимове Плесецького, Кальвіль сніговий, Моді, Луна, Оріон, Перлина Києва, Розела, Скіфське золото, Сябрина, Топаз, Флоріна, Городищенське (зимові).

Серед найбільш відомих популярних сортів груші такими властивостями відзначаються Бере рання Мореттіні, Корсунська, Красівая, Вільямс Руж Дельбара, Старкримсон, Оксамит, Юнська Лепотіца (літні); Бере Краснокутське, Вижниця, Вродлива, Говерла, Крупноплідна, Малівчанка, Ніколай Крюгер, Осінь Буковини, Смерічка, Таврійська, Талгарська красуня, Улюблена осіння (осінні); Етюд, Жозефіна Мехельнська, Зимова Мліївська, Золотоворітська, Кучерянка, Марія, Ноябрьська Молдови, Отчественна, Припрутська, Салгірська зимова, Стрійська, Черемшина, Яблунівська (зимові).

Айва порівняно з яблуною і грушею є більш стійкою проти шкідників і збудників хвороб. За спостереженнями С.В. Клименко (2004), в окремі роки в

насадженнях сортів айви в умовах Лісостепу не виявлено жодних ознак пошкодження шкідниками чи ураження хворобами рослин і плодів.

Виробниче випробування перспективних сортів у промисловому насадженні в умовах південного Полісся підтвердило скороплідність, високу врожайність імунних сортів і достатню пристосованість їх до досить суворих умов даної зони. Перший товарний урожай сад сформував у трирічному віці. На десятий рік після посадки врожайність перевищила 25, на 11-й - 16, 14-й - 26 т/га, при цьому в сорту Ліберті - відповідно 31,0; 22,0; 32,8 т/га з високою товарною якістю плодів. У 10-13-літніх насадженнях Прими на сіянцях Антонівки звичайної врожайність досягала 52-79, Пріаму - 30-44, Прісцилли - 15-26 т/га.

Рослини сортів, що володіють комплексом усіх або більшої частки компонентів зимостійкості, здатні з незначними ушкодженнями або зовсім без них переносити суворі зими (Резвякова С.В., Седов Е.Н., Трунова В.А., 1993; Тюрина М.М., 1993). Вони з більшою ймовірністю гарантують одержання високих і стабільних урожаїв, особливо в регіонах з нестійкою погодою в зимовий і ранньовесняний періоди (Савельєв Н.И., 1998). Серед досліджуваних нами сортів яблуні до таких віднесено: Амулет, Ліберті, Пемілу, Радогость, Ремо, Топаз, Хоней Крісп (Кондратенко Т.Є., 2010, 2013). Найвищою зимостійкістю характеризуються й наступні сорти груші: Вересневе Дево, Вікторія, Вижниця, Доктор Люциус, Лазурна, Платонівська, Придністрянка, Смерічка, Таврійська, Талгарська красуня, Етюд, Зимова Мліївська, Золоторітська, Стрійська, Черемшина, Корсунська, Солодка з Млієва, Старкримсон, Юньська лепотіця.

На думку З.А. Седової (1985; 1995), хімічний склад плодів яблуні, що визначає їх лікувально-профілактичну й харчову цінність, є стійкою сортовою ознакою. За основними елементами він зазнає незначних змін лише в окремих сортах навіть при дуже різких змінах метеорологічних умов вегетаційного періоду.

Створюючи нові сади, перевагу віддають сортам, у плодах яких генотипом обумовлений високий вміст найважливіших органічних сполук, що визначають їх відмінний смак і високу лежкість. Ці дві ознаки, а також висока врожайність і привабливий зовнішній вигляд забезпечують високу конкурентоздатність сорту (Tomala K., 1994; Міка А., 1995; Kruczynska D., 1998).

Сортові особливості яблук і груш визначають їх цільове призначення. Плоди більшості сортів вживають у свіжому вигляді, багато які мають універсальне призначення, а деякі використовують як сировину для промислового або домашнього приготування різних видів консервів. Плоди "сировинних" сортів відзначаються високими технологічними властивостями, завдяки котрим придатні для виробництва різноманітних продуктів переробки, що відповідають сучасним потребам внутрішнього ринку і міжнародним стандартам. Багатьма дослідженнями встановлено, що основні технологічні властивості плодів, які притаманні певному сорту, стало зберігаються незалежно від регіонів вирощування (Седов Е.Н., Макаркина М.А., Левгерова Н.С., 2007).

Плоди деяких сортів айви, що мають сильний аромат і солодку м'якоть, споживають свіжими, а більшість використовують для перероблення. Їхні високі технологічні якості обумовлені значним вмістом пектинових речовин, що дозволяє готувати з них смачне варення, желе, мармелади, цукати, соки, сиропи, наливки, напої, виноматеріали. Плоди сучасних сортів використовують для переробки разом зі шкіркою, що значно (на 20%) знижує витрати сировини, затрати праці, пов'язані з очисткою плодів, і підвищує якість виготовленої продукції.

Навіть ці поодинокі приклади яскраво демонструють залежність результатів виробництва і цільового призначення садівничої продукції й, зокрема плодів яблуні і груші, від сорту та переконують, що кількість і якість урожаю визначається, у першу чергу, біологічними особливостями сорту, а

лише потім умовами вирощування, котрі забезпечують певний ступінь реалізації цих ознак.

Контрольні запитання

1. Чому важливо закладати насадження рекомендованими сортами?
2. Від чого залежить прояв господарсько-цінних ознак у сортів?
3. Назвіть поширені скороплідні сорти яблуні та груші.
4. Яка максимальна та середня урожайність зерняткових культур?
5. Яким чином прискорити вступ насаджень у плодоношення?
6. Назвіть переваги імунних сортів.

1.2 Основи формування прибуткового промислового асортименту зерняткових культур

У асортименті зерняткових культур найбільше ціняться сорти з плодами привабливого зовнішнього вигляду, відмінних смакових якостей, з соковитою щільною хрусткою м'якоттю (яблуня) чи ніжною, танучою без грануляцій (груша), що характеризується насиченим гармонійним кисло - солодким чи кислувато - солодким смаком (яблуня) або солодким з мигдальним чи трояндовим ароматом. Сучасний сорт буде популярним, якщо він технологічний, скороплідний, стійкий проти хвороб і шкідників, зимостійкий, щорічно формує високий урожай плодів гарного й відмінного смаку, високих товарних і технологічних якостей, достатньо лежкоспроможних.

Сорти, вирощувані в певному регіоні, у своїй сукупності повинні забезпечити розтягнутість строків знімання, рівномірне протягом року споживання плодів у свіжому вигляді, тривале завантаження плодопереробних підприємств. Отже, за якістю плоди всіх культивованих сортів певних культур повинні задовольняти будь які вимоги -

використовуватися свіжими, у домашньому консервуванні, на плодопереробних заводах.

Не існує сортів, які поєднують у собі всі перелічені якості. Однак ті, що становлять основу сталого поширеного асортименту яблуні, груші та айви в Україні, наближаються або вже досягають рівня кращих світових зразків за врожайністю, зимостійкістю й невибагливістю до умов вирощування. Все ж їх скороплідність, темпи нарощування врожайності в молодому віці, смакові та товарні якості плодів, як правило, тільки середні. Ринкові можливості переважної більшості поширених сортів недостатні.

Сучасним вимогам у значній мірі відповідають нові сорти вітчизняної і зарубіжної селекції, що останнім часом виділені українськими науковцями в групу перспективних для впровадження у промислові сади. Вони володіють високим біологічним потенціалом за основними господарсько цінними ознаками та ефективно реалізують його у сприятливих умовах вирощування.

Сорти з такими біологічними особливостями дерев, як середня сила росту, висока пробуджуваність бруньок, середня і слаба пагоноутворювальна здатність, глибока розсічена рідка крона, недовгі обростаючі гілочки, густе і рівномірне розміщення коротких плодкових утворень на багаторічних приростах (20-30 шт./п.м.) дозволяють створювати інтенсивні насадження з ущільненим розміщенням дерев (1,5-4,0 тис./га).

Скороплідні, високоврожайні й регулярно плодоносні сорти формують перші товарні врожаї (5-12 т/га) на третій-четвертий рік після окулірування або на другий-третій рік росту дерев у саду, а повноцінні (15-60 т/га) - у п'яти-семирічному віці, швидко окуповують затрати праці й засобів на догляд за насадженнями. У плодоносному віці їх урожайність залежно від культури і технології вирощування досягає 35-100 т/га. Сорти, що формують плоди привабливого зовнішнього вигляду, з високим умістом основних органічних речовин, гармонійним сполученням цукрів і кислот (ЦКІ 10-30), дозволяють одержувати продукцію високих споживчих якостей з широкими ринковими

можливостями. Водночас сорти, які характеризуються високою стійкістю за всіма чотирма компонентами зимостійкості, а також до заморозків у пізньовесняний період, гарантують збереженість садів, одержання високих урожаїв товарних плодів навіть після суворих зим і критичних температур на початку періоду вегетації рослин. Сорти, імунні до парші й високостійкі до комплексу грибних хвороб, є гарантом одержання високих та стабільних урожаїв санітарно безпечних і дешевих плодів за несприятливих природних й агротехнічних умов вирощування. Їхні плоди - найкраща технічна сировина для приготування дитячого та дієтичного харчування.

Таким чином, сучасний промисловий сортимент зерняткових культур цілком може складатися з сортів, що володіють високим біологічним потенціалом за комплексом ознак, який включає:

- ранню, високу й стабільну врожайність;
- морозовитривалість за 1-4-м компонентами зимостійкості;
- високу комплексну стійкість або імунітет до грибних хвороб;
- багатий біохімічний склад, відмінний смак і яскравий зовнішній вигляд плодів та реалізують їх з високою ефективністю за вирощування в певних ґрунтово- кліматичних умовах.

Вибір сорту, що володіє майже всіма переліченими ознаками, у цей час можна вважати реальністю. Вона обумовлена різноманіттям сортів світової колекції, істотним поповненням її в останні роки більш досконаліми, до числа яких належать і найновітніші сорти української селекції.

Контрольні запитання

1. Яким комплексом ознак мають володіти сучасні сорти?
2. Перелічте біологічні особливості сортів, придатних для створення інтенсивних насаджень з ущільненим розміщенням дерев.

3. Назвіть ознаки сортів, що формують продукцію високих споживчих якостей.
4. Які характеристики сортів гарантують збереження садів після перезимівлі?
5. Охарактеризуйте сорти, що є найкращою сировиною для дитячого та дієтичного харчування.

1.3 Цінність плодів зерняткових культур і стан їх виробництва в Україні

На сучасному ринку свіжої продукції найпопулярнішими є сорти яблуні, плоди яких мають відмінний смак, хрустку, дуже соковиту м'якоть, хорошу форма та розміте яскраво-червоне покривне забарвлення по всій поверхні або тільки основне зелене чи жовте. Найбільшим попитом користуються плоди масою 150-200 г (поперечний діаметр 7-9 см). На ринку груш споживач віддає перевагу плодам з гладенькою вільною від іржі поверхнею, грушоподібною формою, вище середнього і великого розміру (150 – 250 г) з ніжною, танучою (без кам'яних клітин) м'якоттю, солодкого чи кислувато-солодкого смаку. Останнім часом великою популярністю у споживачів користуються яскраві червоні плоди груші (Матвієнко М.В. та ін., 2006).

Плоди айви використовують переважно для консервних цілей. З них виготовляють желе, повидло, варення, цукати, компоти, сухофрукти, виноматеріали, тому вони повинні характеризуватись високими технологічними якостями, а саме: маса 250-350 г, округла форма з тоненькою гладенькою блискучою шкірочкою, невелике сердечко, щільна, соковита, ароматна м'якоть з малим умістом кам'янистих клітин (гранул) (Клименко С.В., 2004).

У казках багатьох народів яблука наділялись особливою силою, що здатна повернути людині навіть молодість. Їх і сьогодні розцінюють як символ здоров'я ("яблуко в день - і лікар не потрібен"). І це тому, що воно є цінним продуктом,

який має як харчове, так і лікувальне значення. У плодах яблуні виявлено більше 10 вітамінів, необхідних людині, тому яблука використовують під час лікування гіпертонічної хвороби, застудних (антибіотична дія) і серцево-судинних захворювань (багатий вміст калію), подагри, хронічного ревматизму, склерозу, для профілактики та боротьби з різними шлунково-кишковими інфекціями.

Цукри, яких яблука накопичують від 7,0 до 16,4% (Седов Е.Н., і Макаркина М.А., Левгерова Н.С., 2007), представлені в основному глюкозою та фруктозою. З органічних кислот (вміст у плодах 0,20-2,55%) 70% становить яблучна. Пектин яблук (кількість- 0,30-2,40%) володіє високими желюючими властивостями і повністю задовольняє вимоги, що ставляться до сировини переробними підприємствами. Вміст аскорбінової кислоти (бере участь в окислювально-відновлювальних процесах живого організму) варіює залежно від сорту і зони вирощування від 2,0 до 43,0, а в плодах гібридів - до 99,2 мг/100 г. Містять яблука й такі біологічно активні речовини, як фолієва кислота (0,11мг/100 г), рибофлавін (75), токоферолі (0,4) і хлорогенова кислота (30 мг/100 г). Широко представлені у плодах яблуні феноли - головний клас вторинних метаболітів, що володіють антиоксидантними властивостями.

Плоди груші, залежно від сортових особливостей і умов вирощування, містять, %: цукри – 6 -16, органічні кислоти – 0,1-0,5; пектин – 0,60-2,82, дубильні речовини – 0,05, вітаміни (А, В, Р, РР, С) – до 6 мг/100 г сирової маси та мікроелементи (Дрозденко Р.П., 1995).

Харчова цінність плодів айви визначається високим умістом у них моноцукрів, органічних кислот, комплексу вітамінів, мінеральних і інших біологічно активних речовин. Плоди айви в середньому містять, %: сухих розчинних речовин – 11-22; цукрів – 4,7-19,0, кислот – 0,2-2,9; пектинів – 0,5-2,9, а також, мг/100 г сирової маси: вітаміна С – 22-120; каротина – 0,11-1,05; фенольних сполук – 224- 1150 (Дрозденко Р.П.,1995; Клименко С.В., 2004).

В Україні станом на 01.01.2018 р. в структурі садів і ягідників зерняткові мають найбільшу питому вагу (104,7 тис. га або 52,7 %), з них яблуня становить

87,1 %, груша – 11,5 %, айва – 0,3 %. У останні роки в усіх категоріях господарств виробляється 1,2-1,4 млн. т цих плодів, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 0,3-0,4 млн. т (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка площ, урожайності та виробництва плодів зерняткових культур в Україні, 2001-2017 рр.

Роки	Всі категорії господарств				у т.ч. сільськогосподарські підприємства			
	площа, тис. га		урожай- ність, т/га	валовий збір, тис. т	площа, тис. га		урожай- ність, т/га	валовий збір, тис. т
	загальна	плодоносна			загальна	плодоносна		
2001-2005	213,1	191,5	4,2	812,0	150,9	135,2	1,4	190,3
2006-2010	147,8	128,5	6,9	886,8	79,5	66,6	2,9	190,3
2011	138,2	120,1	9,3	1118,3	64,4	52,6	5,0	264,3
2012	138,4	120,5	10,8	1297,7	63,5	51,7	6,7	344,7
2013	136,8	118,6	11,7	1391,3	61,4	49,3	8,1	398,6
2017	117,6	104,7	12,0	1248,0	43,3	35,5	8,4	295,3

Основною плодовою культурою в нашій країні є яблуна. Л.П. Симиренко (1961) зазначав, що яблуна найменш примхлива і вимоглива серед зерняткових культур - росте скрізь, але з неоднаковим успіхом, який, на думку видатного помолога, забезпечується тільки правильним вибором сортів, цілком придатних до умов певної місцевості. В останні 15 років спостерігається тенденція скорочення площ яблуневих садів, яка зберігається з моменту останнього перепису багаторічних насаджень (1998 рік; 289,2 тис. га). Закладання нових садів відбувається дуже низькими темпами. Щорічне виробництво плодів яблуні в останні п'ять років є майже стабільним і становить 1,0 – 1,2 млн. т. Урожайність виросла з 4,3 – 5,1 т/га (2003-2006 рр.) до 10,7-11,8 (2012 – 2017 рр.) за рахунок кращого догляду за рослинами у садах екстенсивного типу і вступу у віковий

період плодоношення нових насаджень, створених за інтенсивними технологіями.

Таблиця 2

Площі, валовий збір плодів та врожайність зерняткових культур
в Україні, 2017р.

Культури	Площа, тис. га		Валовий збір, тис. т	Урожайність, т/га
	усього	плодоносного віку		
Яблуня	103,1	91,2	1076,2	11,8
Груша	13,2	12,1	165,4	13,4
Айва	0,7	0,7	6,4	8,3

Груша в порівнянні з яблуною є більш вимогливою до основних факторів зовнішнього середовища. На скороплідність її дерев, урожайність, продуктивний період і особливо якість плодів, поряд з потенційними можливостями сорту і підщепи, великий вплив мають ґрунтово – кліматичні умови зони вирощування. Наявність великої кількості сортів різних строків досягання дозволяє успішно вирощувати високоякісні десертні зимові сорти у південних і південно – західних регіонах країни, а літні, осінні і деякі зимові, які потребують для своєї вегетації суму активних температур на рівні 2200-2600 °С, а також підщеп для них - у північній частині Лісостепу. Урожайність насаджень груші за останні 15 років зросла з 8,2 т/га до 13,4 т/га (табл. 2) за рахунок впровадження у сади сортів інтенсивного типу і нових конструкцій насаджень.

Айва, загальна площа насаджень якої складає зараз близько 700 га, вирощується в основному на присадибних ділянках у південних областях - Одеській, Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, а також на Буковині та в Закарпатті. Промислові насадження цієї культури в Україні також зосереджені у південних областях, але їх частка становить не більше 1-2%.

Промислова культура айви завдяки новим сортам селекції Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НААН України у теперішній час просунулася на 500-700 км північніше її раніше прийнятих меж. Ці сорти виявилися зимостійкішими у порівнянні з більшістю поширених осінніх і зимових сортів груші. Таким чином, Київ став північною межею успішного плодоношення нових вітчизняних сортів айви.

Контрольні запитання

1. Сорти з якими ознаками найпопулярніші на сучасному ринку свіжої продукції?
2. Назвіть дієтичні та лікувальні властивості яблук.
3. Охарактеризуйте сучасний стан виробництва плодів зерняткових культур в Україні.
4. В яких зонах рекомендується створювати промислові насадження яблуні, груші, айви?

РОЗДІЛ 2 ПРИНЦИПИ ЗОНАЛЬНОСТІ В СОРТОРОЗТАШУВАННІ

2.1 Зони садівництва та раціональне розташування насаджень зерняткових культур і їх сортів на території України

Україна має високий природно-економічний потенціал для розвитку садівництва та наповнення внутрішнього ринку високоякісною плодовою продукцією зерняткових культур вітчизняного виробництва. «Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 р. (2008 р) вважає головними напрямками розвитку галузі наступні: краще використання біокліматичного потенціалу регіонів і наявних ресурсів садівничих господарств, удосконалення розміщення садів, поліпшення їх породного й сортового складу, впровадження інноваційних технологій вирощування, перероблення і зберігання плодів.

Особлива роль належить раціональному використанню природних ресурсів країни. А це означає правильне територіальне розташування садових масивів і поширення (впровадження) в них найбільш цінних сортів, які здатні ефективно використовувати кліматичні і ґрунтові умови певних регіонів і формувати високоякісну продукцію. Із кліматичних факторів найважливіше значення для зерняткових культур мають тепло і вологозабезпечення вегетаційного періоду, умови перезимівлі, різкі коливання температури влітку та зимою, мінімальні температури, пізньовесняні заморозки, посухи та суховії.

Звертаючи увагу на ґрунтово-кліматичні особливості різних регіонів України і багаторічний досвід вирощування у них плодових і ягідних культур, територія України ще у 1965 році колективом науковців Українського науково – дослідного Інституту садівництва (нині Інститут садівництва НААН) була розділена на 11 зон чи макрорайонів садівництва (Гуцин М.Ю., 1969) (див. рис. 1). За основу територіального розміщення садівництва і породно-сортового розташування плодових культур було взято принципи сільськогосподарської екології, які визначають взаємозв'язок між плодовими рослинами та умовами регіонів їх вирощування. Межі зон садівництва в цілому збігаються із межами прийнятого природньо-історичного районування України, за виключенням зон

Придністров'я, Північно- Східного Степу і Донбасу. Для зон плодівництва був розроблений районований сортимент плодкових і ягідних культур, який опубліковано у двох виданнях у 1948 і 1954 рр.

Рис 1. Зони плодівництва України (Гущін М.Ю., 1969):

I – Полісся, II – Східний Лісостеп, III – Західний Лісостеп, IV - Придністров'я, V – Західний Степ, VI – Північно-Східний Степ, VII - Донбас, VIII – Центральний Степ, IX - Прикарпаття, X - Закарпаття, XI – Південний Степ

Відповідно до нього, у Поліссі рекомендувалося вирощувати сорти яблуні і груші, які відзначалися високою зимостійкістю, а саме: Антонівку звичайну, Осіннє полосате, Титівку, Пепін шафранний, Путівку літню, Боровинку (яблуня), Льїнку, Лимонку, Олександрівку (груша). Сприятливі умови Лісостепу, особливо західної його частини, дозволили впровадити у промислові насадження сорти із тривалим вегетаційним періодом, які формують плоди високої якості. До них

відносили такі сорти яблуні, як Мелба (літній), Уелсі, Слава переможцям (осінні), Кортланд, Кальвіль сніговий, Мекінтош, Джонатан, Ренет Симиренка, Ренет ландсберський, Ренет Черненка (зимові), а також груші - Вільямс літній, Бере Жиффар, Улюблена Клаппа, Бере Аманлі, Лісова красуня, Маріанна, Бере Арданпон, Кюре, Деканка зимова, Жозефіна Мехельнська.

Зону Придністров'я виділили в самостійну завдяки виключно сприятливим кліматичним умовам для вирощування найцінніших сортів яблуні та груші. Теплий і помірно вологий клімат оптимальний для вирощування сортів яблуні Ренет Симиренка, Кальвіль сніговий, Джонатан, Голден Делішес, Вагнера призове, Мекінтош, Слава переможцям, Пепін лондонський, Розмарин білий, Бельфльор жовтий, а також груші, щепленій на айві А - Кюре, Ніколай Крюгер, Дюшес, Ангулен, Бере Гарді, Бере Лігеля, Деканка зимова, Добра Луїза, Парижанка, Вільямс літній.

Термічний режим Західного та Центрального Степу дозволяв успішно вирощувати вимогливі до тепла зимові сорти яблуні, зимові й осінні сорти груші. Для закладання нових садів у цих зонах рекомендували сортимент яблуні і груші, який майже повністю повторював перелік сортів для Придністров'я.

Для Північно-Східного Степу та Донбасу, які характеризуються різко-континентальним кліматом, рекомендований сортимент плодкових культур був обмеженим і складався виключно із морозостійких сортів. Набір сортів яблуні включав Папіровку, Антонівку звичайну, Пепін шафранний, Пепінку литовську, Славу переможцям, Пепін Черненка, Кальвіль сніговий, Боровинку, Кортланд, Уелсі; груші - Ільінку, Лимонку, Улюблену Клаппа, Лісову красуню.

Теплові ресурси і потенціальна родючість багатих ґрунтів Південного Степу в умовах зрошення дозволяли вирощувати великі врожаї виключно високоякісної продукції яблуні, груші та айви. Тому рекомендований сортимент яблуні і груші був великий та різноманітний, близький до сортименту Придністров'я, а продукція мала різне цільове призначення.

Закарпаття та Прикарпаття – зони з помірно-континентальним кліматом і достатнім зволоженням були визнані придатними для успішного вирощування зимових сортів яблуни й осінніх та зимових сортів груші. Рекомендований сортимент був численний, різноманітний і включав Боскопську красуню, Пепін Рибстона, Ренет Канадський, Ренет ландсберський, Пепін Паркера, Джонатан, Ред Делішес, Голден Делішес, Старкінг, Мелбу, Батуллен, Соліварське благородне, Данцигське ребристе (яблуня); Вільямс літній, Улюблену Клаппа, Лісову красуню, Бере Боск, Кюре, Деканку зимову, Бере Андапон.

Для плодової зони Криму (містить підзони: південнобережна, передгір'я, степова центральна, східний Степ, західний Степ), яка здавна вважалася регіоном промислового садівництва держави, рекомендувалися такі сорти яблуни: Ренет Симиренка, Пепін лондонський, Ренет шампанський, Джонатан, Старк, Голден Делішес, Ренет орлеанський, Розмарин білий, Слава переможцям, Пармен зимовий золотий, Мекінтош, Мелба, Яндиківське та груші - Бере Ардапон, Кюре, Олів'є де Серр, Деканка зимова, Отчественна, Бере Боск, Бере Діль, Добра Луїза, Лісова красуня, Десертна, Улюблена Клаппа, Вільямс літній, Бере Жиффар, Деканька із Треву; айви – Анжерська, Берецька, Ізобільна.

На думку авторів цієї фундаментальної роботи (Гущин М.Ю., Дем'янець Е.Ф. 1947, 1954), знання особливостей ґрунтово – кліматичних зон і підзон дозволяє не тільки правильно встановити для них породно-сортівий склад насаджень, але й розробити більш ефективні системи агротехнічного догляду.

Сучасний перелік сортів зерняткових культур, рекомендованих «Держреєстром сортів рослин...» для вирощування в різних зонах плодівництва, містить зовсім інші найменування. До нього входять сорти, які пройшли усі етапи сортовивчення і визнані придатними для вирощування у певній ґрунтово-кліматичній зоні, формують стабільні та високі врожаї плодів високих споживчих якостей. Виробничник застрахований від ризику, якщо для закладання промислового саду використовує районовані сорти.

Сучасний «Держреєстр ...» містить 55 сортів яблуни звичайної, 39 – груші звичайної та 6 – айви довгастої. Основну частку із зареєстрованих становлять сорти української селекції. Серед сортів яблуни вітчизняних налічується 58,2%, груші – 87,2%, айви – 83,3%. Зареєстровані сорти різняться за рівнем популярності і поширення у промислових й аматорських садах, оскільки мають різний ступінь виявлення господарсько-цінних ознак. Сортів яблуни, масово вирощуваних у промислових садах України, налічується не більше 30, у любительських – біля 150, груші відповідно 10 і 60, айви – 4 і біля 15.

Погодні умови всієї території України є сприятливими для вирощування яблуни. Лімітуючим фактором для неї є тільки ґрунтові умови. Зважаючи на це, науковці ІС НААН рекомендують близько 45% насаджень розміщувати в західному Лісостепу, 35% – в центральному Степу, а решту – в інших регіонах країни (Гриник І.В., 2016) (рис.2).

Найпридатнішими для яблуни є ясно-сірі опідзолені ґрунти, сірі опідзолені, темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені. Придатними є дерново-середньопідзолисті супіщані, чорноземи звичайні глибокі, мало- та середньогумусні, чорноземи звичайні малогумусні, буроземно-підзолисті, коричневі гірські щебенюваті. Обмежено придатними визнано дерново-підзолисті піщані ґрунти на глибоких пісках, лучні карбонатні, які вимагають гідромеліоративних заходів, чорноземи південні та каштанові ґрунти, які можна використовувати тільки за умови зрошення.

Непридатними для культивування яблуни є: солонцюваті та засолені оглеєні карбонатні ґрунти. Найпридатніші та придатні ґрунти розташовані переважно у Західному Лісостепу (див. рис. 2).

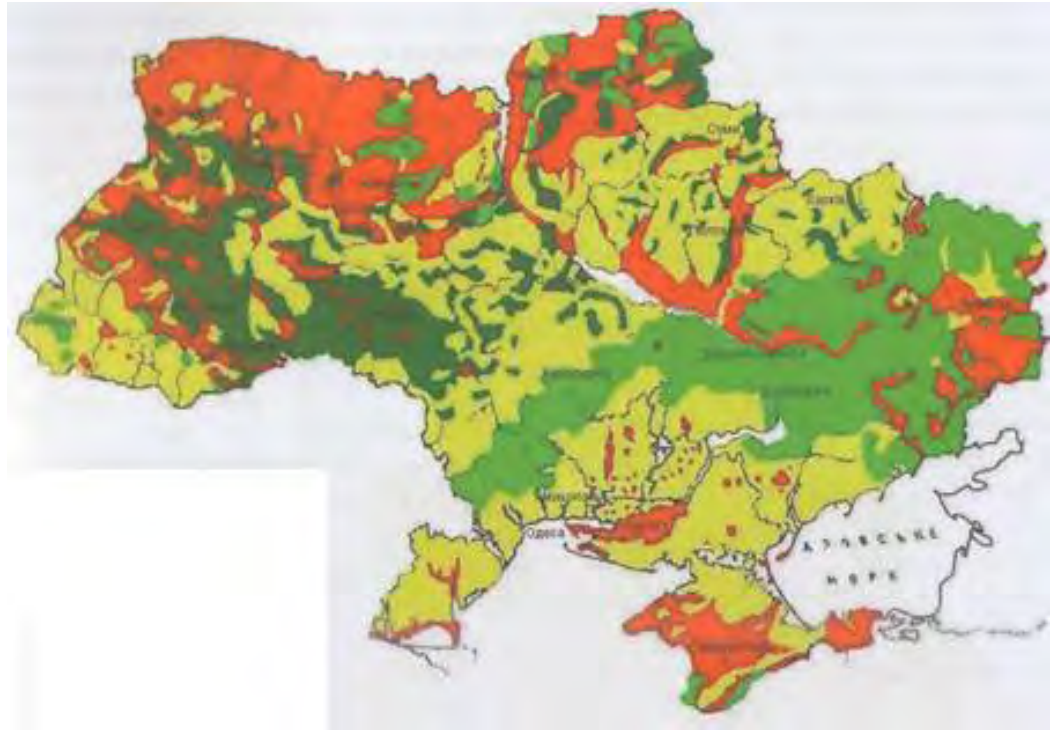

Рис. 2 Придатність регіонів України для вирощування яблуні

Умовні позначення: найпридатніші, придатні, обмежено-придатні, непридатні

З урахуванням оптимальних ґрунтово-кліматичних умов для культивування груші, науковці пропонують 48 % насаджень цієї культури розмістити в зоні Степу, 40,6% – в Лісостепу, 8,7% – на Поліссі та 2,7 % – в Карпатському регіоні (Бублик М.О. та ін., 2016) (рис.3).

Придатними для культури груші є ясно-сірі та сірі лісові ґрунти, темно-сірі лісові, чорноземи опідзолені й темно-сірі опідзолені, темно-сірі деградовані, чорноземи деградовані, чорноземи типові малогумусні і слабогумусовані, чорноземи типові середньогумусні, буроземно-підзолисті ґрунти та поверхнево-оглеєні види їх. Обмежено придатними вважають чорноземи звичайні мало- й середньогумусні глибокі, чорноземи звичайні середньогумусні, чорноземи звичайні малогумусні, чорноземи звичайні малогумусні неглибокі, чорноземи південні малогумусні і слабогумусовані, чорноземи та дернові щебенюваті ґрунти на елювії щільних безкарбонатних порід (пісковиків-сланців), темно-каштанові

залишково-солонцюваті, дернові переважно оглеєні піщані, глинисто-піщані й супіщані ґрунти в комплексі зі слабогумусованими пісками, дернові опідзолені суглинисті ґрунти і оглеєні види їх, бурі гірсько-лучні щебенюваті та дерново-буроземні ґрунти в комплексі з оглеєними видами їх, дерново-буроземні й гірсько-лучні, коричневі гірські щебенюваті ґрунти (див. рис. 3).

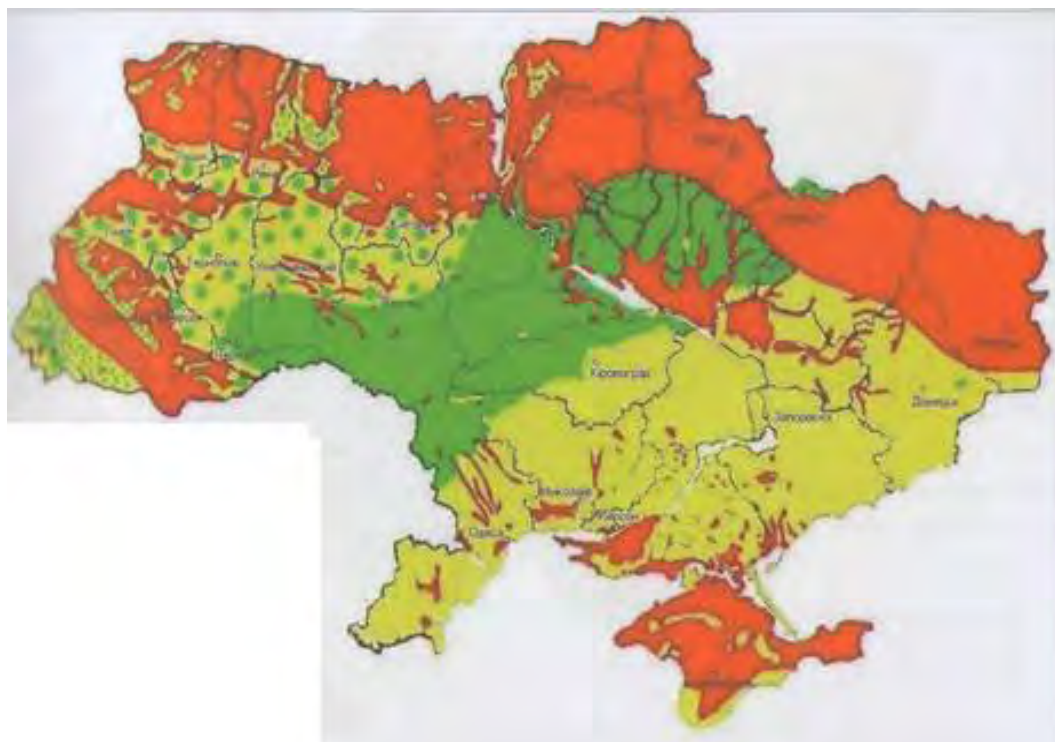

Рис. 3 Придатність регіонів України для вирощування груші

Умовні позначення: придатні для всіх сортів, ● придатні для літніх і осінніх сортів, обмежено-придатні для всіх сортів, ●●● обмежено-придатні для літніх і осінніх сортів, непридатні

Садівник – новачок може розраховувати на успіх лише в тому разі, якщо буде дотримуватися викладених принципів вибору регіону для вирощування конкретної культури та цілеспрямованого добору сортів для виробництва плодів певних споживчих якостей.

Контрольні запитання

1. Які кліматичні фактори мають найважливіше значення для зерняткових культур?
2. Назвіть зони плодівництва України за Гуціним.
3. За яким принципом рекомендувалися сорти для вирощування у тій чи іншій зоні плодівництва?
4. Для яких зон плодівництва лімітуючим фактором є висока зимостійкість сортів?
5. Де рекомендується вирощувати вимогливі до тепла сорти зерняткових культур?
6. Які ґрунти оптимальні для вирощування яблуні та груші, а які непридатні?

РОЗДІЛ 3. ПОШИРЕНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ СОРТИ ЯБЛУНІ

3.1 Айдаред

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньюзимовий сорт, виведений у США в результаті схрещування сортів Вагнера Призове і Джонатан.

Дерево середньоросле з високоокруглою, а з часом округлою середньозагущеною кроною. Кут відходження основних гілок від стовбура великий гострий, інколи близький до прямого. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна спроможність середня. *Пагони* прямі, світло-коричневого забарвлення, з фіолетовим відтінком, середньоопушені. Облистяність добра. *Листки* середньої величини та щільності, зелені або темно-зелені, слабоблискучі, овальної форми з довгим, гострим кінчиком, зазубреність країв одно-

двопилчасто-городчаста. *Черешок* середньої довжини і товщини, середньоопушений. *Прилистки* дрібні, шило- або ланцетоподібні.

Зимостійкість середня: в суворі зими з пониженням температури повітря до -33...-38°C спостерігалися пошкодження дерев до 5-7 балів, але вони відновили свою крону. Стійкість проти парші середня, в окремі роки зі сприятливими умовами для розвитку цієї хвороби ураження нею сильне, так само, як і борошнистою россою.

У пору *плодоношення* дерева вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад. Початок квітання спостерігається в ранні строки, тривалість – 10-17 днів. *Кращі запилювачі*: Глостер, Джеймс Грів, Джонатан, Кідд'с Оранж Ред, Мантуанське, Мекінтош, Мелроуз, Новамак, Ренет Оранжевий Кокса, Рубінове Дуки, Флоріна. Сам Айдаред теж добрий запилювач, схильний до самоплідності. Тип *плодоношення* мішаний. Яблука зав'язуються добре, по 2-3, на одному плодовому утворенні, інколи більше. В цілому зав'язування складає 11-28%. На дереві яблука тримаються добре.

У насадженнях сортовивчення середня врожайність п'ятирічних дерев на насіннєвій підщепі склала 16 кг, 10-річних – 130, 14-річних - 159, на підщепі ММ.106 – відповідно 9, 45 і 42, на М. 9 у трирічних дерев – 8, шестирічних – 13, 9-річних – 14 кг.

Плоди середньої та вище середньої величини (125-200 г), плоско-округлі, зі слабкою згладженою ребристістю до половини висоти, зеленувато-жовті, з яскраво-червоним розмитим рум'янцем, інколи зі смугами на більшій частині або на всій поверхні і з численними, дрібними сірими малопомітними підшкірковими цяточками та слабим сизим нальотом. *Лійка* середньої глибини та ширини, слабо або зовсім не оржавлена. *Плодоніжка* середньої довжини або довга, середньої товщини, міцна, слабоопушена, світло-коричнева. *Блюдце* мілке або середнє, середньої ширини, гладеньке або слабозморшкувате. *Чашечка* невелика, закрита, *підчашечкова трубка* середнього розміру, конічна. *Сердечко* середнього розміру, ріпчасте з середніми за величиною закритими або напіввідкритими *насіннєвими*

камерами. Осьова порожнина вузька, циліндрична. Насінини добре виповнені, середнього розміру, конічної або яйцеподібної форми, коричневі (5-7 шт./плід). М'якоть кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, солодко-кислого смаку (7,5-8,0 балів), з середнім ароматом. Шкірочка щільна, середньої товщини, гладенька, блискуча, зі слабкою жирністю, інколи з невеликою оржавленою сіткою.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 13,4-13,8, цукрів – 9,03-10,70, органічних кислот – 0,51-0,55, пектинів – 0,88-1,03, а також Р-активних речовин – 128,57-222,38 та вітамін С – 5,59-6,35 мг/100 г сирової маси.

У Лісостепу України знімальна стиглість плодів настає в кінці вересня – на початку жовтня, споживча – в кінці листопада - грудні. Транспортабельність висока. У холодильнику зберігаються до травня - червня. Призначення універсальне. Крім споживання у свіжому вигляді, цінні для виготовлення сидру, вина, натурального пюре, повидла, джему.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, сильнорослі або більше середнього розміру, одномірні за висотою, розгалужені слабо, інколи мають по 1-3 бічних пагони. Стовбурець середньої товщини, слабоколінчастий, зеленувато-світло-коричневий. Пагони прямі, бурувато-коричневі, опушені. Величина листкової пластинки більша за середню, колір зелений, форма яйцеподібна або видовжено-овальна, опушеність і вигнутість слабкі, складеність сильна, розташована під великим гострим кутом до пагона; основа округла, часто асиметрична, край слабохвилястий, однодвотупопилчастий, поверхня слабо горбкувата. Черешок середньої довжини і товщини, сірувато-зелений. Прилистки середньої величини, ланцето- або півмісяцеподібні, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність, придатність для інтенсивних технологій, довгий період зберігання та споживання плодів.

Недоліки: недостатня стійкість проти парші, висока сприйнятливність до борошнистої роси, не дуже високі смакові якості плодів.

Сорт поширений у багатьох країнах. З 1986 р. районований у зонах Степу та Лісостепу. На даний час входить у десятку найбільш поширених сортів в Україні. Використовується в селекції як джерело компактності крони, скороплідності, високої врожайності, товарності і лежкоздатності плодів.

Довбиш О.П., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 41-43.

3.2 Амулет

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньоосінній сорт, виведений у Інституті садівництва НААН.

Дерево середньоросле з ширококонічною середньозагущеною кроною. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна спроможність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках, плодових прутиках.

Пагони середньої довжини, товсті, слабкоколінчасті, темно-коричневі,

слабоопушені. *Листки* великі, темно-зелені, овальної форми з коротким і гострим кінчиком, основа округла, зазубреність країв подвійнопилчаста або городчаста. *Черешок* середній за довжиною, товщиною та опушенням. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні.

У суцвітті 5-6 світло-рожевих квіток середніх розмірів, блюдцеподібних, бутони рожево-білі; пелюстки довгасті, слабо зімкнуті, приймочки маточок розміщені на одному рівні та нижче пиляків. Цвітуть у середні строки, досить дружно. *Кращі запилювачі*: Вітос, Пріам, Флоріна, Фрідом, Чемпіон.

У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад. Зимостійкість в умовах Лісостепу висока, імунний до парші (ген Vf), стійкий до борошнистої роси. Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на підщепі 54-118 формують по 25-35 кг.

Плоди вище середньої величини та великі, масою 170-200 г, округло-конічні, злегка ребруваті біля верхівки. Основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне – розмитий темно-червоний рум'янець майже на всій поверхні плоду з помітними опробковілими сочевичками. *Лійка* глибока, широка. *Плодоніжка* довга, середньої товщини, опушена. *Чашечка* закрита, *блюдце* середнє, складчасте. *Підчашечкова трубка* конічна. *Сердечко* середньої величини, цибулиновидне з напіввідкритими або відкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* широколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, невеликі, конічні, темно-коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* кремова, дрібнозерниста, ламка, соковита, кисло-солодкого смаку (8,2-8,4 бала), ароматна. *Шкірочка* середньої товщини, еластична, блискуча.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 12,68-15,14, цукрів – 8,34 – 10,32, органічних кислот – 0,34-0,64, пектинів – 0,77-1,29, а також вітамін С - 5,10-6,64 мг/100 г сирової маси.

Знімальна та *споживча стиглість* настають у середині вересня. В холодильнику зберігаються до грудня. Транспорتابельність висока. Придатні для споживання у свіжому вигляді та переробки на високоякісний сік.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, сильнорослі, одномірні. Поодинокі рослини утворюють по 2-3 короткі бічні пагони, що відходять від стовбура майже під прямим кутом. Штамбик товстий, коричневий з густо розташованими плоско-округлими великими бежевими сочевичками. Пагони сильнорослі, товсті, слабоколінчасті, темно-коричневі, слабо опушені, з середньою кількістю великих овальних сірувато-білих сочевичок. Міжвузля середніх розмірів. Бруньки маленькі, ширококонічні, слабо опушені, коричневі, їх верхівки слабо відхилені від пагонів. Листкова пластинка дуже велика, темно-зелена, широкоовальна або широкояйцеподібна, слабоопушена, з середньою вигнутістю і складеністю, розміщена майже під прямим кутом до пагона, основа округла, кінчик короткий зі слабою загостреністю і скрученістю; жилкування грубе, край листка слабкохвилястий, дво-чотиридрібнопилчасто-городчастий, поверхня блискуча, горбкувата. Черешок короткий, товстий рожевувато-зелений, середньо опушений. Прилистки дрібні, ланцетоподібні, темно-зелені, з нерівним краєм.

Достоїнства сорту: зимостійкий, скороплідний, високоврожайний, імунний до парші, стійкий до борошнистої роси.

У 2006 році включений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Районований у Лісостепу і Степу. Високоєфективний у селекції як донор олігогенної стійкості до парші.

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуня, 2013. – С. – 55-57.

3.3 Аскольда

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньюзимовий сорт, виведений у Інституті садівництва НААН.

Дерево середньоросле з широкозворотноконічною середньозагущеною кроною. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна спроможність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* сильнорослий, середньої товщини, слабоколінчастий, сірувато-коричневий, сильно опушений. *Листки* середніх розмірів, сірувато-зелені, видовженоовальної форми з дугоподібною основою та загостреним кінчиком, зубченість країв тупопилчаста. *Черешок* середніх довжини, товщини та опушення. *Прилистки* дрібні, добре розвинуті, ланцетоподібні.

В умовах Лісостепу зимостійкий, стійкий до парші, але пагони та листки значною мірою уражуються борошнистою росюю.

У суцвітті 4...5 світло-рожевих квіток середніх розмірів, з прожилками, блюдцеподібних; пелюстки округлі, слабо зімкнуті; бутони рожево-білі. Приймочки маточок розміщені на одному рівні та вище пиляків.

Цвінуть в пізні строки, інтенсивно, досить довго. *Кращі запилювачі:* Айдаред, Катерина, Едера, Ліберті, Перлина Києва. У пору плодоношення дерева на середньорослій підщепі вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад.

Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на підщепі 54-118 формують 25-30 кг високотоварних плодів.

Плоди вище середньої величини та великі, масою 175-210 г, сплющено-округлі, зі слабкою ребристістю. Основне забарвлення – зеленувато-жовте, покривне – розмитий червоно-бордовий рум'янець у штрихах з легким сизим нальотом та малопомітними опробковілими сочевичками. *Лійка* середньої глибини, широка. *Плодоніжка* коротка, середньої товщини, міцна. *Чашечка* закрита; *блюдце* середнє, широке, складчасте; *підчашечкова трубка* середньої величини, лійковидна. *Сердечко* невелике, цибулиновидне з невеликими відкритими *насіньовими камерами*. *Осьова порожнина* вузьколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, середніх розмірів, конічної форми, світло-коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* кремова, щільна, дрібнозерниста, ламка, соковита, кисло-солодкого смаку (8,2-8,4 бала). *Шкірочка* середньої товщини, еластична, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 12,0-14,7, цукрів – 8,71-13,04, органічних кислот - 0,56-0,75, пектинів – 0,82-1,28, а також 4,13-6,48 мг/100 г сирій маси вітаміну С.

Знімальна стиглість плодів настає в кінці вересня, споживча – в листопаді - грудні. Транспортабельність висока. Зберігаються в холодильнику до травня.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні з 3-6 бічними пагонами, що відходять від стовбура під гострим кутом, утворюючи лійкоподібну крону. Штамбик товстий, сизувато-коричневий з численними сочевичками середніх розмірів. Пагін сильнорослий,

середньої товщини, слабкоколінчастий, бурувато-сірий, середньо-опушений з невеликою кількістю сочевичок середньої величини, округлих та овальних, бежевих. Міжвузля середніх розмірів або великі. Брунька середнього розміру, овальна або конічна, з округлою верхівкою, сильно опушена, бурувато-сіра, притиснута до пагона. Листова пластинка середньої величини, сірувато-зелена, видовженоовальна, слабкоопушена, складеність (у вигляді човника) середня, вигнутість біля основи сильна, розташована під малим тупим кутом до пагона, основа дугоподібна, кінчик середнього розміру, загострений; жилкування середнє, край середньохвилястий, тупопилчастий; поверхня слабкобугрувата. Черешок середньої довжини, товщини та опушення, сірувато-світло-зелений, біля основи червонуватий. Прилистки дрібні ланцетоподібні, сизувато-зелені.

Достоїнства сорту: висока зимостійкість, скороплідність, високі смакові якості плодів.

Недоліки: значне ураження пагонів та листків борошнистою росюю.

У 1999 році внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Районований і досить поширений у Поліссі та Лісостепу. Високоєфективний у селекції як джерело яскравого забарвлення, високих смакових якостей і доброї лежкоздатності плодів.

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 75-77.

3.4 Благодать

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, виведений у Інституті помології ім. Л.П. Симиренка НААН.

Дерево помірної сили росту з розлогою округлою середньозагущеною кроною. Гілки розміщені компактно. Кора на штабмі і скелетних гілках гладенька, коричнева. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, коричневі, помірно опушені, гладенькі, з середньою кількістю дрібних білих *сочевичок*. Міжвузля середнього розміру. *Бруньки* дрібні, гостро-конічні, не опушені, притиснуті. *Листкові пластинки* середнього розміру, зелені, майже гладенькі, опушеність і вигнутість слабкі, складеність середня, широкоовальні, з кінчиком середнього розміру, поступово загостреним; краї сильно хвилясті, сегментовані, потрійнопилчасті. *Черешок* середньої довжини і товщини, світло-зелений, з червоною основою. *Прилистки* середньої величини, ланцетоподібні.

Сорт середньої зимостійкості, посухостійкий, до парші стійкість середня, до борошнистої роси висока.

В пору *плодоношення* дерева на карликовій підщепі вступають на третій рік після посадки в сад. Квітування проходить у середньопізні терміни. Тривалість 6-8 днів. Тип плодоношення кільцівковий. Квітки великі, білі. Бутони світло-рожеві. Суміжні пелюстки вінчика дотикаються. Сорт скороплідний. Урожаї регулярні та щедри. В саду первинного сортовивчення врожайність п'ятирічних дерев на підщепі М. 9 становила 30,5, семирічних – 42,0, середня багаторічна в інтенсивних насадженнях – 27,2 т/га.

Плоди більші середнього розміру (180-190 г), одномірні, плескато-кулясті, жовті, з незначним світло-червоним розмито-штрихуватим рум'янцем. *Лійка* глибока, середньої ширини, сильно оржавлена. *Плодоніжка* середньої товщини і довжини, світло-жовтувато-коричнева. *Блюдце* мілке, середньої ширини. *Чашечка* середнього розміру, закрита, чашолистки короткі. *Насінини* добре виповнені, конічної форми, коричневі. *М'якоть* жовтувато-біла, середньої щільності, дрібнозерниста, соковита, запашна, відмінного кисло-солодкого смаку (7,8-8,2 бала). *Шкірочка* середньої товщини, міцна.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 15,03, цукрів – 11,0, органічних кислот – 0,41, пектинових речовин – 0,93 (з них протопектину – 0,77%), а також – 7,8 мг/100 г сирової маси вітаміну С.

В умовах Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає у другій – третій декадах вересня, споживча – у грудні. Транспортабельність висока. У холодильному сховищі зберігаються до березня-квітня. Оптимальна температура зберігання +2...3⁰С. Напрямок використання – споживання у свіжому вигляді, виготовлення соків.

У розсаднику (за даними Т.Є.Кондратенко, О.М.Кузьмінець, 2008) **однорічні саджанці** середньої сили росту і одномірності з 1-4 бічними пагонами та плодовими утвореннями в середній частині стовбура. Штамбик товстий, зеленувато-коричневий з численними великими плоско-округлими кремових

сочевичками. Пагін середньої довжини і товщини, прямий, середньозбіжистий, сірувато-коричневий, слабо опушений, з середньою кількістю сочевичок середнього розміру, округлих, кремових. Міжвузля короткі. Брунька маленька, округло-конічна, слабо опушена, коричнева, притиснута. Листкова пластинка середнього розміру, тьмяно-зелена, широкоовальна, зі слабою опушеністю і вигнутістю і сильною складеністю, розміщена під великим гострим кутом до пагона; основа округла або дугоподібна, асиметрична; кінчик середніх розмірів, шпичастий, слабо скручений; край сильнохвилястий, сегментований, однодвосередньопилчастий (війчастий); поверхня слабозморшкувата; жилкування середнє. Черешок короткий, середньої товщини та опушеності, світло-зелений, з червонуватою основою. Прилистки середніх розмірів, вузьколанцетоподібні, зелені, з нерівним краєм.

Достоїнства сорту: придатність для вирощування в інтенсивних насадженнях, скороплідність, високі врожайність дерев і стійкість до борошнистої роси, привабливий зовнішній вигляд і високі смакові якості плодів.

Недоліки: схильність дерев до переобтяження врожаєм.

У 2006 році сорт занесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу і Степу.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 100-101.

3.5 Бреберн

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньозимовий сорт новозеландського походження.

Дерево середньоросле з компактною широкоовальною помірно загущеною кроною. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна здатність середні. **Пагони** середньої довжини і товщини, прямі, темно-червоного забарвлення, сильно опушені.

Сочевички розташовані рідко, бежеві, мало помітні. **Бруньки** середньої величини, яйцеподібні, сильно опушені, слабо відхилені від пагона. Облистяність добра. **Листки** середнього розміру або великі, досить щільні, зелені, матові, вузькоовальної форми з коротким і гострим кінчиком; зазубреність краю городчаста. **Черешок** середньої довжини і товщини, густо опушений, світло-зелений, з червоною основою. **Прилистки** дрібні, ланцетоподібні, світло-зелені.

Зимостійкість в умовах Криму вища за середню. Стійкість проти грибних хвороб середня.

У пору *плодоношення* дерева на карликовій підщепі вступають на другий-третій рік після садіння в сад однорічними саджанцями. Цвітуть у середні строки. Тривалість складає 9-11 днів. Потенційні *запилювачі*: Голден Делішес, Джаліта, Ліна. Тип плодоношення мішаний. Зав'язування яблук добре, по 1-2, іноді по 3-4 на одному плодовому утворенні. На дереві плоди тримаються дуже міцно. В насадженнях Кримської дослідної станції садівництва середня врожайність п'яти-семирічних дерев на підщепі ММ.106 становить 18, максимальна – 44 т/га.

Плоди середнього та більші за середній розмір, масою 130-180 г, яйцеподібні, зеленувато-жовті з рожевувато-червоним штрихувато-розмитим рум'янцем на більшій частині поверхні та численними світло-сіриватими добре помітними підкірковими цяточками. *Лійка* середньої глибини і ширини зі слабою оржавленістю. *Плодоніжка* середньої довжини, тонка, сіро-зелена. *Блюдце* мілке, широке, слабоскладчасте. *Чашечка* закрита; *підчашечкова трубка* коротка, лійкоподібна. *Сердечко* середньої величини, цибулеподібне з невеликими закритими *насінневими камерами*. *Насінини* середні за розміром, конічної форми, світло-коричневі (7-9 шт./плід). *М'якоть* кремова або зеленувато-кремова, дуже соковита, хрустка, кисло-солодкого смаку (8,2-8,4 бала). *Шкірочка* щільна, гладенька, еластична, блискуча, з восковим нальотом.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 18,6, цукрів – 13,07, органічних кислот –1,02, а також 23,6 мг/100 сирі маси вітаміну С.

У Південному Степу *знімальна зрілість* плодів настає в першій декаді жовтня, споживча – у грудні. В холодильнику добре зберігаються до 9 місяців.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність.

Недоліки: неодночасне дозрівання плодів.

Бабіна Р.Д., Гриценко Л.О. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 105-106.

3.6 Вітос

Фото Кузьмінець О.М.

Осінній сорт польської селекції, виведений за схрещування сортів Фантазія та Примула.

Дерево сильноросле з широкоовальною середньозагущеною кроною. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна спроможність середня. Тип плодоношення мішаний. *Пагони* середньої довжини і товщини, збіжистість і колінчастість слабкі, бурувато-коричневі, сильно опушені, з малою кількістю дрібних округлих *сочевичок*. *Бруньки* середні, широкоовальні, середньоопушені. *Листкові пластинки* середнього розміру, світло-зелені, матові, середньоопушені, складеність слаба, широкояйцеподібні, з округлою основою та середнього розміру різко загостреним кінчиком, розташовані під середнім тупим кутом до пагона. Краї слабохвилясті, двопилчасто-городчасті, поверхня горбкувата. *Черешок* середній за довжиною, товстий, світло-зелений, з червоною основою. *Прилистки* середньої величини, шаблеподібні. Зимостійкість сорту висока, імунний проти

п'яти рас парші (донор гена Vf), стійкість до борошнистої роси середня, проти європейського раку висока.

Цвіте в середньоранні строки, дружно. Життездатність пилку середня (42-60%), зав'язування плодів від вільного запилення помірно (6-13 %). У суцвітті частіше зав'язується одне яблуко. *Кращі запилювачі*: Амулет, Скіфське золото, Джеймс Грів, Катя, Лобо, Делічія. У *плодоношення* вступає на третій-четвертий рік після садіння. При вирощуванні на середньо- та сильнорослій підщепах схильний до періодичного плодоношення. Урожайність шести-восьмирічних дерев на підщепі 54-118 становить 16-20, 10-річних – 32-39 кг.

Плоди вище середніх розмірів та великі (180-225 г), одномірні, сплющено-округлі, жовто-зелені, з тьмяно-червоним смугасто-розмитим рум'янцем, який найчастіше вкриває 1/3-1/2 поверхні, середньою кількістю дрібних світлих підшкіркових цяток і легким сизим нальотом. *Лійка* середньої ширини, мілка. *Плодоніжка* коротка, середньої товщини, пряма. *Блюдце* неглибоке, вузьке, зморшкувате. *Чашечка* закрита, *підчашечкова трубка* середньої величини, конусоподібна. *Сердечко* середніх розмірів, цибулиноподібне, містить напіввідкриті просторі *насінневі камери*. *Осьова порожнина* широкоовальна. *Насінини* добре виповнені, комоподібні, сірувато-коричневі. *М'якоть* кремувато-біла, дрібнозерниста, дуже ніжна, соковита, запашна, гармонійного кисло-солодкого смаку (8,2-8,5 бала). *Шкірочка* тонка, середньої щільності, блискуча, гладенька, помірно масляниста.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 13,65-13,83, цукрів – 8,57-8,98, органічних титрованих кислот – 0,62-0,77, пектинів – 0,792-0,801, а також вітамін С – 3,56-4,18 і фенольні сполуки – 123,27-144,08 мг/100г сирої маси. *Знімальна зрілість* плодів настає в середині вересня. Через тонку та ніжну шкірочку транспортабельність їх невисока. Зволікання із збиранням призводять до осипання та поганої лежкості плодів. В холодильнику зберігаються 2,0-2,5 місяця. Використовуються у свіжому вигляді та на виготовлення натурального соку.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічки** середньорослі, одномірні за висотою, слабо збіжисті, без бічних утворень. Стовбурець товстий, прямий, зеленувато-світло-коричневий з середньою кількістю великих плоско-округлих сочевичок. Пагін середньорослий, товстий, слабозбіжистий, слабоколінчастий, світло-коричневий, сильно опушений, з нечисленними дрібними округлими бежевими сочевичками. Міжвузля середніх розмірів. Брунька більша за середню, округло-конічна, коричнева, середньоопушена, притиснута до пагона. Листова пластинка велика, плоска вздовж головної жилки, сірувато-зелена, широкояйцеподібна, середньоопушена, вигнутість варіює від слабої до середньої, з краями, піднятими вгору у вигляді широкого совочка, розміщена під середнім тупим кутом до пагона; основа плоска або серцеподібна; кінчик середніх розмірів, різко загострений, скрученість його слабка, край слабохвилястий, 1-2-згладжено-пилчастий; поверхня великогорбкувата; жилкування середнє. Черешок короткий, товстий, сірувато-рожево-зелений, сильно опушений. Прилистки середніх розмірів, ланцетоподібні, сірувато-зелені, з нерівним краєм.

Достоїнства сорту: висока зимостійкість, імунітет проти парші (ген Vf), висока товарність і відмінний смак плодів.

Недоліки: помірна врожайність, масове обпадання при настанні знімальної стиглості, низька транспортабельність плодів.

Сорт проходить виробниче випробування в Поліссі та Лісостепу, за результатами якого визначено перспективність для фермерського та любительського садівництва.

Використовується в селекції як донор гена Vf, джерело високої товарності і добрих споживчих якостей плодів.

Кондратенко Т.Є. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 133-135.

3.7 Власла

Фото Кондратенко Т.Є.

Ранньозимовий сорт, виведений у Інституті помології ім. Л.П. Симиренка НААН.

Дерево сильноросле з пірамідальною піднесеною середньозагущеною кроною. Гілки розміщені компактно, відходять від стовбура під гострим кутом. Кора на штамбі та основних гілках шершава, бура. *Пагони* довгі, товсті, коричневі, шершаві, прямі та дугоподібні зі слабким опушенням та великою кількістю білих *сочевичок* середнього розміру. *Бруньки* середньої величини, конічні, середньоопушені, притиснуті. *Листкові пластинки* великі, довгі, зелені, матові, опушеність помірна, вигнутість слаба, складеність середня, подовженоеліптичні, з округлою основою та середнім різко загостреним кінчиком; краї слабо хвилясті, сегментовані, тупопилчасті, поверхня зморшкувата. *Черешок* короткий, середньої товщини, опушений. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні.

Сорт зимостійкий, стійкість до парші середня, до борошнистої роси висока, скороплідний. Квітки рожеваті, запашні, середньої величини. Суміжні пелюстки вінчика дотикаються. Квітує в середньоранні терміни.

У пору *плодоношення* на підщепі М. 9 вступає на другий-третій рік росту, швидко нарощуючи товарну врожайність. Плодоносить переважно на кільцівках і плодушках. В інтенсивному саду зі схемою садіння 3,75 x 1,00 м середня врожайність у три-восьмирічному віці складала 29,3 т/га (при максимальній 52,3 т/га).

Плоди великі, масою 210-220 г (максимальна 250 г), плескато-кулясті, точені, зеленувато-жовті, з яскраво-червоним смугасто-розмитим рум'янцем майже на всій поверхні. *Лійка* середньої ширини та помірної глибини. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини, міцна, коричнювато-бура, помірно опушена. *Чашечка* напіввідкрита; *блюде* глибоке, середньої ширини. Заіржавлення на поверхні, поблизу чашечки, дуже слабке. *Насінневі камери* закриті. *Насінини* добре розвинені, конічної форми, коричневі. *М'якоть* кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, запашна, гармонійного десертного кисло-солодкого смаку (7,8-8,0 балів). *Шкірочка* міцна, гладенька, зі слабим восковим нальотом.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 11,94, цукрів – 10,35, органічних кислот – 0,48, пектинів – 1,005, а також 4,6 мг/100 г сирової маси вітаміну С.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в першій-другій декадах вересня, споживча – у третій декаді вересня. У сховищі зберігаються до грудня-січня, в холодильних камерах – до лютого. Оптимальна температура зберігання +1..3⁰С.

У розсаднику (за даними Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М., 2008), **однорічні саджанці** сильнорослі, одномірні, середньозбіжисті, з поодинокими кільцівками та списиками. Штамбик товстий, зеленувато-світло-коричневий з середньою кількістю округлих та плоско-округлих сочевичок кремового

забарвлення. Пагін сильнорослий, товстий, прямий, зеленувато-світло-коричневий, середньої опушеності, з середньою кількістю дрібних округлих та овальних бежевих сочевичок. Міжвузля середніх розмірів. Брунька середньої величини, широкоовальна, коричнева, сильно опушена, притиснута до пагона. Листова пластинка велика, яскраво-зелена, яйцеподібна з середньою опушеністю і складеністю та слабою вигнутістю, основа округла або плоско-округла, кінчик середніх розмірів, різко відокремлений від пластинки, опущений донизу, слабо скручений; пластинка розташована під прямим або малим тупим кутом до пагона, край слабохвилястий, одно-двотупопилчастий; поверхня матова, великобугрувата; жилкування грубе. Черешок короткий, товстий, світло-зелений, рожевуватий біля основи. Прилистки середніх розмірів, ланцетоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: придатність до інтенсивних технологій, висока зимостійкість, скороплідність, стійкість до борошнистої роси.

Недоліки: періодичність плодоношення, низька лежкість плодів, втрата смакових якостей у процесі зберігання.

У 2006 році сорт внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 135-136.

3.8 Внучка

Фото Кузьмінець О.М.

Зимовий сорт, виведений у Інституті помології ім. Л.П. Симиренка НААН.

Дерево помірної сили росту, з розлогою округлою середньозагущеною кроною. Гілки розміщені компактно, від стовбура відходять під кутом близьким до прямого. Кора на штампі гладенька, зеленувата. Збудливість бруньок середня. Пагоноутворювальна здатність висока. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, бурі, помірно опушені з короткими міжвузлями та невеликою кількістю дрібних округлих *сочевичок*. *Бруньки* середнього розміру, конічні, опушені, притиснуті. *Листкові пластинки* великі, темно-зелені, видовженояйцевидні, вигнутість слаба, складеність середня, з округлою основою та кінчиком, який поступово загострюється, розташовані під великим гострим кутом до пагона, гладенькі, краї слабохвилясті, тупопилчасті. *Черешок* середньої величини, зелений, біля основи червоний.

Сорт зимостійкий, стійкість до парші та борошнистої роси висока, проте сильно уражується плодовою гниллю.

У пору *плодоношення* вступає рано, швидко нарощуючи товарну врожайність.

Цвіте в середні строки, рясно. Квітки середнього розміру, світло-рожеві, суміжні пелюстки не дотикаються. *Кращі запилювачі*: Айдаред, Мавка, Ревена. Плодоносить переважно на кільцівках і плодових прутиках. Урожайність на підщепі М.7 при схемі садіння 4 x 2 м на четвертий рік становила 37, у трирічних насадженнях на М. 9 (3,75 x 1,00 м) за умови зрошення – 13, п'ятирічних – 55 т/га. Сумарна врожайність за 7 років плодоношення дорівнювала 236, середня багаторічна – 34 т/га.

Плоди вище середньої величини та великі (190-230 г), пласко-округло-конічні, слаборебристі, зеленувато-жовті, з темно-червоним розмитим рум'янцем на більшій частині поверхні та смугами більш інтенсивного кольору на його фоні, а також невеликою кількістю світлих добре помітних підшкіркових цяточок. *Лійка* середньої ширини, глибока, сильно оржавлена. *Плодоніжка* коротка, середньої товщини, коричнева, помірно опушена. *Блюдце* середньої ширини, неглибоке, у деяких плодів слабо заіржавлене. *Чашечка* середнього розміру, закрита. *Насінніві камери* відкриті. *Насінини* добре виповнені, коричневі. *М'якоть* зеленувато-біла, щільна, дрібнозерниста, соковита, доброго гармонійного кисло-солодкого смаку (7,8-8,0 балів). *Шкірочка* щільна, але не груба, гладенька; восковий наліт на ній слабкий, маслянистість відсутня або дуже незначна.

У плодах міститься,%: сухих розчинних речовин – 13,14-14,03, цукрів – 10,40-12,04, органічних кислот – 0,23-1,07, а також вітамін С -3,7 мг/100 г сирової маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає у другій-третьій декадах вересня, споживча – у третій грудня. Транспортабельність задовільна. В

холодильнику плоди зберігаються 6-7 місяців. Основне призначення – для споживання у свіжому вигляді, а також для виготовлення соків, джемів, варення.

У розсаднику, за описом Т.Є.Кондратенко, О.М.Кузьмінець (2008), приживлюваність вічок висока, однорічки сильнорослі, одномірні за висотою, без бічних утворень. Штамбик товстий, прямий, зеленувато-світло-коричневий. Пагін сильнорослий, прямий, слабозбіжистий, товстий, сизувато-коричневий, середньоопушений з середньою кількістю дрібних округлих бежевих сочевичок. Міжвузля короткі. Брунька середніх розмірів, конічна, з округлою верхівкою, коричнева, середньої опушеності, притиснута до пагона. Листкова пластинка більше середньої величини, темно-зелена, видовженояйцеподібна, опушення середнє, вигнутість і складеність по головній жилці сильні; основа плоска або округла, кінчик дуже довгий, загострений, середньо скручений. Пластинка розміщена під прямим кутом до пагона; край припіднятий у вигляді совочка, слабохвилястий (хвилі великі), тупопилчастий; поверхня середньозморшкувата; жилкування середнє. Черешок короткий і товстий, рожево-світло-зелений, бордовий біля основи, середньоопушений. Прилистки середніх розмірів, ланцетоподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, посухостійкість, висока та регулярна врожайність, висока зимостійкість, стійкість проти парші та борошнистої роси.

Недоліки: висока сприйнятливність до плодової гнилі.

У 2007 році сорт занесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу. Перспективний для вирощування в інтенсивних насадженнях, як скороплідний високопродуктивний сорт.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 136-138.

3.9 Гала

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, отриманий у Новій Зеландії в результаті схрещування сортів Кіддс Оранж Ред і Голден Делішес.

Дерево середньоросле з широкопірамідальною негустою кроною. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна спроможність середня. *Пагони* середні або довгі, середньої товщини, червонувато-коричневого забарвлення, з сірим відтінком, слабо опушені. *Сочевички* великі або середніх розмірів, жовтуваті, розташовані густо, добре помітні. *Бруньки* дрібні, конічні, коричневі, з сірим відтінком, слабо опушені, притиснуті до пагона. Облистяність добра. *Листки* середніх величини та щільності, зелені, з середнім блиском, подовженояйцеподібної та подовженоовальної форми, поступово переходять у гострий кінчик; зазубреність країв пилчасто-городчаста. *Черешок* середньої

довжини і товщини, слабо опушений. *Прилистки* дрібні, ланцето- або шилоподібні.

Зимостійкість середня, в сувору зиму з пониженням температури повітря до -33,8...-38,0°C пошкодження дерев становило 6 балів, крона дерев не відновилась, в наступні роки вони загинули. Стійкість проти парші слабка, до борошнистої роси висока.

У пору плодоношення дерева на насіннєвій підщепі вступають на шостий-сьомий рік після посадки в сад. Початок квітання спостерігається на 2-3 дні пізніше, ніж в Айдареда. Тривалість 7-13 днів. *Кращі запилювачі*: Катя, Джеймс Грів, Катерина, Елстар. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука по 1-3 на одному плодовому утворенні. На дереві тримаються добре, але при затримці зі збиранням кількість падалиці становить 10%. В колекційних насадженнях Подільської ДС ІС НААН середня врожайність шестирічних дерев склала 4, восьмирічних – 60, 11-річних – 95 кг. Плодоношення регулярне.

Плоди середньої величини, масою 119-150, інколи 180 г, округлі або округло-зрізано-конічні, зі слабою ребристістю у верхній частині, в період знімальної стиглості зеленувато-жовті і яскраво-жовті під час споживчої стиглості, з оранжево-червоним смугасто-розмитим рум'янцем на більшій частині поверхні та дрібними світлими досить рідкими мало помітними пішкірковими цяточками. *Лійка* середньої ширини, глибока, без оржавленості. *Плодоніжка* довга, середньої товщини і міцності, зеленувато-світло-коричнева, слабо опушена. *Блюдце* середньої ширини, мілке, складчасте. *Чашечка* закрита; підчашечкова трубка середнього розміру, лійкоподібна. Сердечко досить велике, цибулевидне, з великими, напіввідкритими насіннєвими камерами. Осьова порожнина овальна. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, яйцеподібної форми, коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* світло-жовта, щільна, ламка, дрібнозерниста, соковита, відмінного кислувато-солодкого смаку (8,4-8,6 бала), з сильним ароматом. *Шкірочка* щільна, тонка, гладенька, блискуча, суха.

В Лісостепу України *знімальна стиглість* плодів настає у другій половині вересня, споживча – в листопаді. Транспортабельність висока. Зберігаються в холодильнику до березня – квітня. Використовуються свіжими та на виготовлення натурального соку, пюре, джему.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, середньорослі, середньої одномірності за висотою з 7-9 бічними пагонами. Стовбурець середньої товщини, слабоколінчастий, сірувато-коричневий. Пагони коричневі, середньоопушені. Листкова пластинка середньої величини, темно-зелена, подовженояйцеподібна, слабо опушена знизу, вигнутість слабка, складеність середня, основа дугоподібна. Пластинка розташована під великим гострим кутом до пагона; нервація ніжна, краї середньохвилясті, однотривеликопилчасті, поверхня злегка зморшкувата. Черешок середньої довжини і товщини або товстий, зелений, з червоною смугою на освітленому боці, а біля основи рожевувато-червоного забарвлення. Прилистки середніх розмірів, ланцето- або серпоподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: висока та регулярна врожайність, відмінний смак плодів.

Недоліки: недостатні зимостійкість і стійкість проти парші, невеликі плоди.

Цей сорт (і його клони) є одним з найпопулярніших сортів у світі. Станом на 2009 рік у світовому рейтингу він займав третє місце, а в країнах Євросоюзу друге. В Україні випробовується в дослідних насадженнях з середини 70-х років минулого століття, а з 1993 р. районований у степовій та лісостеповій зоні. Входить в десятку сортів, які користуються попитом серед населення нашої країни. Займає значне місце в молодих промислових садах. Придатний для вирощування в західному Лісостепу, Степу, Криму, Придністров'ї, Передкарпатті. Використовується в селекції як джерело високих смакових якостей плодів з хрусткою консистенцією м'якоті. Має багато спонтанних мутантів, які відрізняються від основного сорту забарвленням і величиною плодів: Роял Гала,

Мондіал Гала, Гала Маст, Галаксі, Гала Руж, Скарлет Гала, Галагоред, Спур Ред Гала.

Довбиш О.В., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 141-143.

3.10 Гала Маст

(Регал Гала, Регал Принц Гала, Регал Квін)

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, виявлений у Новій Зеландії.

Дерево середньоросле, з широкопірамідальною середньозагущеною кроною. Кут відходження основних гілок від стовбура гострий. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна здатність середня. *Пагони* довгі або середньої довжини, тонкі і середньої товщини; темно-коричневого забарвлення з сіруватим відтінком, слабо опушені. *Листки* середньої величини або дрібні,

середньої щільності, зелені, середньоблискучі, еліптичної форми, пластинка плавно переходить у гострий кінчик; нервація ніжна, зазубреність країв дрібнопилчаста. *Черешок* середньої довжини і товщини або тонкий, слабо опушений. *Прилистки* дрібні, шило - або шаблеподібні.

Зимостійкість і стійкість проти парші середні, до борошнистої роси – висока.

У пору плодоношення дерева на підщепі ММ. 106 вступають на п'ятий рік після посадки в сад. Початок цвітіння спостерігається на 5 днів пізніше, ніж в Айдареда. Тривалість 7-13 днів. Кращі запилювачі: Елстар і його мутанти, Глостер, Айдаред, Мелроуз. Плодоносить переважно на кільцївках та однорічних приростах. Яблука зав'язуються по 1-3 в суцвітті. На дереві тримаються добре. Без проріджування зав'язі дерево схильне до періодичності плодоношення. Врожайність висока.

Плоди більші, ніж у вихідного сорту, масою 162-220 г, округло-конусоподібні, слаборебристі у верхній частині, жовті, з інтенсивним яскраво-червоним розмитим рум'янцем на всій поверхні та з численними, великими світлими добре помітними підшкірковими цяточками. *Лійка* глибока, середньої ширини, інколи слабо оржавлена. *Плодоніжка* довга або середньої довжини, середньої товщини, міцна, світло-коричнева, середньоопушена. *Блюдце* широке, середньої глибини, складчасте. *Чашечка* закрита або напіввідкрита; підчашечкова трубка довга, лійкоподібна або циліндрична. *Сердечко* середньої величини або велике, серцеподібне з великими напіввідкритими насінневими камерами. *Осьова порожнина* циліндрична. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, овальної та яйцеподібної форми, темно-коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* світло-кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, відмінного кислувато-солодкого смаку (8,4-8,7 бала), з середнім ароматом. *Шкірочка* щільна, середньої товщини, гладенька, з невеликим восковим нальотом, трохи жирна на дотик.

У Лісостепу України знімальна зрілість плодів настає у другій декаді вересня, споживча – в листопаді. Транспортабельність висока. Зберігаються в холодильнику до березня.

У розсаднику приживлюваність вічок добра, **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні з 4-7 бічними пагонами. Стовбурець товстий, зеленувато-коричневий. Листкова пластинка велика, зелена, подовженояйцеподібна, опушеність, вигнутість і складеність слабкі, основа дугоподібна. Пластинка розташована під великим гострим кутом до пагона; край слабохвилястий, дво-тридрібноутопилчастий; поверхня слабогорбкувата, жилкування середнє. Черешок короткий, середньої товщини, світло-зелений, з бордовою основою, середньо опушений. Прилистки середньої величини або дрібні, ланцетоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: високі врожайність і товарність, а також відмінний смак плодів.

Недоліки: недостатні зимостійкість і стійкість проти парші.

Довбиш О.В., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 143-145.

3.11 *Голден Делішес*

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньюзимовий сорт американського походження, виявлений як випадковий сіянець.

Дерево швидкоросле, вище середньої сили росту з широкоовальною або округлою середньозагущеною кроною. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна здатність середні. Плодоносить на кільцівках, списиках, плодових прутиках, однорічних приростах. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, слабоколінчасті, світло-коричневі, слабо опушені з численними переважно великими овальними чи округлими *сочевичками*. *Листкові пластинки* середньої величини, яскраво-зелені, помірнблищасті, опушеність і вигнутість слабкі, складеність середня, овальні, з округлою основою та середнім за розміром загостреним і слабо скрученим кінчиком; краї середньохвилясті, двотритупопилчасті, поверхня зморшкувата. *Черешок* середньої довжини і товщини,

світло-зелений з червонуватою основою. *Прилистки* середнього розміру, ланцето – або серпоподібні.

Зимостійкість і стійкість проти парші та борошнистої роси середня, до плодової гнилі висока, посухостійкість нижча за середню.

Квітує в пізні терміни, довго. Формує пилок середньої або високої життєздатності - 42-76%. Зав'язування плодів від вільного запилення складає 9-27%. *Кращі запилювачі*: Айдаред, Елстар, Глостер, Мелроуз.

У *плодоношення* на середньорослій підщепі вступає з третього-четвертого року після садіння, на карликовій – з другого-третього. На останній в умовах Криму врожайність восьми-десятирічних дерев досягає 35-50 кг (28-63 т/га), на середньорослій – 45-60 кг (37-50 т/га), а в Лісостепу в насадженнях такого ж віку на 54-118 – 28-45 кг (23-37 т/га), на М.3 – 65-78.

Плоди середнього та більшого за середній розмір (120-190 г), середньоодномірні, видовженоокругло-конічні, зі слабкою ребристістю у верхній половині, зеленувато-жовті з великими опробковілими світло-коричневими сочевичками, іноді з незначним оранжевим рум'янцем та іржавою сіткою. *Лійка* середньої ширини або вузька, глибока, в деяких яблук середньооржавлена. *Плодоніжка* довга, тонка, сильно зігнута, виходить за межі лійки. *Блюдце* неглибоке, широке, складчасте. *Чашечка* закрита або напіввідкрита, *підчашечкова трубка* середньої величини, конічна, рідше широколікоподібна. *Сердечко* невелике, ромбоподібне, розташоване ближче до верхівки, містить закриті та напіввідкриті просторі *насінневі камери*. *Осьова порожнина* невелика, овальна. *Насінини* середнього розміру, яйцеподібні, коричневі (10-13 шт./плід). *М'якоть* жовтувато-кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, відмінного кислувато-солодкого смаку (8,0-8,4 бала), ароматна. *Шкірочка* середньої товщини, щільна, еластична, злегка шорстка, суха, з незначним оржавленням.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 12,79-18,80, цукрів – 9,20-14,96, органічних титрованих кислот – 0,19-0,64, пектинів – 0,976, а також вітамін С – 4,19-7,79 мг/100 г і фенольні сполуки - 166 мг/100 г сирої маси.

Знімальна стиглість настає наприкінці вересня, споживча – в січні. Транспорتابельність висока. У сховищі плоди зберігаються до березня, в холодильнику – до травня. Використовуються переважно свіжими, а також на виготовлення сухих порошків, соків.

У розсаднику приживлюваність вічок від середньої до високої (не стабільна за роками), **однорічні саджанці** сильнорослі, одномірні за висотою, схильні до утворення великої кількості кільцівок у нижній половині стовбура, а в незначного числа рослин – по 1-2 бічних пагони, що відходять від нього під великим гострим кутом. Штамбик сірувато-світло-коричневий. Пагін сильнорослий, товстий, прямий, світло-коричневий, слабоопушений з великою кількістю округлих або видовжених світло-бежевих сочевичок середнього або великого розміру. Міжвузля середньої величини. Брунька маленька, конічна, плоска, асиметрична, тьмяно-коричнева з середнім опушенням, щільно притиснута до пагона. Листкова пластинка розміру більш за середній, яскраво-зелена, опушеність і вигнутість слабкі, складеність середня, широкоовальна, основа округла, кінчик середньої величини, загострений, слабо скручений; розміщена під великим гострим або прямим кутом до пагона; край середньохвилястий, дво-тригородчасто-тупопилчастий; поверхня зморшкувато-слабобугрувата; жилкування середнє. Черешок середній за довжиною, товщиною та опушенням, сірувато-зелений. Прилистки середньої величини, ланцето- або серпоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, пізні і тривале цвітіння, висока та щорічна врожайність, добрі споживча якість і лежкість плодів.

Недоліки: вимогливість до умов вирощування, схильність до переобтяження врожаєм і здрібнення плодів, утворення на них оржавленої сітки, в'янення шкірочки при зберіганні.

Сорт дуже поширений у промислових та аматорських садах Криму, у степовій та лісостеповій зонах України. Районований у Степу та Лісостепу з 1969 р.

Використовується в селекції як джерело скороплідності, високих споживчих якостей плодів.

В останні 50 років дослідниками та садівниками-практиками відібрано багато спонтанних клонів, що є бруньковими мутантами Голден Делішеса. Найбільш цінними серед них є Голден Делішес Рейндерс, Голден Делішес клон Б, Голден Смути, Дива Голд.

Кондратенко Т.Є, Довбиш О.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 150-152.

3.12 Голден Делішес Рейндерс

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, спонтанний клон Голдена Делішеса, знайдений у Голандії.

Дерево дещо вище середньої сили росту з високоовальною кроною в молодому віці, а потім округлою або широкоовальною середньої загущеності. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна здатність середня. *Пагони* середньої довжини і товщини, коричневого забарвлення на освітленому боці і зеленуваті на затіненому, слабо опушені. *Листки* середніх розмірів і щільності,

зелені, помірно блискучі, овальні або подовжено-овальні, з гострим кінчиком середньої величини; нервація ніжна, зазубреність країв пилчасто-городчаста. *Черешок* середньої товщини і довжини або короткий, зелений, біля основи червоний, інколи з червоною смугою зверху, слабо опушений. *Прилистки* дрібні та середньої величини, серпо- чи шаблеподібні.

Зимостійкість середня: в зими з пониженням температури повітря до -- 23,2...-27,0°C дерева підмерзли на 2-3, а деякі на 6 балів; 3% загинуло. Стійкість проти парші середня, борошнистої роси висока.

Початок квітання спостерігається в ті ж терміни, що і у Голден Делішеса. Тривалість 10-15 днів. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука добре, по 1-4 на плодovому утворенні. На дереві тримаються міцно. *Плодоносити* дерева на підщепі М. 9 починають на другий рік після посадки в сад. В саду сортовивчення середня врожайність чотирирічного дерева на підщепі М. 9 з нормуванням урожаю склала 10, 8-10-річного – 23 кг. Плодоношення періодичне в середньому ступені.

Плоди середнього та вище середнього розміру, масою 130-165 г, конічні, слабкоребристі, в період знімальної стиглості жовті чи зеленувато-жовті, пізніше яскраво-жовті, інколи з легким оранжевим рум'янцем на сонячному боці і дрібними світлими мало помітними підшкірковими крапками. *Лійка* середньої ширини, досить глибока, середньо- або слабо оржавлена. *Плодоніжка* довга, тонка або середньої товщини, гнучка, жовтувато-коричнева, слабо опушена. *Блюдце* невелике, складчасте. *Чашечка* закрита або напіввідкрита; *підчашечкова трубка* середньої довжини чи довга, конічна. *Сердечко* невелике, цибулеподібне, з середньої величини відкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* овальна. *Насінини* добре виповнені, середніх розмірів, конічної форми, коричневі (8-9 шт./плід). *М'якоть* жовтувато-кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, кислувато-солодка (8,4-8,6 бала), зі специфічним досить сильним ароматом. *Шкірочка* середньої товщини, досить щільна, ніжна, гладенька, суха на дотик, інколи оржавлена.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 15,13, цукрів – 11,31, органічних кислот – 0,18, пектинів – 0,99, а також вітамін С – 6,37 мг/100 г, Р-активні речовини – 175,40 мг/100 г сирої маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня – на початку жовтня, споживча – через місяць після знімання. Транспортабельність висока. Зберігаються до березня-квітня. При недостатній вологості повітря при зберіганні в'януть.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні за висотою, з 1-6 бічними пагонами. Стовбурець товстий, слабоколінчастий, коричневий, часто з зеленуватим відтінком. Листкові пластинки вище середньої величини та великі, зелені, широкоовальні, опушеність і вгнутість слабкі, складеність середня, основа округла, розташована під прямим кутом до пагона; край середньохвилястий, дво-тригородчасто-тупопилчастий; поверхня слабогорбувата, блискуча. Черешок середньої довжини і товщини, сірувато-зелений, з малопомітною антоціановою смугою. Прилистки середніх розмірів або великі, ланцето- чи серпоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, високі врожайність і смакові якості плодів.

Недоліки: середня зимостійкість, недостатня стійкість проти парші, в'янення плодів при зберіганні.

Цей сорт є найпопулярнішим серед клонів Голден Делішеса.

Довбиш О.В., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 154-155.

3.13 *Голден Делішес Смуті*

(Гібсон Голден Делішес)

Фото Кондратенко Т.Є.

Клон сорту Голден Делішес.

Дерево дещо вище середньої сили росту з високоовальною в молодому віці, а потім округлою або широкоовальною, середньозагущеною кроною. Пробуджуваність бруньок досить висока, пагоноутворювальна спроможність середня. *Пагони* середньої довжини і товщини та тонкі, бурувато-коричневого забарвлення, інколи знизу зеленуваті, слабоопушені по всій довжині. *Листки* середніх розмірів, середньої щільності, зелені, помірно блискучі, овальні і видовжено-овальні, з гострим кінчиком середнього розміру. Нервація ніжна, зазубреність країв пилчасто-городчаста або пилчаста, на великих листках подвійна. *Черешок* короткий або середньої довжини, середньої товщини,

слабоопушений. *Прилистки* дрібні, інколи середньої величини, серпо- або шаблеподібні.

Зимостійкість вища за середню: в зими, коли температура повітря знижувалася до $-23,2\dots-27,0^{\circ}\text{C}$, дерева підмерзли на 2-3, а окремі до 4 балів. Стійкість проти парші середня, проти борошнистої роси досить висока.

Початок цвітіння спостерігається в ті ж строки, що і у Голден Делішеса. Тривалість 10-15 днів. *Кращі запилювачі*: Елстар, Глостер, Айдаред, Мелроуз, Ред Делішес. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука добре, по 1-4 на плодовому утворенні. На дереві тримаються міцно. *Плодоношення* нерегулярне. Плодоносити дерева на М. 9 починають на другий рік після посадки в сад. В саду сортовивчення середня врожайність чотирирічних дерев на підщепі М. 9 з площею живлення 3,5 x 1,0 м при нормуванні врожаю становила 14,9, восьмирічних – 16,6, 10-річних – 14,8 кг.

Плоди середнього та вище середнього розміру, середньою масою 125-170, максимальною - до 260 г, конічні та округло-конічні, слабо ребристі або без ребер, у період знімальної стиглості жовті або зеленуваті, пізніше яскраво-жовті, інколи з легким оранжево-рожевим рум'янцем на сонячному боці та численними дрібними білуватими малопомітними підшкірковими крапками та коричневими сочевичками. *Лійка* середньої ширини та глибини або вузька, слабо оржавлена. *Плодоніжка* довга, тонка чи середньої товщини, гнучка, зеленувато-коричнева, слабоопушена. *Чашечка* закрита або напіввідкрита. *Блюдце* вузьке, неглибоке, легкоскладчасте. *Підчашечкова трубка* середньої довжини або довга, широка чи середньої ширини, конічна. *Сердечко* невелике, ромбовидне з напіввідкритими та відкритими *насіннєвими камерами* середньої величини чи великими. *Осьова порожнина* овальна. *Насінини* добре виповнені, середніх розмірів, конічної форми, коричневі (12-16 шт./плід). *М'якоть* жовта, щільна, дрібнозерниста, соковита, кислувато-солодка (8,3-8,5 балів), зі специфічним середнім ароматом. *Шкірочка* тонка, середньої щільності, гладенька, інколи трохи шершава, тьмяна, суха на дотик, часто оржавлена.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 15,43, цукрів – 11,63, органічних титрованих кислот – 0,36, пектинів – 0,91, а також вітамін С – 5,33 мг/100 г, Р-активні речовини – 183,89 мг/100 г сирової маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня – на початку жовтня, споживча – через місяць після збирання. Транспорتابельність висока. Зберігаються до березня – квітня. При зберіганні схильні до в'янення; інколи уражуються «джонатановою» плямистістю.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, сльнорослі, майже одномірні за висотою, з 6-7 бічними пагонами. Стовбурець товстий, слабоколінчастий, коричневий. Листкова пластинка вище середньої величини, яскраво-зелена, широкоовальна, майже не опушена, вигнута слабо, складеність середня, основа округла. Пластинка розташована під великим гострим або прямим кутом до пагона; край слабохвилястий, одно-двопилчастий; поверхня слабогорбувата, блискуча. Черешок середньої довжини і товщини, зелений, часто з антоціановою основою. Прилистки середніх розмірів, ланцето- або шаблеподібні, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність, відмінні смакові якості плодів.

Недоліки: недостатня стійкість проти несприятливих зимових умов і парші, схильність до в'янення плодів.

Довбиш О.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 156-157.

3.14 *Голден Резістент*

Фото Кондратенко Т.Є.

Ранньозимовий сорт американської селекції, випадковий сіянець Голдена Делішеса.

Дерево середньо- та швидкоросле з широкопірамідальною кроною, котра з віком стає округлою. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна здатність середня. Тип плодоношення мішаний. *Пагони* середньої довжини і товщини, середньозбіжисті, слабоколінчасті, коричневі, без опушення, з великою кількістю округлих добре помітних *сочевичок*. *Листкові пластинки* величини від середньої до великої, темно-зелені, з жовтуватим відтінком, блищасті, вигнутість середня, складеність сильна, слабоопушені, яйцеподібні та подовженояйцеподібні, з плоскою чи округлою основою та різко загостреним скрученим кінчиком середнього розміру, розташовані під середнім тупим кутом до пагона; краї сильно хвилясті, підняті вгору, дво-три - гостропилчасті; поверхня

слабогорбкувата. *Черешок* короткий, середньої товщини, світло-зелений, з бордовою основою. *Прилистки* середнього розміру, ланцетоподібні.

Зимостійкість висока, сприйнятливість до парші та хвороб кори низька, проти борошнистої роси - вища за середню.

Квітує в пізні терміни. Триплоїд. Життєздатність пилку дуже низька (1,9-13,0%). *Кращими запилювачами* є Глостер, Джонатан, Пріам, Скіфське золото, Чемпіон. У товарне *плодоношення* на середньорослій підщепі вступає на четвертий рік після садіння, урожайність шести-восьмирічних дерев становить 12-20, 10-13-річних – 30-46 кг.

Плоди вище середніх розмірів (150-172 г), середньої одномірності, видовжено-конічної форми, з ребристою верхівкою, блідо-жовті, зі слабим бруднувато-рожевим рум'янцем на сонячному боці та світлими слабо помітними підшкірковими цяточками і невеликою кількістю добре помітних опробкованих сочевичок. *Лійка* вузька та глибока, часто оржавлена. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини, сильно нахилена вбік. *Блюдце* глибоке та широке, ребристо-складчасте. *Чашечка* закрита. *Підчашечкова трубка* досить довга, широка, тупоконічна. *Сердечко* невелике, округле або цибулиноподібне, розташоване по центру плода. *Насінневі камери* вузькі, напіввідкриті. *Осьова порожнина* довга, щілиноподібна. *Насінини* нечисленні, виповнені погано, величини середньої, клиноподібні, коричневі. *М'якоть* світло-кремова, дрібнозерниста, ніжна, соковита, відмінного кислувато-солодкого смаку (8,0-8,4 балів), ароматна. *Шкірочка* тонка, ніжна, гладенька, слабomasляниста.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - 13,97-15,59 , цукрів - 11,0-13,71, органічних титрованих кислот - 0,62-0,69 , пектинів – 0,871, а також вітамін С-1,01-2,10 мг/100 г і фенольні сполуки – 124 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість яблук настає у другій декаді вересня, в холодильнику зберігаються 4,5-5,0 місяців. При зберіганні можуть уражуватися гіркою підкірковою плямистістю. Транспортабельність середня. Використовуються переважно у свіжому вигляді.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічки** сильнорослі, середньої одномірності, схильні до утворення великої кількості кільцівок і списиків у нижній частині стовбура, відхилення від вертикального положення середнє. Штамбик товстий, жовтувато-коричневий з великою кількістю округлих сочевичок. Пагін сильнорослий, товстий, сильно збіжистий, слабоколінчастий, сизувато-коричневий, слабо опушений з середньою кількістю великих округлих кремкових сочевичок. Міжвузля середніх розмірів. Брунька середньої величини, видовженоконічна, плоска, коричнева, слабо опушена, притиснута. Листова пластинка велика, темно-зелена, яйцеподібна, слабо опушена, вигнутість середня, складеність (у вигляді глибокого совочка) сильна, розташована під великим тупим кутом до пагона; основа плоска чи округла, кінчик короткий або середнього розміру, шпичастий; краї сильнохвилясті, дво-три-глибокогостропилчасті; поверхня слабогорбкувата; жилкування середнє. Черешок короткий, середньої товщини та опушення, сірувато-зелений, біля основи бордовий. Прилистки середніх розмірів або великі, вузьколанцетоподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту : скороплідність, стійкість проти парші, висока і стабільна врожайність, високі товарність і споживча якість плодів.

Недоліки: низька стійкість проти борошнистої роси, потребує обережності при зборі врожаю (ймовірні ум'ятини на плоді від пальців).

У 1990 р. сорт прийнятий до Державного сортовипробування. Близько 20 років випробовується у виробничих насадженнях різних плодкових зон України.

Кондратенко Т.Є., Хом'як М.Я. Помологія. Яблуна, 2013. – С. 157-159.

3.15 *Городищенське*

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньозимовий сорт, виведений в Інституті помології ім. Л.П. Симиренка НААН.

Дерево сильноросле, формує дещо пониклу (звислу) плоско-округлу слабозагущену крону. Кора на штабмі та скелетних гілках зеленувато-бура, гладенька. Тип плодоношення мішаний. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, коричневі, помірно опушені, з середньою кількістю великих овальних та круглих *сочевичок*. *Бруньки* великі, конічні, опуклі, коричневі, помірно опушені, верхівки відхилені від пагона. Міжвузля середнього розміру. *Листкові пластинки*

середньої величини, зелені, яйцеподібні, з помірним опушенням; краї слабохвилясті, сегментовані, тупопилчасті.

В умовах Черкащини зимостійкість цілком достатня, стійкість до парші середня, до борошнистої роси низька.

Цвітіння проходить у середньо-пізні строки. Квіткові бутони світло-рожеві. Квітки великі, суміжні пелюстки вінчика дотикаються.

У пору *плодоношення* на підщепі 54-118 вступає з три-чотирирічного віку. Врожайність 8-9-річних насаджень (середньоросла підщепа, схема садіння 5 x 4 м) склала 20-24, в інтенсивному саду сумарна врожайність за перші 7 років плодоношення становила 164, середня багаторічна – 23,5 т/га.

Плоди розміру більшого за середній, масою 150-180 г, одномірні, ширококулясто-конічні, слабо ребристі, зеленувато-жовті, з інтенсивним яскраво-червоним рум'янцем на 2/3 або на всій поверхні, з білими круглими помітними підкірковими цяточками. *Лійка* середньої ширини, глибока. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини, червонувато-бура, помірно опушена. *Чашечка* напіввідкрита; *блюдне* глибоке, середньої ширини, в деяких плодів зі слабим заіржавленням. *Насінневі камери* закриті. *Насінини* конічної форми, коричневі. *М'якоть* зеленувато-біла або кремова, середньої щільності, дрібнозерниста, соковита, відмінного винно-солодкого десертного смаку (8,0-8,4 бала). *Шкірочка* щільна, масляниста, гладенька.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин -12,93 , цукрів – 10,52, органічних кислот - 0,60, а також вітамін С - 4,70 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість настає в кінці вересня – на початку жовтня, споживча – в грудні. Транспортабельність висока. В холодильному сховищі зберігаються до квітня-травня.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічки** середньорослі, одномірні, товсті, без бічних утворень; кора на стовбурі зеленувато-коричнева, середньо опушена з сіруватим відтінком і невеликою кількістю округлих сочевичок середнього розміру. Листова пластинка велика, зелена, яйцеподібна,

середньоопушена, із загостреним і загнутим донизу кінчиком; край тупопилчастий, слабохвилястий.

Достоїнства сорту: високі зимостійкість і врожайність дерев, смакові якості плодів.

Недоліки: сильнорослість, недостатня стійкість до борошнистої роси, пізній вступ у пору плодоношення.

У 2008 році сорт внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Степу та Лісостепу.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 164-166.

3.16 Гренні Сміт

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньюзимовий сорт, знайдений в Австралії як випадковий сіянець.

Дерево сильноросле з пірамідальною середньозагущеною кроною. Пробуджуваність бруньок середня, а пагоноутворювальна здатність досить сильна. *Пагони* довгі, середньої товщини, зеленувато-бурого забарвлення, слабо опушені. *Листки* середніх розмірів і щільності, зелені, матові, еліптичної форми, коротко загострені; нервація середня, зазубреність краю дрібно-пилчастогородчаста. *Черешок* середньої довжини, тонкий або середньої товщини, сильно опушений. *Прилистки* або відсутні, або дрібні, шилоподібні.

Зимостійкість висока. Стійкість проти парші середня, в епіфітотійні роки цієї хворобою уражується сильно, до борошнистої роси слабка.

Початок квітання спостерігається в терміни, що й у Голден Делішеса. Тривалість 9-16 днів. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука по 1-3 на одному плодовому утворенні. На дереві плоди тримаються міцно. Плодоносити дерева починають пізно: на насінневій підщепі – на 10-й, на М.3 – на 8-й рік після посадки в сад. В колекційних насадженнях середня врожайність 10-річних дерев становила 26,6, 12-річних – 47,0 кг/дер. Плодоношення нерегулярне.

Плоди середньої та вище середньої величини, масою 116-192 г, округлі чи плоско-округлі, з дуже слабою широкою ребристістю у верхній частині, зелені, зі слабким бурувато-червоним рум'янцем на сонячному боці та численними великими, середнього розміру чи дрібними білуватими або сіруватими підшкірковими крапками. *Лійка* середньої ширини та глибини або мілка, без оржавленості. *Плодоніжка* довга чи середньої довжини, тонка, гнучка, оливково-коричнева, слабо опушена. *Чашечка* закрита. *Блюдце* мілке або середньої глибини, середньої ширини, слабоскладчасте, підчашечкова трубка невелика, лійкоподібна або котловидна. *Сердечко* велике, цибулеподібне з напіввідкритими та закритими насінневими камерами середньої величини. *Осьова порожнина* напівовальна. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, яйцеподібної форми, світло-коричневі (11-14 шт./плід). *М'якоть* зеленувата, щільна, дрібнозерниста, соковита, солодко-кислого смаку (6-7 балів), зі слабким

ароматом. *Шкірочка* середньої товщини і щільності, блискуча, гладенька, з легким восковим нальотом, на дотик слабожирна.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 16,19, цукрів – 11,72, органічних кислот – 0,71, а також вітамін С – 2,81 мг/100 г сирової маси. У Лісостепу України плоди не дозрівають. Період їх формування довгий – майже 200 днів. Знімають їх у кінці жовтня. Споживча зрілість настає у березні. Транспортабельність висока. Зберігаються плоди до квітня – травня.

Зимостійкість висока. Стійкість проти парші середня, в епіфітотійні роки цієї хворобою уражується сильно, до борошнистої роси слабка.

Початок квітнення спостерігається в терміни, що й у *Голден Делішеса*. Тривалість 9-16 днів. Тип плодоношення мішаний.

У розсаднику приживлюваність вічок добра, **однорічні саджанці** добре розвинені, середньорослі, одномірні, з 4-6 бічними пагонами. Стовбурець середньої товщини, слабоколінчастий, коричнево-зелений. Листова пластинка середньої величини, тьмяно-зелена, видовженояйцеподібна або видовженоовальна, слабо опушена, вигнута сильно, складена “човником”, основа дугоподібна, розташована під прямим або малим тупим кутом до пагона; край слабохвилястий, одно-двогородчасто-пилчастий; поверхня середньогорбкувата. Черешок середньої довжини і товщини, зелений, опушений. Прилистки дрібні, ланцето- або шилоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: тривала лежкість і зелене забарвлення плодів.

Недоліки: довгий період формування яблук і велика вимогливість до тепла та сонячного освітлення, слабка стійкість до хвороб.

Сорт дуже поширений. У світовому рейтингу сортів займає п'яте, а у країнах Євросоюзу – дев'яте місце. В Україні в молодих насадженнях займає значні площі. Поширюється завдяки зеленому забарвленню плодів, які нагадують яблука Ренета Симиренка. У більшості областей плоди не визрівають, тому їх смак посередній. У селекційній практиці використовується як джерело

компактності росту і плодоношення, зеленого забарвлення плодів, високої транспортабельності і довготривалої лежкості.

Довбиш О.П., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 167-169.

3.17 Даринка

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, виведений в Інституті помології ім. Л.П. Симиренка НААН. **Дерево** помірної сили росту з розлогою кроною. *Пагони* товсті, середньої довжини, прямі, коричнево-бурі, сильно опушені. *Листкові пластинки* великі, зелені, видовженояйцеподібні, вигнуті слабо, складеність середня, розташовані під прямим кутом до пагона; краї середньохвилясті, сегментовані, пилчасті. *Черешок* середньої довжини і товщини, світло-зелений. *Прилистки* середньої величини, ланцетоподібні.

Сорт зимостійкий, високостійкий до парші та борошнистої роси, скороплідний.

Цвіте в середні строки. Квітки великі, білі. Бутони світло-рожеві. Суміжні пелюстки вінчика дотикаються.

У пору *плодоношення* на напівкарликовій клоновій підщепі вступає на третій рік. Середня врожайність у саду на М. 7 при схемі садіння 4 x 2 м становила 16 т/га.

Плоди розміру більшого за середній та великі, масою 192-240 г, кулясто-плескати, злегка ребристі, жовто-зелені, із світлим оранжевим смугастим рум'янцем нанезначній частині поверхні та сизим нальотом. *Лійка* середньої величини. *Плодоніжка* коротка, досить товста, бура, сильно опушена. *Чашечка* відкрита. *Насінини* добре виповнені, коричневі. *М'якоть* зеленувата, щільна, дрібнозерниста, соковита, запашна, приємного смаку (8,0-8,2 бала). *Шкірочка* щільна, але не груба, гладенька, помірно масляниста.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 13,4-13,9, цукрів - 6,9-10,9, органічних кислот - 0,45-0,50, а також вітамін С -3,0-4,0 мг/100 г сирової маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в першій декаді жовтня, споживча – в листопаді – грудні, у сховищі зберігаються до березня-квітня.

У розсаднику, за описом Т.Є.Кондратенко, О.М.Кузьмінець (2008), приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, середньої сили росту і одномірності, слабозбіжисті, зі схильністю утворювати невелику кількість кільців у нижній частині стовбура. Штамбик товстий, буро-зелений з нечисленними великими округлими сочевичками. Пагін середньорослий, товстий, прямий, сірувато-коричневий, середньоопушений з середньою кількістю дрібних округлих бежевих сочевичок. Міжвузля середні. Брунька дрібна, широкоокругло-конічна, зеленувато-коричнева, сильно опушена, притиснута до пагона. Листова пластинка середнього розміру, зелена, видовженояйцеподібна з середньою опушеністю і складеністю та слабою вигнутістю, дуговидною чи округлою

основою; коротким, загостреним, слабо скрученим кінчиком, край малохвилястий, дво-три-пилчастий; поверхня гладенька; жилкування ніжне. Черешок середньої довжини і товщини, жовтувато-світло-зелений, з червонуватою основою, сильно опушений. Прилистки середньої величини, ланцетоподібні, сірувато-зелені.

Достоїнства сорту: помірна сила росту дерева, висока зимостійкість, стійкість до парші та борошнистої роси, скороплідність.

Недоліки: схильність дерев до переобтяження врожаєм і дрібнення плодів, непривабливе забарвлення плодів.

У 2006 році сорт занесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу та Степу.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 172-173.

3.18 Декоста

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, спонтанний клон Джонаголда, виявлений у Бельгії.

Дерево сильноросле з широкоовальною в молодому віці, а пізніше округлою середньозагущеною кроною. Кут відходження основних гілок від стовбура великий гострий або близький до прямого. Пробуджуваність бруньок висока, а пагоноутворювальна здатність середня. *Пагони* середньої довжини, товсті або середньої товщини, прямі чи дугоподібні, бурувато-коричневі, середньоопушені.

Сочевички середнього розміру та великі, світло-сірі, добре помітні. *Бруньки* середньої величини, округло- або зрізаноконічні, коричневі, сильно опушені, притиснуті до пагона. Облистяність середня. *Листки* великі та середнього розміру, щільні, жорсткі, зелені, помірно блискучі, видовженояйцеподібної або овальної форми, коротко загострені, кінчик злегка скручений; нервація ніжна, зазубреність краю одно-тривеликогостропилчаста. *Черешок* короткий, товстий, опушений. *Прилистки* середньої величини, шабле- або ланцетоподібні.

Зимостійкість на рівні вихідного сорту, стійкість проти парші та борошнистої роси вище середньої.

Початок квітання спостерігається в ті ж терміни, що й у Джонаголда. Тривалість 9-15 днів. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука по 1-2 на одному плодовому утворенні. На дереві тримаються добре. У пору *плодоношення* дерева вступають на третій рік після посадки в сад. В саду сортовивчення середня врожайність чотирирічних дерев на підщепі М.9 з площею живлення 3,5 x 1,0 м склала 10,2, шестирічних – 15,4, 10-річних - 13,1 кг/дер. Плодоносять щорічно.

Плоди великі та вище середньої величини, середньою масою 158-222 г, округлої чи округло-конусоподібної форми, без ребер, під час знімальної стиглості зеленувато-, пізніше яскраво-жовті, з темно-червоним розмитосмугастих рум'янцем майже по всій поверхні та з численними, великими сірими добре помітними підшкірковими крапками.

Лійка широка, глибока, оржавленість або відсутня, або слабка. *Плодоніжка* середньої довжини чи довга, середньої товщини, міцна, слабоопушена. *Чашечка* закрита або напіввідкрита. *Блюдце* середньої ширини чи широке, у складочках. *Підчашечкова трубка* досить глибока, широка, конічна або лійкоподібна. *Сердечко* невелике, цибулиноподібне з великими або середнього розміру закритими та напіввідкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* циліндрична або напівовальна. Серед *насінин* майже половину становлять недовиповнені. Водночас виповнені конічні, темно-коричневі (5-6 шт./плід). *М'якоть* жовто-кремова, середньої щільності, дрібнозерниста, дуже соковита, гармонійного кислувато-солодкого смаку (8,4-8,7 балів), з сильним ароматом. *Шкірочка* середньої товщини, щільна, блискуча, інколи трохи шершава, жирна на дотик.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 14,20, цукрів – 10,88, органічних кислот – 0,41, пектинів – 0,83, а також вітамін С – 3,52 мг/100 г, Р-активні речовини – 149,08 мг/100 г сирової маси.

У Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня – на початку жовтня, споживча – у жовтні. Транспортабельність висока. Зберігаються залежно від кліматичних умов року до лютого - квітня.

У розсаднику приживлюваність вічок дуже добра, **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні за висотою, з 7-10 бічними пагонами. Стовбурець товстий, слабоколінчастий, зеленувато-коричневий. Пагони сірувато-коричневі. Листкова пластинка вищесередньої величини, широкояйцеподібна або широкоовальна, темно-зелена, слабоопушена, слабо- або середньовигнута, середньоскладена, розташована під малим тупим або прямим кутом до пагона; край слабохвилястий, одно-двосередньопилчастий; поверхня зморшкуватогорбкувата, жилкування середнє. *Черешок* короткий, товстий, світло-зелений, інколи з червоною основою, опушений, Прилистки великі, ланцето- або серпоподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність дерев, велика привабливість, висока транспортабельність, відмінні смакові якості плодів.

Недоліки: недостатні зимостійкість, стійкість до хвороб.

Довбиш О.П., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 174-175

3.19 Джонаголд

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт. Одержаний в США шляхом схрещування сортів Джонатан і Голден Делішес.

Дерево сильноросле з широкоовальною в молодому віці, а пізніше середньогаущеною, округлою кроною. Кут відходження основних гілок від стовбура великий гострий або близький до прямого. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна здатність висока. *Пагони* довгі або середньої довжини, товсті

чи середньої товщини, бурувато-коричневі з сіруватим відтінком, середньоопушені. *Сочевички* досить численні, середнього розміру, світло-сірі, добре помітні. *Бруньки* середніх розмірів, округло- чи зрізаноконічні, коричневі, сильно опушені, притиснуті до пагона. Облистяність середня. *Листки* великі та середньої величини, щільні та жорсткі, зелені, помірно блискучі, середньо складені і вигнуті, видовжено яйцеподібної або овальної форми, коротко загострені, кінчик злегка скручений; нервація середня, краї однодвовеликопилчасті, сильнохвилясті. *Черешок* короткий, товстий, середньоопушений. *Прилистки* середніх розмірів, шабле- або ланцетоподібні.

Зимостійкість середня: в зими, коли температура повітря знижувалася до -22,1...-26,5°C, спостерігали підмерзання окремих дерев до 5-6 балів, що негативно впливало на них і навіть призводило до загибелі. Стійкість проти парші та борошнистої роси середня. Сорт уражується чорним раком.

Початок цвітіння спостерігається на 2-4 дні пізніше, ніж в Айдареда. Тривалість 10-12 днів. Триплоїд, формує стерильний пилок. *Країці запилювачі*: Айдаред, Арлет, Віста Белла, Гала, Глостер, Делішес, Елізе, Мелроуз, Чемпіон. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука по 1-2 на одному плодовому утворенні. На дереві тримаються добре. У пору *плодоношення* дерева вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад. В умовах Поділля плодоносять нерегулярно. Середня врожайність п'ятирічних дерев на підщепі М.9 склала 9,2, 10-річних – 16,5, 13-річних 14,3 кг/дер.

Плоди вище середньої величини та великі, середньою масою 148-216, максимальною – до 280-300 г, округлої чи ширококонусоподібної форми, з малопомітними широкими ребрами або без них, під час знімальної стиглості зеленувато-жовті, пізніше інтенсивно жовті з досить яскравим оранжево-червоним розмито-смугастим рум'янцем на більшій частині поверхні та з великими, зеленими підкірковими цяточками і дрібними, коричневими сочевичками. *Лійка* широка, середньої глибини, неоржавлена. *Плодоніжка* довга, середньої товщини, слабо гнучка, коричнева, а при основі зелена, слабо опушена.

Чашечка закрита; *блюде* середньої глибини або глибоке, середньої ширини чи широке зі слабкими складочками або інколи без них. *Підчашечкова трубка* глибока, досить широка, ширококонічна чи лійкоподібна. *Сердечко* невелике, ріпчасте або цибулиноподібне з великими закритими та напіввідкритими *насіннєвими камерами*. *Осьова порожнина* вузька, напівовальна. *Насінини* недовиповнені (до 50%), конічні, темно-коричневі (3-4 виповнених на плід). *М'якоть* жовта, середньої щільності, ніжна, дрібнозерниста, дуже соковита, гармонійного кислувато-солодкого смаку (8,3-8,6 балів), з сильним ароматом. *Шкірочка* середньої товщини чи тонка, щільна, еластична, гладенька, блискуча, з восковим нальотом, жирна на дотик.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 14,10, цукрів – 10,39, органічних кислот – 0,43, пектинів – 0,82, а також вітамін С – 3,52 мг/100 г і Р-активні речовини – 149,35 мг/100 г сирої маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня – на початку жовтня, *споживча* – в жовтні. *Транспортабельність* висока. Зберігаються плоди до березня-квітня. Плоди універсального призначення: придатні для споживання свіжими, на виготовлення марочних соків, фруктових порошків, пюре, джему, повидла.

У розсаднику *приживлюваність* вічок дуже висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, сильнорослі, середньої одномірності за висотою, у третини по 3-9 середніх і довгих бічних пагонів. *Стовбурець* товстий, відхилений від вертикалі до 20°, слабоколінчастий, сірувато-коричневий. *Листова пластинка* середньої величини, сизувато-зелена, широкоовальна, слабо опушена, вигнутість і складеність середні, з широкодугоподібною основою; розміщена під малим тупим кутом до пагона; край середньохвилястий, одно-трисередньотупопилчастий; поверхня слабогорбкувата, жилкування середнє. *Черешок* короткий, товстий, світло-зелений, з червоною основою. *Прилистки* вищесередньої величини, ланцето- або шаблеподібні з нерівним краєм, темно-зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність, транспортабельність, привабливість плодів відмінного смаку.

Недоліки: врожайність нерегулярна, недостатні зимостійкість і стійкість проти хвороб.

Сорт генетично нестабільний. Виділено більше 100 клонів, які відрізняються від вихідного сорту в основному забарвленням яблук. Умовно мутанти Джонаголда ділять на 5 груп залежно від інтенсивності і характеру покривного забарвлення плодів.

Перша – клони з яскраво-червоним смугасто-плямисто-розмитим рум'янцем на поверхні плодів: Вільмута, Джонаголд Т2291, Нью Джонаголд.

Друга група – мутанти з яскраво-червоним розмитим рум'янцем: Нікобел (син. Джонаголд Т2381), Джоніка (син. Шнейка), Кінг Джонаголд (син. Джоред, Ніколас Джоред), Ексель (син. Джонаголд 2000), Голдпурпур, Джорайка, Джонасти (син. Далігуй).

Третя група – клони з яблуками, в яких покривне забарвлення на всій поверхні від світло- до темно-червоного: Новайо (син. Вейлемас).

Четверта група – клони з темно-червоним розмитим рум'янцем по всій поверхні яблука, на фоні якого добре помітні штрихи чи смуги: Джонаголд Декоста (син. Декоста, Вербек), Ромаголд (син. Суркейн), Джонагоред (син. Моренс Джонагоред).

П'ята – клони з однорідним темно-червоним розмитим рум'янцем по всій поверхні плоду: Мартенс 1 (син. Марніка), Джомуред (син. Ван де Поел, Вандепоел), Рубінстар (син. Ліхтенауер).

Опис деяких мутантів подано нижче.

Джонаголд - один із найбільш популярних у світі в останні роки. Станом на 2009 р. у світовому рейтингу сортів займає шосте місце, а у країнах Євросоюзу – четверте.

В Україні входить у десятку сортів, популярних серед населення. Придатний для вирощування у Криму, Степу, західному Лісостепу, Придністров'ї, Передкарпатті.

Довбиш О.П., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 187-189.

3.20 Джонагоред

Фото Кондратенко Т.Є.

Найстаріший та найвідоміший клон Джонаголда, знайдений в Бельгії.

Дерево сильноросле з широкоовальною в молодому віці, а пізніше середньозагущеною, округлою кроною. Кут відходження основних гілок від стовбура великий гострий або близький до прямого. Пробуджувальність бруньок досить висока, а пагоноутворювальна спроможність середня. *Пагони* середньої довжини, товсті або середньої товщини, сірувато-коричневі, сильно опушені.

Сочевички нечисленні, середнього розміру та великі, жовтувато-сірі, добре помітні. *Бруньки* великі, конічні, коричневі, середньоопушені, притиснуті до пагона. Облистяність середня. *Листки* великі та середньої величини, щільні, жорсткі, зелені, блискучі, видовжено яйцеподібної чи овальної форми, короткозагострені, кінчик злегка скручений; нервація ніжна, зазубреність краю одно-двокрупногостропилчаста. *Черешок* короткий, товстий, сильно опушений. *Прилистки* невеликі, шабле- або ланцетоподібні.

Зимостійкість середня. Стійкість проти парші середня, борошнистої роси висока. Квітування починає в ті ж терміни, що й вихідний сорт. Тривалість 11-16 днів. Триплоїд. *Кращі запилювачі*: Айдаред, Алкмене, Гала, Глостер, Фієста. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука по 1-2 на одному плодовому утворенні. На дереві тримаються добре. У пору *плодоношення* дерева на підщепі М.9 вступають на другий рік після посадки в сад. Плодоносять щорічно. Середня врожайність чотирирічних дерев на М.9 з площею живлення 3,5 x 1,0 м становила 10,0, шестирічних – 15,1, десятирічних - 14 кг/дер.

Плоди вище середньої величини та великі, масою 162-214 г, округлі чи округло-ширококонічні, слабоширокоробристі, під час знімальної стиглості зеленуваті, в інші фази жовті, з темно-червоним розмито-смугастим рум'янцем майже на всій поверхні та численними великими сірими, добре помітними підшкірковими крапками. *Лійка* широка або середньої ширини, глибока, неоржавлена. *Плодоніжка* середньої довжини, середньої товщини або товста, міцна, коричнева, середньоопушена. *Чашечка* закрита; *блюде* середньої глибини, широке, у складочках. *Підчашечкова трубка* середньої глибини та ширини, ширококонічна або лійкоподібна. *Сердечко* середньої величини, цибулеподібне чи ріпчасте з великими напіввідкритими *насіньковими камерами*. *Осьова порожнина* напівовальна. *Насінини* погано виповнені (близько 50%), досить великі, конічні, коричневі (7-8 шт./плід). *М'якоть* жовтувато-кремова, середньої щільності, дрібнозерниста, дуже соковита, відмінного гармонійного кислувато-

солодкого смаку (8,3-8,6 балів), з сильним ароматом. *Шкірочка* середньої товщини, щільності, шерехата, жирна на дотик.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 14,76, цукрів – 11,67, органічних кислот – 0,54, пектинів – 0,84, а також вітамін С – 4,49 мг/100 г і Р-активні речовини – 173,19 мг/100 г сирої маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня – на початку жовтня, споживча – в жовтні. Транспортабельність висока. Зберігаються до лютого – березня або до квітня – травня в залежності від погодних умов року.

У розсаднику приживлюваність вічок дуже висока, **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні за висотою, з 3-8 бічними пагонами. Стовбурець товстий, слабоколінчастий, сірувато-коричневий. Листкова пластинка вищесередньої величини або велика, широкооувальна, темно-зелена, слабоопушена, вигнутість від слабкої до сильної (“човником”), основа широкодугоподібна; розташована під малим тупим кутом до пагона; край середньохвилястий, одно-трисередньопилчастий; поверхня слабогорбкувата, жилкування середнє. Черешок короткий, товстий, світло-зелений. Прилистки великі, ланцето- або шаблеподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, високі врожайність, транспортабельність, а також привабливість і відмінний смак плодів.

Недоліки: недостатня зимостійкість, стійкість проти хвороб і лежкість плодів в умовах Поділля.

Довбиш О.П., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 189-191.

3.21 Едера

Фото Кузьмінець О.М.

Зимовий сорт. Одержаний в Інституті садівництва НААН від схрещування сортів Рубін та Присцилла.

Дерево швидкокоросле з широкозворотньоконічною кроною середньої загущеності. Кут відходження основних гілок від стовбура середній гострий. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна спроможність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* сильнорослий, товстий, слабоколінчастий, бордово-коричневий, середньоопушений. *Сочевички* різних розмірів, добре помітні. *Бруньки* середньої величини, ширококонічні, коричневі, сильно опушені, притиснуті до пагона. *Листова пластинка* з середньою вигнутістю і складеністю, розміщена під прямим кутом до пагона. *Листки* великі, темно-зелені, широкояйцеподібної форми, основа серцеподібна, кінчик загострений; зазубреність краю дво-тригородчаста. *Черешок* середньої

довжини, товстий. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні. В умовах Лісостепу зимостійкий, стійкий до борошнистої роси. Імунний до парші (ген Vf).

У суцвітті 3...4 середньої величини світло-рожеві квітки, блюдцеподібні; пелюстки округлі, слабо зімкнуті. Приймочки маточок розташовані на одному рівні і вище пиляків. Цвіте у пізні строки, тривало. *Кращі запилювачі*: Флоріна, Вітос, Ремо, Перлина Києва.

У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на другий-третій рік після посадки в сад. Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 28-40 кг, 10-12-річні – по 62-80 кг.

Плоди вище середніх розмірів, масою 170-200 г, подовженоконічні, ребристі. Основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне – яскраво-червоний розмитий рум'янець у штрихах майже на всій поверхні, з численними опробковілими добре помітними сочевичками. *Лійка* середньої ширини, глибока. *Плодоніжка* довга, середньої товщини, міцна, опушена. *Чашечка* напіввідкрита або закрита. *Блюдце* середньої величини, широке, дуже ребристе. *Сердечко* середнього розміру, цибулиновидне з невеликими відкритими *насіньковими камерами*. *Осьова порожнина* вузьколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, невеликі, конічної форми, коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* кремова, дрібнозерниста, середньої щільності та соковитості, кисло-солодка (8,0-8,2 бала), ароматна. *Шкірочка* товста, еластична, блискуча, суха.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - 11,98-13,74, цукрів - 6,69-9,96, органічних титрованих кислот - 0,44-0,68, пектинів - 0,38-1,21, а також вітамін С - 4,79-7,92 мг/100 г сирої маси.

Знімальна стиглість плодів настає в другій половині вересня, споживча – з листопада. Транспорتابельність висока. Зберігаються в холодильнику до кінця лютого. Придатні для споживання у свіжому вигляді та переробки.

У розсаднику, за даними Т.Є.Кондратенко, О.М.Кузьмінець (2008), приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, сильнорослі, одномірні. Поодинокі рослини утворюють по 2-3 короткі бічні

пагони. Штамбик товстий, коричневий з численними сочевичками. Пагін сильнорослий, товстий, слабоколінчастий, сірувато-коричневий, сильно опушений, з середньою кількістю округлих та овальних бежевих сочевичок середніх розмірів. Міжвузля середньої величини. Брунька середнього розміру, конічна, сірувато-коричнева, середньоопушена, притиснута до пагона. Листкова пластинка велика, темно-зелена, широкояйцеподібна, з середньою опушеністю і вигнутістю, розміщена під великим гострим або прямим кутом до пагона; основа плоска або широкоокругла; кінчик короткий, слабо загострений. Край листка слабо хвилястий, дво-чотиригородчастий; поверхня сильно горбкувата; жилкування грубе. Черешок короткий, товстий, червонувато-зелений, середньоопушений. Прилистки дрібні, ланцетоподібні з нерівним краєм.

Достоїнства сорту: зимостійкий, імунний до парші, стійкий до борошнистої роси, скороплідний, високоврожайний.

Недоліки: недостатня лежкоздатність плодів.

У 1999 році внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Районований у Поліссі та Лісостепу.

Ефективний у селекції як донор олігогенної стійкості до парші.

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуні, 2013. – С.202-203.

3.22 Йеллоу Спур Делішес

Фото Кондратенко Т.Є.

Виділений і відібраний у США в насадженнях сорту Голден Делішес.

Дерево слаборосле з компактною оберненопірамідальною або овальною, густою кроною типу “спур”. Кут відходження основних гілок від стовбура середній гострий. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна спроможність середня. *Пагони* середньої довжини і короткі, середньої товщини і тонкі, бурувато-коричневого забарвлення, слабо опушені. *Сочевички* середніх розмірів і дрібні, бежеві, розміщені густо, добре помітні. *Бруньки* середньої величини, конічні, бурувато-коричневі, дуже слабо опушені, притиснуті до пагона. Облистяність висока. *Листки* середніх розмірів, зелені, блискучі, щільні, подовжено-овальні, короткозагострені; нервація ніжна, зазубреність країв пилчасто-городчаста або пилчаста. *Черешок* середньої довжини і товщини або тонкий, слабо опушений. *Прилистки* або відсутні, або дрібні, шаблеподібні.

Морозостійкість нижча, ніж у Голден Делішеса. Стійкість проти парші слабка, борошнистої роси - висока.

Початок квітання відмічено в ті ж терміни, що й у Голден Делішеса. Тривалість 9-10 днів. Тип плодоношення кільцівковий. Зав'язуються яблука добре, по 2-4 на плодовому утворенні. На дереві тримаються міцно. У пору *плодоношення* дерева на насіннєвій підщепі вступають на сьомий рік після посадки в сад. Спостерігається тенденція до середньої періодичності плодоношення. В саду сортовивчення середня врожайність восьмирічних дерев на насіннєвій підщепі становила – 17,5, 10-річних – 31,7 кг.

Плоди середнього розміру, масою 112-148 г, округло-конічні, округліші, ніж у Голден Делішеса, слаборебристі або без ребер, у період знімальної стиглості зеленувато,- пізніше ясно-жовті, з численними дрібними коричневими опробковілими сочевичками. *Лійка* глибока, середньої ширини або вузька, слабо поржавлена або чиста. *Плодоніжка* довга, зігнута, тонка або середньої товщини, гнучка, слабо опушена, коричнева. *Блюдце* майже вузьке, середньої глибини, з ледь помітними складками. *Чашечка* менша, ніж у Голден Делішеса, закрита; *підчашечкова трубка* середньої довжини, конічна або лійкоподібна. *Сердечко* невелике, цибулеподібне з невеликими напіввідкритими та закритими насіннєвими камерами. *Осьова порожнина* овальна. *Насінини* добре виповнені (деякі плоди містять лише 80% виповнених), середньої величини, конічної та яйцеподібної форм, коричневі (9-11 шт./плід). *М'якоть* кремувато-жовта, щільна, дрібнозерниста, ніжна, соковита, кислувато-солодка (7,5-8,0 балів), з середнім ароматом. *Шкірочка* середньої товщини, середньої щільності, ніжна, слабо шорстка, тьмяна, суха на дотик, часто оржавлена.

У Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня – на початку жовтня, споживча – в листопаді. Транспортабельність висока. Зберігаються до березня - квітня. При зберіганні в'януть.

Достоїнства сорту: слаброслість дерев, високі смакові якості плодів.

Недоліки: недостатні зимостійкість і стійкість проти парші, в'янення яблук при зберіганні.

Довбиш О.П., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 236-237.

3.23 Кальвіль донецький

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт. Виведений на Донецькій дослідній станції садівництва в результаті схрещування сортів Бойкен і Ренет Смиренка.

Дерево слаборосле з округлою або плоско-округлою кроною. Міцні скелетні гілки відходять від стовбура під кутом 65-90°. Збудливість бруньок середня. Пагоноутворювальна здатність висока. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, світло-коричневі, опушені, з невеликою кількістю округлих і овальних сочевичок. *Листкова пластинка* середнього розміру, товста, шкіряста,

слабо зморшкувата, темно-зелена, матова, яйцеподібної форми; опушеність і вигнутість середні, складеність слаба, з округлою основою та кінчиком середньої величини, що поступово загострюється; краї подвійногородчасті. *Черешок* короткий, середньої товщини, сірувато-зелений. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні. Зимостійкість вища за середню, стійкість проти парші висока, до борошнистої роси - середня.

Цвіте в середні строки, довго і рясно. Життєздатність пилку середня (42-57%). Зав'язування плодів від вільного запилення високе (15-37%). Тип плодоношення мішаний. *Кращі запилювачі*: Айдаред, Джонатан, Зоря Поділля, Кальвіль сніговий, Мекінтош. Скороплідний. У *плодоношення* на середньорослій підщепі вступає на третій рік після садіння, на сильнорослій - на четвертий-п'ятий. Шести-семирічні дерева на першій з названих підщеп формують по 18-40, 10-13-річні - по 75-95 кг.

Плоди середніх та вище середніх розмірів (130-170 г), одномірні, пласко-округло-конічні, з великими ребрами, особливо на верхівці, жовтувато-зелені, іноді з легким загаром на сонячному боці та досить великими біло-зеленими рідкими підшкірковими цяточками. *Лійка* широка, глибока, неоржавлена. *Плодоніжка* коротка, товста. *Блюдце* середньої ширини та глибини, з ребристими стінками. *Чашечка* закрита. *Підчашечкова трубка* середньої величини, ширококонічна. *Сердечко* невелике, округле. *Насінневі камери* широкі, закриті. *Осьова порожнина* маленька, вузькоовальна. *Насінини* добре виповнені, великі, овальні, з коротким тупим носиком, тьмяно-коричневі. *М'якоть* зеленувато-біла, середньої щільності, ніжна, дрібнозерниста, соковита, доброго кисло-солодкого смаку (7,6-7,8 бала). *Шкірочка* товста, щільна, еластична, гладенька, блискуча, масляниста.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - 14,9-16,8, цукрів - 9,6 – 10,9, органічних титрованих кислот – 0,80 – 1,14, пектинів - 0,65-1,19, а також Р-активні речовини та вітамін С - відповідно 302 та 3,52-5,28 мг/100 г сирової маси. *Знімальна зрілість* плодів настає наприкінці вересня, споживча - в січні.

Транспортабельність висока. У холодильнику зберігаються 7-8 місяців. Придатні для споживання свіжими, виробництва соків, для замочування.

В розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** середньорослі, одномірні, слабозбіжисті з плодовими утвореннями та поодинокими бічними пагонами. Стовбурець товстий, буро-зелений з середньою кількістю великих сочевичок. Листкова пластинка середнього розміру, зелена, яйцеподібна, опушеність, вигнутість і складеність середні, основа плоско-округла; кінчик довгий, слабо скручений, поступово загострюється; розташована під прямим кутом до пагона; край великохвилястий, дво-трипилчастогородчастий; поверхня слабо зморшкувата; жилкування середнє. Черешок середньої довжини і товщини, сірувато-зелений. Прилистки дрібні, ланцетоподібні, сірувато-зелені.

Достоїнства сорту: слаборослість дерев, скороплідність, висока врожайність і товарні якості, а також тривала лежкоздатність плодів.

Недоліки: схильність до формування плодів, які в умовах тривалої посухи в період досягання стають склоподібними, а також до переобтяження врожаєм та здрібнення яблук.

Сорт внесений до Державного реєстру сортів рослин з 1987 року, як придатний для поширення у Степу та Лісостепу України. Високоефективний у селекції як джерело компактності крони і скороплідності.

Кондратенко Т.Є. Чигрин Н.Ф. Помологія. Яблуня, 2013. – 237-239.

3.24 Лігол

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньозимовий сорт польської селекції, отриманий від схрещування сортів Лінда і Голден Делішес.

Дерево середньоросле з широкоовальною середньозагущеною кроною, утвореною гілками, що відходять від стовбура під кутом 60-85⁰. Відзначається придатністю для формування веретеноподібної крони. Збудливість бруньок середня, пагоноутворювальна здатність висока. Тип плодоношення мішаний. **Пагони** середньої довжини, товщини і збіжистості, прямі, слабоколінчасті, середньоопушені, жовтувато-коричневі з невеликою кількістю дрібних округлих *сочевичок*. **Бруньки** дрібні, округло-конічні, слабо опушені, світло-коричневі, сильно притиснуті до пагона. **Листкові пластинки** великі та середнього розміру, зелені з жовтуватим відтінком, середньоопушені, широкоовальні та широкояйцеподібні з середнім, різко загостреним кінчиком і округлою основою,

слабо вигнуті, слабо складені, зі зморшкуватою поверхнею, розташовані під прямим і тупим кутом до пагона; краї середньохвилясті, дво-чотиритупопилчасті. Нервація виражена середньо. *Черешок* середньої довжини, товстий, сірувато-світло-зелений з рожевуватою основою. *Прилистки* великі, овальні, ланцетоподібні, зелені.

Зимостійкість вища за середню, стійкість проти парші та борошнистої роси висока, до бактеріального опіку нижча за середню.

Цвіте в середні строки, інтенсивно і досить дружно. Самобезплідний. Життєздатність пилку дуже висока (80-87%). Добре утворює зав'язь (9-22%) при запиленні пилком таких *сортів-запилювачів* як Айдаред, Аскольда, Спартан, Чемпіон, Катерина. У *плодоношення* вступає рано. Плодоносить щедро. Урожайність семи-восьмирічних дерев на підщепі 54-118 становить 29-57 кг. Схильний до періодичності плодоношення у середньому ступені. Молоді дерева перевантажуються плодами і потребують проріджування зав'язі та літнього обрізування.

Плоди вище середнього розміру та великі (170-220 г), одномірні, округло-конусоподібні з ребристою поверхнею і часто боковим швом, зеленувато-жовті з інтенсивним рожевувато-темно-червоним розмитим рум'янцем майже на всій поверхні та великою кількістю середніх за розміром, жовтуватих і сірих підкіркових цяточок. *Лійка* вузька і мілка, слабо променево оржавлена. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини, ледь нахилена. *Блюдце* неглибоке, середньої ширини, зі зморшкувато-горбкуватими стінками. *Чашечка* напіввідкрита. *Підчашечкова* трубка велика, конічна. *Сердечко* маленьке, веретеноподібне. *Насінневі камери* відкриті та напіввідкриті, просторі. *Насінини* середнього розміру, яйцеподібні з загостреним відокремленим коротким носиком, добре виповнені, коричневі. *Осьова порожнина* довга, вузькоовальна. *М'якоть* світло-кремова (майже біла), щільна (дещо грубувата), дрібнозерниста, соковита, ароматна, кисло-солодкого смаку (7,6-8,0 балів). *Шкірочка* середньої товщини, щільна, гладенька, блискуча.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 11,94-13,37, цукрів – 7,90-9,65, органічних титрованих кислот – 0,54-0,69, а також вітамін С - 4,57-5,18 та фенольні сполуки – 208-223 мг/100 г сирої маси.

Знімальна зрілість настає наприкінці вересня. В холодильнику зберігаються до 6 місяців. При зберіганні можливе ураження гіркою підшкірковою плямистістю і загаром шкірочки. Транспортабельність висока. Використання універсальне.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічки** середньорослі, однорідні за довжиною, з малою кількістю коротких бічних пагонів, що відходять від стовбура під великим гострим кутом і утворюють конічну крону. Штамбик сірувато-коричневий. Пагін середньорослий, товстий, слабоколінчастий, слабкозбіжистий, світло-коричневий, сильно опушений, з великою кількістю округлих світло-бежевих сочевичок малих та середніх розмірів. Міжвузля короткі. Брунька середня, округло-конічна, слабо опушена, коричнева, притиснута. Листкова пластинка велика, широко яйцеподібна або широкоовальна, зелена, слабо опушена, з середньою вигнутістю, плоска в зоні головної жилки і з краями, піднятими вгору, розташована під прямим або малим кутом до пагона; основа кругла; кінчик середній, загострений, скрученість середня; край листка середньо- або сильнохвилястий, 2-3-тупопилчастий, зубчики великі, широкі; поверхня згладженогорбкувата, жилкування середнє. Черешок середньої довжини і опушеності, товстий, сірувато-зелений, з бордовою основою. Прилистки великі, ланцетоподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока стійкість проти збудників основних грибних хвороб, товарність плодів.

Недоліки: схильність до надмірного зав'язування плодів і періодичного плодоношення.

З 1995 року сорт перебуває у колекційному і первинному, з 2002 р. – у виробничому сортовивченні у Лісостепу. Використовується в селекції як джерело скороплідності, високої врожайності та товарності плодів. Лігол має декілька

спонтанних клонів, які характеризуються слабшим ростом, інтенсивнішим забарвленням плоду, стабільнішим плодоношенням та кільцївковим типом плодоношення. Серед них найбільш перспективним вважають Лігол Ред Спур.

Кондратенко Т.Є. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 294-296.

3.25 Любава

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, виведений в Інституті помології ім. Л.П.Симиренка НААН в результаті схрещування Голден Делішеса та Апорта зимового.

Дерево помірної сили росту з розлогою округлою середньозагущеною кроною. Гілки відходять від стовбура під гострим кутом, кінці спрямовані вгору, кора на штампі та основних гілках гладенька, сіра. Плодоносить переважно на кільцївках і плодушках. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, коричневі, сильно опушені, з невеликою кількістю дрібних округлих кремових *сочевичок*. Міжвузля середньої довжини. *Бруньки* середнього розміру, конічні, опуклі, слабо опушені, коричнево-червоні, притиснуті до пагона. *Листкова пластинка* середньої величини, зелена, блискуча, яйцевидна, гладенька, краї сегментовані, хвилясті, дрібногородчасті. *Черешок* середньої довжини і товщини, опушений. *Прилистки* дрібні, подовжені. Сорт зимостійкий, скороплідний, стійкість до парші та борошнистої роси середня.

Квіткові бруньки гладенькі, середнього розміру. Квітки невеликі, біло-рожеві; пелюстки вінчика дотикаються. Цвіте в середні строки. У пору *плодоношення* на підщепі М.9 вступає на другий-третій рік росту в саду, швидко нарощуючи товарну врожайність Середня щорічна врожайність три-восьмирічних інтенсивних насаджень складає 25 т/га (в окремі роки дорівнювала 56 т/га).

Плоди розміру більшого за середній, масою 150-200 г, плескати, кулясто-конічні, одномірні, жовті з червоним смугасто – розмитим рум'янцем на 1/3-2/3 поверхні та слабим сизим нальотом. *Лійка* середнього розміру. *Плодоніжка* довга, тонка. *Чашечка* напіввідкрита, чашолистки короткі. *Блюдце* середньої ширини та глибини. *Сердечко* середньої величини, цибулиноподібне. *Насінневі камери* напіввідкриті. *Насінини* добре виповнені, коричневі. *М'якоть* кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, запашна, доброго кисло-солодкого смаку (7,6-8,4 бала). *Шкірочка* щільна, але не груба, гладенька, масляниста, суха.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин – 13,93, цукрів – 11,16, органічних кислот - 0,38, пектинових речовин – 1,085, а також вітамін С -6,7 мг/100 г сирої маси.

У Лісостепу України *знімальна стиглість* плодів настає у другий-третій декадах вересня, споживча – в листопаді-грудні. Транспортабельність середня. У

звичайному сховищі зберігаються до лютого, в холодильній камері – до березня-квітня.

У розсаднику, за даними Т.Є.Кондратенко та О.М.Кузьмінець (2008), **однорічки** слаборослі, одномірні, з 3-5 бічними утвореннями, що формують лійкоподібну крону. Штамбик середньої товщини, зеленувато-світло-коричневий з невеликою кількістю округлих та овальних сочевичок середнього розміру. Пагін середньорослий, тонкий зі слабими збіжистістю, колінчастістю та опушеністю, зеленувато-світло-коричневий з середньою кількістю дрібних овальних бежевих сочевичок. Міжвузля середньої величини. Брунька велика, конічна, опукла, світло-коричнева, слабо опушена, притиснута до пагона. Листкова пластинка велика, зелена, широкоовальна, зі слабкими опушеністю і вигнутістю та середньою складеністю, з дугоподібною основою, коротким шпичастим, середньо скрученим кінчиком; край середньохвилястий, дво-трисередньогородчастий; поверхня слабо зморшкувата; жилкування ніжне. Черешок середньої довжини і товщини, слабо опушений, світло-зелений. Прилистки дрібні, ланцетоподібні, сірувато-зелені.

Достоїнства сорту: придатність до інтенсивних технологій, скороплідність, високі зимостійкість, товарні та смакові якості плодів.

Недоліки: при переобтяженні врожаєм плоди стають неодномірними, дрібнішають, у дощові роки вони і листя уражуються паршею.

У 2006 році сорт занесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. –С. 301-302.

3.26 Мавка

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, отриманий в Інституті помології ім. Л.П. Симиренка НААН шляхом схрещування Голден Делішеса і Лорда Ламбурне.

Дерево середньоросле з компактною, округлою або широкоовальною середньозагущеною кроною. Гілки відходять від стовбура під великим гострим та прямим кутами. Кора на штампі гладка, світло-коричнева. Плодоносить на однорічних приростах, плодових прутиках і кільцівках. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, коричневі, слабо опушені з багатьма великими округлими білими *сочевичками*. Міжвузля середнього розміру. *Бруньки* дрібні, конічні, сіро-коричневі, слабо опушені, притиснуті. *Листкова пластинка* середньої величини, світло-зелена, блискуча, оберненояйцеподібна, слабо вигнута, складеність середня, з дугоподібною основою та різко загостреним кінчиком середнього розміру, зморшкувата, краї середньо хвилясті, пилчасті.

Черешок середньої довжини, тонкий, помірно опушений, зелений, біля основи бурий. *Прилистки* середньої величини, ланцетоподібні.

В умовах Лісостепу сорт високозимостійкий, стійкий до парші та борошнистої роси.

Квітує в середньопізні терміни, тривало. Життєздатність пилку висока – 79-84%. Пуп'янки темно-рожеві. Квітки середнього розміру, рожеві, суміжні пелюстки вінчика не дотикаються. *Кращі запилювачі*: Айдаред, Внучка, Росавка, Скіфське золото, Чемпіон. Плоди зав'язуються добре, інколи це призводить до переобтяження дерев урожаєм. У пору *плодоношення* на карликовій підщепі вступає в розсаднику або в рік садіння в сад, на середньорослій - з другого-третього року після посадки. В умовах Черкащини врожайність молодих насаджень регулярна та щедра. На другий рік росту на М.9 за схеми садіння 3,75 x 1,00 м одержано 8,7 т/га яблук, на четвертий і п'ятий відповідно 43,2 і 49,3 т/га. Середня врожайність дво-восьмирічних насаджень на цій же підщепі становила 36,0 т/га. У Київській області цей показник у 8-10-річних садах на 54-118 досягав 44-50 т/га.

Плоди розміру середнього та вище середнього, масою 145 –170 г, досить одномірні, видовженоконічні, жовто-зелені, з оранжево- червоним розмитим рум'янцем на 1/3-1/2 поверхні, на фоні якого добре помітні темно-червоні штрихи та світлі підшкіркові цяточки. *Лійка* середньої ширини, глибока. *Плодоніжка* тонка, довга, помірно опушена, коричнева. *Блюдце* середньої ширини і глибини, слабо зморшкувате. *Чашечка* напіввідкрита або відкрита; чашолистки середньої величини. *Підчашечкова трубка* середнього розміру, конічна. *Сердечко* середньої величини, цибулиноподібне. *Насінніві камери* великі, відкриті. *Осьова порожнина* овальна. *Насінини* добре розвинені, коричневі. *М'якоть* жовта із зеленуватими прожилками, щільна, середньозерниста, ламка, дуже соковита, гармонійного кисло-солодкого смаку (7,8-8,0 балів). *Шкірочка* середньої товщини, щільна, гладенька, суха.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - 14,1-17,8, цукрів – 8,74-12,25, органічних кислот - 0,2-0,4, а також вітамін С – 3,00-3,24 мг/100 г сирової маси.

В Лісостепу України *знімальна стиглість* настає наприкінці вересня, споживча – у грудні. Транспортабельність висока. У холодильнику плоди зберігаються 4-5 місяців.

У розсаднику, за повідомленням Т.Є.Кондратенко та О.М.Кузьмінець (2008), **однорічні саджанці** сильнорослі, вирівняні за висотою, без бічних утворень. Штамбик товстий, жовто-бурий з середньою кількістю великих сочевичок. Пагін сильнорослий, товстий, слабозбіжистий, прямий, сірувато-коричневий, середньоопушений з великою кількістю округлих та овальних бежевих сочевичок середніх розмірів. Міжвузля середньої величини. Брунька середнього розміру або велика, конічна, коричнева, середньої опушеності, притиснута до пагона. Листова пластинка велика, тьмяно-зелена, оберненояйцеподібна з дугоподібною основою та загостреним слабоскрученим кінчиком середньої величини, зі слабкими опушеністю і вигнутістю, складеність середня, розміщена під великим гострим кутом до пагона; край середньохвилястий, сегментований, три-п'ятидрібнопилчастий; поверхня слабобугрувата; жилкування середнє. Черешок середній за довжиною та опушенням, товстий, сірувато-світло-зелений, біля основи бордовий. Прилистки середніх розмірів, вузьколанцетоподібні з зубчастим краєм, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока та регулярна врожайність дерев, добрі смакові якості плодів.

Недоліки: сприйнятливість до хвороб кори, філокстіктозу.

У 2007 році занесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу. Ефективний у селекції як джерело скороплідності, високої регулярної врожайності.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуна, 2013. – С. 302-304.

3.27 Мітчгла

(Імперіал Гала, Мондіал Гала)

Фото Кондратенко Т.Є.

Один з найпопулярніших мутантів Гали, виявлений у Новій Зеландії.

Дерево середньоросле з широкоовальною або широкопірамідальною негустою кроною. Пробуджуваність бруньок висока, пагоноутворювальна здатність середня. Кут відходження основних гілок від стовбура гострий (45-75°). *Пагони* середньої довжини і товщини, а також тонкі, бордово-коричневого забарвлення з сірим відтінком, слабо опушені. *Сочевички* великі та середніх розмірів, жовтуваті, розташовані густо, добре помітні. *Бруньки* середньої величини, конічні, бордово-коричневі, слабо опушені, притиснуті до пагона. Облистяність висока. *Листки* середньої величини та щільності, зелені, з середнім блиском, еліптичної або подовженояйцеподібної форми, поступово переходять у гострий кінчик; нервація ніжна, зазубреність країв пилчасто-городчаста. *Черешок*

середньої довжини і товщини, слабо опушений. *Прилистки* середніх розмірів і дрібні, ланцето- і серпоподібні.

Зимостійкість середня: в зими, коли температура повітря знижувалася до -25,4... -27,7°C, дерева суттєво пошкоджувалися морозами, після чого їх загинуло до 13%. Стійкість проти парші слабка, борошнистої роси висока.

Початок квітучання спостерігається на 3-5 днів пізніше, ніж в Айдареда. Тривалість 8-12 днів. Тип плодоношення мішаний. Зав'язуються яблука по 1-3 на одному плодовому утворенні. На дереві тримаються не дуже міцно, в окремі роки опадає до 10%. Плодоносити дерева на слаборослій підщепі починають на другий-третій рік після посадки в сад. Плодоношення регулярне. У саду сортовивчення Подільської дослідної станції ІС НААН середня врожайність трирічних дерев на М. 9 склала 7,5, 5-річних – 11, дев'ятирічних - 15 кг.

Плоди середньої величини, масою 104-138 г, округлі або округло-конічні, зі слабою ребристістю у верхній частині, у період знімальної стиглості зеленувато-жовті, пізніше жовті, з червоним смугасто-розмитим рум'янцем на більшій частині поверхні та дрібними сірими рідкими мало помітними підшкірковими цяточками. *Лійка* середньої ширини, глибока, слабо оржавлена. *Плодоніжка* середньої довжини і довга, середньої товщини, міцна, слабо опушена, зеленувато-коричнева. *Блюдце* середньої ширини, мілке, слабо складчасте. *Чашечка* закрита; підчашечкова трубка середнього розміру, циліндрична або конічна. *Сердечко* досить велике, цибулеподібне з великими відкритими насінневими камерами. *Осьова порожнина* циліндрична. *Насінини* добре виповнені, середньої величини, яйцеподібної форми, коричневі (5-8 шт./плід). *М'якоть* жовта, щільна, дрібнозерниста, дуже соковита, солодкого смаку (8,4-8,6 бала), з середнім ароматом. *Шкірочка* середньої товщини та щільності, гладенька, блискуча, зі слабким восковим нальотом, суха. У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 14,37, цукрів – 10,78, органічних кислот – 0,15, пектинів – 0,97, а також вітамін С – 1,91 і Р-активні речовини – 194,16 мг/100 г сирової маси.

В Лісостепу України знімальна зрілість плодів настає у другій половині вересня, споживча – в листопаді. Транспорتابельність висока. Зберігаються до лютого - березня.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** добре розвинені, середньорослі, середньої одномірності за висотою, переважно з 4-7 бічними пагонами. Стовбурець середньої товщини, майже рівний або слабоколінчастий, коричневий з великими жовтими помірно розташованими сочевичками. Пагони сірувато-коричневі, середньоопушені. Листкова пластинка середньої величини, темно-зелена, подовженояйцеподібна, опушеність і складеність слабкі, вигнута слабо або рівна, з дугоподібною основою; розміщена під гострим кутом до пагона; край слабо хвилястий, одно-три велико- та середньотупопилчастий; поверхня слабо зморшкувата, блискучість мала або середня. Черешок середньої довжини і товщини або товстий, зелений, при основі з антоціановим забарвленням. Прилистки середніх розмірів або великі, ланцеточисерпоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока та регулярна врожайність, зовнішня привабливість і добрий смак плодів.

Недоліки: недостатні зимостійкість і стійкість проти парші, а також невеликий розмір плодів.

Довбиш О.П., Ріпамельник В.П. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 321-323.

3.28 Мліївчанка осіння

Фото Кондратенко Т.Є.

Осінній сорт, одержаний в Інституті помології ім. Л.П.Симиренка НААН шляхом схрещування Новорічного та Мліївської красуні.

Дерево середньоросле з компактною піднесеною пірамідальною середньозагущеною кроною. Основні гілки в нижньому ярусі відходять від стовбура під великим гострим, у наступних - під середнім та малим гострим кутами. Кора на штамбі та скелетних гілках бура, гладенька. Плодоносить переважно на плодушках і кільцівках. *Пагони* короткі, товсті, дугоподібні, червонувато-коричневі, помірно опушені з середньою кількістю дрібних овальних сірих *сочевичок*. Міжвузля середнього розміру. *Бруньки* великі та середньої величини, округло-конічні, сіро-коричневі, сильно опушені, притиснуті до пагона. *Листкова пластинка* середньої довжини, ясно-зелена, широкоовальна, інколи яйцеподібної форми, з округлою основою та коротким кінчиком, що поступово

загострюється, слабо опушена, гладенька, вигнутість сильна, складеність середня, розташована під прямим кутом до пагона; краї середньохвилясті, городчасті. *Черешок* середньої довжини, тонкий, помірно опушений, світло-зелений, біля основи червоний. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні.

Сорт середньозимостійкий, стійкість до парші та борошнистої роси середня.

Цвіте в середньопізні строки, дуже рясно. Квітки середнього розміру та великі, білі, з рожевими прожилками. Бутони світло-рожеві. Пелюстки вінчика не дотикаються. Тип плодоношення кільцевковий. У суцвітті зав'язується переважно по 1 плоду. *Кращі запилювачі*: Амулет, Деліція, Чемпіон. Плодоносити починає на підщепі М.7 на третій рік після посадки в сад. Схильність до періодичного *плодоношення* середня.

Урожайність молодих дерев висока. У п'яти-семирічних дерев на підщепі М. 7 при схемі садіння 4 x 2 м вона становила 22,5, на сіянцях Антонівки звичайної – 14,6 т/га.

Плоди вище середнього розміру та великі (170-225 г), одномірні, пласко-округло-конічні, помірно ребристі, зеленувато-жовті, з інтенсивним рожевувато-червоним розмитим рум'янцем на більшій частині поверхні та іноді зі смугами більш інтенсивного кольору, великою кількістю світло-сірих добре помітних підкіркових цяточок і сизим нальотом. *Лійка* середнього розміру, гостроконічна, слабо оржавлена.

Плодоніжка коротка, середньої товщини або товста, сильно опушена, бурувато-коричнева, зазвичай за межі лійки не виступає. *Блюдце* середньої ширини, мілке з горбкуватими стінками. *Чашечка* напіввідкрита або закрита; *підчашечкова трубка* коротка, лійкоподібна. *Сердечко* середньої величини, серцеподібне. *Насінневі камери* напіввідкриті або відкриті, просторі. *Осьова порожнина* овальна. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, яйцеподібні, темно-коричневі. *М'якоть* біла, ніжна, запашна, соковита, відмінного кисло-солодкого смаку (8,2-8,5 бала). *Шкірочка* щільна, гладенька, слабо масляниста, покрита густим сизим нальотом.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - 10,69-13,5 , цукрів - 7,15-10,45, органічних кислот - 0,46-0,84, пектинів - 0,66-1,21, а також вітамін С- 2,9 мг/100 г сирої маси.

В Лісостепу України *знімальна* та *споживча зрілість* плодів наступають у кінці вересня. Транспортабельність середня. В умовах холодильника зберігаються до січня.

Використовуються переважно у свіжому вигляді.

У розсаднику **однорічки** середньої сили росту й одномірності, зі схильністю до утворення кільцівок у нижній частині стовбура (Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М., 2008). Штамбик середньої товщини, світло-коричневий з середньою кількістю сочевичок різноманітних за формою, малих та середньої величини. Пагін сильнорослий, товстий, середньозбіжистий, прямий, бурувато-коричневий, сильно опушений з малою кількістю дрібних округлих або овальних бежевих сочевичок. Міжвузля середніх розмірів. Брунька велика, округло-конічна, сильно опушена, притиснута до пагона. Листова пластинка велика, зелена, вузькояйцеподібна, з середньою опушеністю і складеністю, сильно вигнута, з плоско-округлою основою та коротким клиноподібним кінчиком; розташована під прямим або великим гострим кутом до пагона; край середньохвилястий, дрібнотупопилчастий; поверхня зморшкувато-горбкувата; жилкування грубе. Черешок короткий, товстий, сильно опушений, світло-зелений, біля основи бордовий. Прилистки дрібні, ланцетоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, високі врожайність і смакові якості плодів.

Недоліки: середня зимостійкість, схильність до передчасного опадання яблук.

У 2008 році сорт внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу. Перспективний для використання в селекції як джерело високих смакових якостей плодів.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуна, 2013. – 323-324.

3.29 Настя

Фото Кондратенко Т.Є.

Літній сорт. Одержаний в Інституті садівництва НААН від схрещування сортів Віста Белла та Пріма.

Дерево формує невелику овальну крону середньої загушеності. Кут відходження основних гілок від стовбура малий тупий. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна спроможність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* середньої сили росту і товщини, слабоколінчастий, червонувато-коричневий з сонячного та зеленувато-коричневий з тіньового боку, середньоопушений. *Сочевички* середніх розмірів, добре помітні. *Бруньки* великі, конічні, бордово-коричневі, слабо опушені, притиснуті. *Листкова пластинка* слабо вигнута і складена, розміщена під

великим гострим кутом до пагона. *Листки* середньої величини, світло-зелені, яйцеподібної форми з округлою основою та довгим кінчиком, що поступово загострюється; зазубреність країв пилчасто-городчаста. *Черешок* середній за довжиною та товщиною, слабо опушений. *Прилистки* середніх розмірів, ланцетоподібні.

В умовах Лісостепу зимостійкий. Стійкий до борошнистої роси. Імунний до парші.

Квітує в ранні терміни, інтенсивно і дружно. У суцвітті 4...6 квіток середньої величини, світло-рожевих, блюдцеподібних; пелюстки довгасті, слабо зімкнуті. Приймочки маточок розміщені на одному рівні та нижче пиляків. *Кращі заплювачі*: Мелба, Папіровка, Джулія. У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад. Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 25-30 кг.

Плоди середніх та вище середніх розмірів, масою 130-170 г, сплющено-округлі, зі слабкою ребристістю, основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне – червоний розмитий рум'янець у штрихах на більшій частині поверхні, з великими добре помітними опробковілими цятками. *Лійка* середньої ширини та глибини. *Плодоніжка* середня за довжиною або коротка, середньої товщини, міцна, опушена. *Блюдце* середньої величини, складчасте. *Чашечка* напіввідкрита; *підчашечкова трубка* середнього розміру, лійкоподібна. *Сердечко* середньої величини, цибулиновидне з закритими та напіввідкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* вузьколанцетоподібна. *Насінини* добре розвинені, середніх розмірів, подовженоконічної форми, коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, кисло-солодкого смаку (8,2-8,5 бала). *Шкірочка* середньої товщини, еластична. У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 12,70-13,51, цукрів - 11,52-12,41, органічних кислот - 0,62-0,71, а також вітамін С - 7,73-8,02 мг/100 г сирової маси.

Знімальна та споживча стиглість настають в першій декаді серпня. Достигання на дереві неоднчасне і триває протягом місяця. Транспортабельність висока. Придатні для споживання у свіжому вигляді та переробки.

Достоїнства сорту: зимостійкий, імунний до парші, стійкий до борошнистої роси, скороплідний.

Недоліки: схильність дерева до перевантаження та дрібнення плодів.

Проходить первинне сортовивчення в наукових установах Лісостепу. Ефективний у селекції як донор олігогенної стійкості до парші.

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуня, 2013. –С. 333-334.

3.30 Орнамент

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт. Створений в Інституті садівництва НААН як результат схрещування гібриду 22/22 Д (Джонатан х Апорт Олександр) і сорту Старкримсон.

Дерево середньоросле, формує компактну овальну крону середньої загущеності. Кут відходження основних гілок від стовбура середній гострий. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна здатність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* середньої сили росту і товщини, слабоколінчастий, бордово-коричневий, сильно опушений. *Сочевички* дрібні, розташовані рідко, погано помітні. *Бруньки* маленькі, ширококонічні, коричневі, сильно опушені, притиснуті до пагона. *Листова пластинка* з середньою складеністю і вигнутістю, розміщена під гострим кутом до пагона. *Листки* середніх розмірів, темно-зелені, яйцеподібної форми з серцеподібною основою та довгим загостреним кінчиком, зубченість краю городчаста або двгородчаста. *Черешок* середньої довжини і товщини, слабо опушений. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні.

В умовах Лісостепу зимостійкий, стійкий до борошнистої роси, в роки з підвищеною вологістю повітря уражуваність плодів і листя паршею середня.

Квітує в середні терміни, рясно і дружно. У суцвітті 6...7 квіток середньої величини, світло-рожевих з прожилками, блюдцеподібних; пелюстки округлі, зімкнуті. Приймочки маточок розміщені на одному рівні і нижче пиляків. *Кращі заплювачі*: Айдаред, Аскольда, Радогость, Едера, Скіфське золото, Чемпіон.

У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на четвертий-п'ятий рік після посадки в сад. Урожайність висока і регулярна, семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 35-40 кг яблук.

Плоди вище середніх розмірів, масою 170-200 г, округло-конічні, широкоребристі. Основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне – розмитий бордовий рум'янець у штрихах на більшій частині плоду з численними добре помітними опробковілими сочевичками. *Лійка* середньої глибини та ширини. *Плодоніжка* коротка, товста, міцна, опушена. *Чашечка* напіввідкрита або закрита, *блюдце* середньої величини, широке, складчасте. *Підчашечкова трубка* середнього розміру, лійковидна. *Сердечко* середньої величини, цибулиновидне з невеликими відкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина*

широколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, середніх розмірів, конічної форми, світло-коричневі (16-18 шт./плід). *М'якоть* кремова, середньої щільності, дрібнозерниста, соковита, кисло-солодкого смаку (8,0-8,4 балів). *Шкірочка* товста, еластична, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин - 13,66-14,64, цукрів - 8,94-9,68, органічних кислот - 0,37-0,56, пектинів - 0,62-1,19, а також вітамін С - 4,62-5,92 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість плодів настає в кінці вересня, споживча – на початку листопада. Транспортабельність висока. Зберігаються в холодильнику до кінця січня.

У розсаднику приживлюваність вічок висока; **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні. Поодинокі рослини утворюють по 2-3 короткі бічні пагони. Штамбик товстий, світло-коричневий з малою кількістю білих сочевичок. Пагін середньорослий, товстий, прямий, сизувато-коричневий, слабо опушений з малою кількістю середніх за розміром округлих і подовжених бежевих сочевичок. Міжвузля короткі. Брунька маленька, ширококонічна з округлою верхівкою, сіро-зелена, сильно опушена, притиснута до пагона. Листкова пластинка середнього розміру, темно-зелена, блискуча, яйцеподібна, плоска вздовж головної жилки, слабо опушена, з середньою вигнутістю, серцеподібною основою та довгим кінчиком, що поступово загострюється; розташована під великим гострим або прямим кутом до пагона; край припіднятий, середньохвилястий, дво-чотиритупопилчастий; поверхня блискуча, зморшкувато-горбкувата; жилкування середнє. Черешок середньої величини, слабо опушений, рожевувато-зелений, біля основи червоний. Прилистки середніх розмірів, півмісяцеподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: висока зимостійкість, стійкість до борошнистої роси, скороплідність.

Недоліки: в роки, сприятливі для розвитку парші яблуні, листки та плоди уражуються нею в середньому ступені.

У 2005 році сорт внесений до Державного реєстру сортів рослин, як придатний для поширення в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України. Високоєфективний у селекції як джерело скороплідності, стабільної врожайності.

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуня, 2013. – 357-359.

3.31 Папіровка

(Білий налив)

Фото Кондратенко Т.Є.

Прибалтійський сорт народної селекції ранньолітнього строку досягання.

Дерево середньоросле. В молодому віці росте інтенсивно та утворює овальну крону. У плодоносних дерев вона широкоовальна або округла, не густа. Скелетні гілки середньої міцності відходять від стовбура під кутом 40-60°. Збудливість бруньок і пагоноутворювальна здатність середні. Плодоносить

переважно на кільцівках. *Пагони* середньої довжини і товщини, прямі, сильноопушені, сірувато-світло-коричневі з невеликою кількістю переважно подовжених *сочевичок*. *Бруньки* середнього розміру, конічні, плескаті, сірувато-коричневі, середньоопушені, притиснуті до пагона. *Листкові пластинки* середньої величини, темно-зелені, з жовтуватим відтінком, матові, яйцеподібної або правильної широкоовальної форми, з середнім або довгим припіднятим угору кінчиком, що поступово загострюється і дугоподібною або округлою основою, слабо або зовсім не вигнуті, складеність середня чи слаба з рівною або слабогорбкуватою поверхнею, середньоопушені, розташовані під прямим кутом до пагона; краї слабо або середньохвилясті, дрібногородчасті. *Черешок* середньої довжини і товщини, сірувато-зелений, з червонуватою основою. *Прилистки* дрібні, шаблеподібні.

Зимо- та морозостійкість високі. Стійкість проти парші та борошнистої роси середня. Квітує в середні терміни. Життєздатність пилку середня (22-55%). Сорт самобезплідний. *Кращі запилювачі*: Квінті, Антонівка звичайна, Жорж Кав, Конфетное, Джеймс Грив, Уелсі, Мекінтош - забезпечують зав'язування плодів у межах 24-37%.

Скороплідний. У *плодоношення* вступає з третього-четвертого року після садіння. З віком інтенсивно нарощує врожайність і плодоносить рясно; 10-12-річні дерева на підщепі ММ.106 формують по 50-75 кг плодів. З роками вони перевантажуються врожаєм, плодоношення стає періодичним.

Плоди середніх розмірів (110-140 г), середньодномірні, сплющено-округло-конічні, світло-зелені, при повному досяганні зеленувато-жовті з численними великими зеленуватими підшкірковими цяточками та густим восковим нальотом. *Лійка* середньої глибини та ширини, інколи з сірою оржавленістю. *Плодоніжка* середньої довжини або довга, середньої товщини, злегка нахилена. *Блюдце* вузьке, неглибоке, борознисте. *Чашечка* закрита. *Підчашечкова трубка* мала чи середнього розміру, лійкоподібна або подовженоконічна. *Сердечко* велике, цибулиноподібне. *Осьова порожнина*

велика, ланцетоподібна. *Насіннєві камери* великі, просторі, напіввідкриті та відкриті. *Насінини* середньої величини, короткояйцеподібні, кутасті, світло-коричневі. *М'якоть* біла, пухка, ніжна, великозерниста, соковита, доброго кисло-солодкого смаку (7,0-7,4 бала). При перестиганні плодів стає сухуватою, розсипчастою, з буруватим відтінком, посереднього смаку. *Шкірочка* тонка, гладенька, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 9,54-12,52, цукрів – 6,63-9,65, органічних кислот - 0,85-1,08, пектинів - 0,78-1,10, а також вітамін С 6,31-19,37 та фенольні сполуки 188,24-193,31 мг/100 г сирої маси.

Знімальна та *споживча зрілість* настають у другій-третьій декадах липня. Плоди дозрівають неодноразово. Зберігаються 2-3 тижні. Транспортабельність невисока. Використовуються свіжими, а також на виробництво сухих порошків, компотів, соків з м'якоттю.

У розсаднику приживлюваність вічок дуже висока; **однорічні саджанці** прямо- та середньорослі, вирівняні за висотою, переважно без бічних утворень. Штамбик товстий, прямий, світло-коричневий з малою кількістю плоско-округлих білих сочевичок. Пагін середньорослий, товстий, слабоколінчастий, світло-коричневий, з середньою опушеністю і невеликою кількістю дрібних округлих та овальних бежевих сочевичок. Міжвузля середніх розмірів. Брунька середньої величини, конічна, коричнева, середньоопушена, притиснута. Листова пластинка більше середнього розміру, сірувато-темно-зелена, яйцеподібна або овальна, плоска вздовж головної жилки, зі слабою опушеністю і вигнутістю, з краями, піднятими вгору у вигляді ложечки; розміщена під малим тупим кутом до пагона; основа дугоподібна; кінчик середньої величини, загострений, піднятий угору; край слабо хвилястий, одно- двотупопилчастий; поверхня матова, слабгорбкувата; жилкування середнє. Черешок середньої довжини і товщини, сильно опушений, сірувато-зелений, біля основи бордовий. Прилистки дрібні, вузьколанцетоподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, раннє досягання плодів.

Недоліки: схильність до періодичності плодоношення та переобтяження врожаєм, низькі транспортабельність і лежкоздатність плодів.

Районований з 1928 року та поширений на Поліссі та в Лісостепу. Основний сорт ранньолітнього строку дозрівання як у промислових насадженнях, так і в любительських садах. Використовується в селекції як джерело скороплідності і раннього строку досягання плодів.

Кондратенко Т.Є. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 362-364.

3.32 Перлина Києва

Фото Кузьмінець О.М.

Зимовий сорт. Створений в Інституті садівництва НААН внаслідок схрещування сортів Рубін та Присцилла.

Дерево досить велике, швидко росле, формує зворотноконічну середньої загущеності крону. Кут відходження основних гілок від стовбура середній гострий. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна здатність середні.

Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* середньорослий, товстий, слабоколінчастий, буро-коричневий. *Сочевички* різних розмірів, добре помітні. *Бруньки* середніх розмірів, ширококонічні, коричневі, середньоопушені, притиснуті до пагона. *Листкова пластинка* з середньою складеністю і вигнутістю, розташована під прямим кутом до пагона. *Листки* великі, зелені з жовтуватим відтінком, широкоовальної форми зі шпичастим кінчиком, основа серцеподібна, зазубреність краю дво-тригородчаста. *Черешок* короткий, товстий. *Прилистки* середніх розмірів, ланцетоподібні. В умовах Лісостепу зимостійкий, імунний до парші (ген Vf), стійкий до борошнистої роси.

Цвіте в середні строки, досить дружно. У суцвітті 4...5 квіток середньої величини, світло-рожевих з прожилками, блюдцеподібних; пелюстки довгасті, слабо зімкнуті. Приймочки маточок розміщені на одному рівні з пиляками. *Кращі запилювачі*: Флоріна, Едера, Амулет, Фрідом, Чемпіон.

У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на четвертий - п'ятий рік після посадки в сад. Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 30-40 кг.

Плоди вище середніх розмірів і великі, масою 170-210 г, округло-конічні, ребристі. Основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне – розмитий темно-червоний рум'янець майже на всій поверхні плоду і дрібні численні опробковілі сочевички. *Лійка* широка, глибока, вкрита оржавленістю. *Плодоніжка* середньої довжини та товщини, опушена. *Блюдце* середньої величини, складчасте. *Чашечка* закрита або напіввідкрита; *підчашечкова трубка* середнього розміру, конічна. *Сердечко* середньої величини, цибулиновидне з невеликими відкритими або напіввідкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* вузьколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, невеликі, конічної форми, світло-коричневі (10-12 шт./плід). *М'якоть* кремова, дрібнозерниста, середньо соковита, кисло-солодкого смаку (7,5-7,8 бала), ароматна. *Шкірочка* середньої товщини, еластична, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин - 11,74-13,00, цукрів -8,98-10,23, органічних кислот - 0,46-0,62, пектинів - 0,62-1,48, а також вітамін С - 4,68-7,46 мг/100 г сирі маси.

Знімальна стиглість плодів настає в кінці вересня, споживча - з кінця листопада. Транспортабельність висока. Зберігаються до лютого. Придатні для споживання у свіжому вигляді та переробки на високоякісний сік.

У розсаднику приживлюваність вічок висока; **однорічні саджанці** добре розвинені, сильнорослі, одномірні. Поодинокі рослини утворюють по 2-3 короткі бічні пагони. Штамбик товстий, коричневий з великою кількістю сочевичок середніх розмірів. Пагін середньорослий, товстий, прямий, сірувато-коричневий, сильно опушений, з середнім числом дрібних і округлих сочевичок середньої величини. Міжвузля короткі. Брунька дрібна, коричнева, ширококонічна, з середньою опушеністю, притиснута. Листкова пластинка велика, зелена, широкоовальна, зі слабою опушеністю, складеністю і середньою вигнутістю, розміщена під прямим кутом до пагона; основа серцеподібна; кінчик середнього розміру, шпичастий; край слабо хвилястий, дво- чотиритупопилчастогородчастий; поверхня дещо матова, зморшкувато-горбкувата; жилкування грубе. Черешок короткий, товстий, середньої опушеності, сірувато-зелений, біля основи з рожево-фіолетовим відтінком. Прилистки середньої величини, ланцетоподібні із зубчастим краєм (Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М., 2008).

Достоїнства сорту: зимостійкий, імунний до парші, стійкий до борошнистої роси, високоврожайний.

Недоліки: плоди при зберіганні уражуються мокрим опіком.

У 2001 році внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Районований у Поліссі та Лісостепу. Високоєфективний у селекції як донор гена Vf .

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуна, 2013. – 374-376.

3.33 Радогость

Фото Кузьмінець О.М.

Зимовий сорт. Створений у Інституті садівництва НААН від схрещування сортів Джонатан і Грінслівз.

Дерево середньоросле, формує компактну овальну крону середньої загушеності. Кут відходження основних гілок від стовбура середній гострий. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна здатність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* середньої сили росту, товщини та опушеності, слабоколінчастий, коричневий. *Сочевички* великі, розташовані дуже рідко. *Бруньки* середніх розмірів, коричневі, конічні, сильно опушені, притиснуті до пагона. *Листкова пластинка* з середньою складеністю і слабою вигнутістю, розміщена під прямим кутом до пагона. *Листки* середньої величини, темно-зелені, видовженоовальної форми з довгим загостреним

кінчиком, основа округла, зазубреність країв тупопилчасто-городчаста. *Черешок* середньої довжини і товщини. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні.

В умовах Лісостепу зимостійкий, стійкий до парші та борошнистої роси.

Цвіте в середні строки, інтенсивно. У суцвітті 4...5 невеликих квіток, світло-рожевих з прожилками, блюдцеподібних, пелюстки довгасті, слабо зімкнуті. Приймочки маточок розташовані на одному рівні та вище пиляків. *Країці запилювачі*: Айдаред, Аскольда, Едера, Рубінове Дуки, Спартан. У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад. Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 28-45 кг яблук.

Плоди величини середньої та вище середньої, масою 140-170 г, сплюснuto-конічні, зі слабкою ребристістю на верхівці. Основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне – розмитий оранжево-червоний рум'янець у штрихах майже на всій поверхні плоду, з легкою оржавленістю або без неї та опробковілими сочевичками. *Лійка* середньої ширини, глибока. *Плодоніжка* середньої довжини та товщини, міцна. *Блюдце* велике, середньої ширини. *Чашечка* закрита, *підчашечкова трубка* середнього розміру, лійкоподібна. *Сердечко* середньої величини, плоско-округле з невеликими закритими *насіньними камерами*. *Осьова порожнина* вузьколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, великі, подовжено-конічної форми, коричневі (6-8 шт./плід). *М'якоть* кремова, щільна, дрібнозерниста, соковита, відмінного кисло-солодкого смаку (8,2-8,5 бала), ароматна. *Шкірочка* середньої товщини, щільна, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин - 12,20-16,06, цукрів - 7,63-12,48, органічних кислот - 0,34-0,66, пектинів - 0,49-1,45, а також вітамін С - 10,67-14,92 мг/100 г сирої маси.

Знімальна стиглість плодів настає в кінці вересня - на початку жовтня, споживча – в листопаді-грудні. Транспортабельність висока. Зберігаються в холодильнику до квітня.

У розсаднику приживлюваність вічок висока; **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні, з 3-10 бічними пагонами, що відходять від стовбура під великим гострим кутом, утворюючи веретеноподібну крону. Штамбик товстий, зеленувато-коричневий з середньою кількістю великих сочевичок. Пагін сильнорослий, середньої товщини, середньоколінчастий з середньою опушеністю, бурувато-коричневий, з малим числом великих овальних сірувато-білих сочевичок. Міжвузля середніх розмірів і великі. Брунька середньої величини, овальна, опукла, сірувато-зелена, сильно опушена, зі слабо відокремленою верхівкою. Листова пластинка середня за розміром, зелена, видовженоовальна зі слабою опушеністю, вигнутістю та середньою складеністю човником, розташована під прямим або великим гострим кутом до пагона; основа широкодугоподібна; кінчик довгий, середньозагострений; край слабо хвилястий, дво-тритупопилчасто-городчастий; поверхня слабо горбкувата; жилкування середнє. Черешок короткий, тонкий, середньої опушеності, сірувато-зелений, біля основи рожевий. Прилистки середніх розмірів, ланцетоподібні (Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М., 2008).

Достоїнства сорту: зимостійкий, скороплідний, високоврожайний, добра лежкоздатність плодів.

Недоліки: оржавлена сітка на поверхні плоду.

У 2000 році внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Районований у Поліссі та Лісостепу. Високоєфективний в селекції як джерело скороплідності, доброї лежкоздатності плодів.

Кондратенко Т.Є. Помологія. Яблуня, 2013. – с. 399-401.

3.34 Ренет Сими́ренка

(Ренет П.Ф. Сими́ренка, Ренет зелений Сими́ренка, Ренет Філіберга)

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньозимовий сорт невідомого походження, виявлений Л.П.Симиренком у 80-і роки XIX сторіччя в старих садах біля села Мліїво і названий на честь його батька.

Дерево середньоросле, у південних районах України при високій агротехніці та зрошуванні - сильноросле з розлогою широкоокруглою доволі густою кроною із звисаючими гілками. Нижні скелетні гілки відходять від стовбура під кутом 65-70 °С. Кора на штабмі сіра, з коричневим відтінком. Збудливість бруньок вища за середню. Пагоноутворювальна здатність висока. Тип плодоношення мішаний. *Пагони* довгі, середньої товщини, прямі або слабо зігнуті, колінчасті, сильно опушені, зеленувато-бурі, з невеликою кількістю дрібних округлих кремових *сочевичок*. Міжвузля середніх розмірів. *Бруньки* середньої величини, тупоконічні або округлі, зеленувато-коричневі, сильно опушені, середньо відокремлені від пагона. *Листкові пластинки* середнього

розміру, зелені, слабо блискучі, подовжені, яйцеподібні з округлою основою та подовженим скрученим кінчиком, що поступово загострюється, сильно вигнуті і складені у вигляді човника, слабо зморшкуваті в середній частині, розташовані під середнім кутом до пагона; краї слабо хвилясті, тупопилчасті. *Черешок* середньої довжини, тонкий, червонуватий. *Прилистки* великі, подовженоланцетоподібні або вузькоовальні.

Вибагливий до умов вирощування. Зимостійкість середня, стійкість до парші низька, борошнистої роси – середня.

Цвіте в середньопізні строки. Квітки середньої величини, білі, блюдцеподібні. Сорт самобезплідний. *Кращі запилювачі*: Айдаред, Антонівка звичайна, Голден Делішес, Кальвіль сніговий, Кальвіль донецький, Пепінка литовська, Ренет ландсберзький, Бойкен. У *плодоношення* на сильнорослій насінневій підщепі вступає з четвертого року після садіння, на середньорослій – з третього. Семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 20-23, 10-13-річні - до 100 кг яблук. Схильний до періодичного плодоношення.

Плоди середньої і вище середньої величини, масою 150-200 г, часто неодномірні, кулясто-конічні або плоско-округлі, дещо асиметричні, зелені або світло-зелені, інколи з помірним червонуватим рум'янцем на незначній частині поверхні, на сонячному боці з добре помітними великими світлими підшкірковими цяточками та слабим сизим нальотом. *Лійка* середньої глибини, широка, часто (переважно у дрібних плодів) оржавлена. *Плодоніжка* коротка і товста. *Блюдце* широке, середньої глибини, слабо зморшкувате. *Чашечка* середньої величини, відкрита або напіввідкрита. *Підчашечкова трубка* невелика, ширококонічна. *Сердечко* середнього розміру, цибулиноподібне. *Насінневі камери* невеликі, напіввідкриті. *Насінини* дрібні, яйцеподібні з коротким гострим носиком, темно-коричневі. *М'якоть* біла, із зеленуватим відтінком, щільна, ніжна, дуже соковита, запашна, кисло-солодкого смаку (8,0-8,6 бала). *Шкірочка* товста, щільна, гладенька, блискуча, слабо масляниста.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - 10,25 - 14,00 , цукрів - 7,34-11,45, органічних кислот - 0,45-0,99, пектинів - 0,66-1,21, а також вітамін С - 1,26 -17,40 і Р-активні речовини –142-273 мг/100г сирої маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня - на початку жовтня, споживча - у грудні. Транспортабельність висока. Плоди в холодильнику зберігаються 6-8 місяців, використовуються у свіжому вигляді та для різних видів технічної переробки.

У розсаднику, за даними Т.Є.Кондратенко та О.М.Кузьмінець (2008), **однорічні саджанці** прямо - та середньорослі, середньої одномірності. У більшості рослин по 3-8 бічних пагонів і велика кількість кільцівок. Штамбик товстий, жовтувато-коричневий, з середнім числом дрібних плоско-округлих сочевичок. Пагін середньорослий, середньої товщини, сильно збіжистий, середньоколінчастий, сильно опушений, зеленувато-світло-коричневий, з середньою кількістю дрібних округлих кремкових сочевичок. Міжвузля середні за розміром. Брунька середньої величини, овальна, коричнева, сильно опушена, відокремлена від пагона. Листова пластинка середнього розміру, сизувато-темно-зелена, видовженоовальна, слабо опушена, з середньою вигнутістю і скла деністю, розміщена під середнім або великим тупим кутом до пагона; основа округла, часто асиметрична; кінчик подовжений, шпичастий, слабо скручений; край слабо хвилястий, одно-трисередньотупопилчастий; поверхня слабо горбкувата; жилкування густе, грубе. Черешок середній за довжиною та опушенням, сірувато-зелений. Прилистки середніх розмірів, ланцетоподібні, темно-зелені.

Достоїнства сорту: посухостійкість, скороплідність, висока врожайність, відмінні смакові якості, тривала лежкість і висока транспортабельність плодів.

Недоліки: середня зимостійкість, низька стійкість до грибних хвороб, періодичність плодоношення.

У 1928 році сорт районований в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України. В районах найбільшого поширення на його частку припадає 35-40 % площ сортів зимового строку дозрівання.

Широко використовується в селекції, стійко передає своєму потомству скороплідність, тривалу лежкоздатність яблук. Гібридне потомство Ренета Симиренка доволі часто характеризується посередніми смаковими та товарними якостями плодів, сильно уражується паршею та борошнистою россою, тому останнім часом цей сорт схрещують з олігогенами стійкості до названих хвороб. За його участі створено сорти Альпініст, Внучка, Даринка, Дивовижне, Кальвіль донецький, Кутузовец, Оранжевое, Ренет кубанській, Ренет мліївський, Спадкоємець, Сапфір, Симиренківець та інші.

Кондратенко Т.Є., Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 421-423.

3.35 Рубінове Дуки

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт. Одержаний у Інституті садівництва НААН України від схрещування сортів Джонатан і Апорт Олександр.

Дерево середньоросле з округлою середньозагущеною кроною, утвореною скелетними гілками, що відходять від стовбура майже під прямим кутом. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна спроможність середні. *Пагони* за умови високої агротехніки досягають 50 см довжини, товщина вище середньої, прямі, слабоколінчасті, середньоопушені, темно-бурого забарвлення. *Сочевички* дрібні, світлі, добре помітні, розташовані рідко. *Бруньки* середніх розмірів, конічні, коричневі, сильно опушені, притиснуті до пагона. Облистяність добра. *Листки* дрібні, темно-зелені, з сіруватим відтінком, матові, досить щільні, подовжено яйцеподібної форми з коротким, гострим кінчиком і широкодугоподібною основою; нервація ніжна, краї слабо хвилясті, городчасті. *Черешок* короткий, товстий або середньої товщини, густо опушений, світло-зелений, з рожевою основою. *Прилистки* середні за розміром і дрібні, ланцетоподібні.

Зимостійкість висока: суворі зими з пониженням температури до мінус 35...-42⁰С дерева переносять без збитку для плодоношення. Стійкість проти основних грибних хвороб висока, в середньому ступені уражуються паршею.

Початок цвітіння спостерігається на 1-2 дні пізніше, ніж в Антонівки звичайної, але масове квітування відбувається в ті ж терміни, що й у названого сорту. Тривалість 6-8 днів. *Кращі запилювачі*: Джонатан, Уманське зимове, Айдаред. Тип плодоношення мішаний. Для описуваного сорту характерне добре зав'язування яблук, по 2-3, іноді по 4 на одному плодовому утворенні, однак це призводить до перевантаження дерев плодами та дрібнення їх. На дереві вони тримаються міцно. У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на третій-четвертий рік після посадки.

В саду сортовивчення середня врожайність п'ятирічних дерев на ММ.106 склала 9, восьмирічних – 54, 18-річних – 187 кг.

Плоди величиною від середньої до вище середньої (120-170 г), досить одномірні, плоско-округлі, з широкою основою та слабою ребристістю на верхівці, в період знімальної зрілості жовтувато-зелені, пізніше жовті, з бордовим

розмитим рум'янцем на більшій частині або на всій поверхні та численними малопомітними опробковілими цяточками. *Лійка* середньої глибини та ширини, з правильними пологими краями, вкрита тьмяно-жовтою оржавленістю або без неї. *Плодоніжка* коротка, досить товста, міцна, червонувато-сіра, слабо опушена. *Чашечка* відкрита або напіввідкрита; *блюдце* невелике, широке, складчасте; *підчашечкова трубка* середня, лійкоподібна. *Сердечко* середньої величини, цибулиноподібне з невеликими відкритими або напіввідкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* вузьколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, конічної форми, світло-коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* ясно-кремова, з прозеленню, щільна, дрібнозерниста, соковита, кисло-солодка (7,2-7,6 бала), з ароматом. *Шкірочка* щільна, але не груба, гладенька, помірно жирна на дотик.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 10,28-14,62, цукрів – 7,42-12,34, органічних кислот – 0,42-0,90, пектинів – 0,57-1,17, а також вітамін С- 0,63-1,96, Р-активні речовини – 178-409 мг/100 г сирої маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня, споживча – в листопаді-грудні. Транспортабельність висока. Зберігаються до квітня-травня. Призначення універсальне.

У розсаднику приживлюваність вічок висока; **однорічні саджанці** добре розвинені, сильнорослі, одномірні, з 4-7 бічними пагонами. Стовбурець товстий, слабоколінчастий, сизувато-світло-коричневий. Листкова пластинка середньої величини, темно-зелена з сіруватим відтінком, яйцеподібна, сильно опушена, слабо вигнута, складеність сильна, розмішена під гострим кутом до пагона; основа дугоподібна або ширококлиноподібна; край слабо хвилястий, великогородчастий; поверхня слабо горбкувата. Черешок середньої довжини і товщини, світло-зелений, з рожевуватою основою. Прилистки дрібні, ланцетоподібні, зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, високі зимостійкість і врожайність, нарядність і добра лежкоздатність плодів.

Недоліки: в роки з підвищеною вологістю повітря плоди в середньому ступені уражуються паршею, дерева схильні до переобтяження врожаєм і дрібнення плодів.

Районований і досить поширений у Лісостепу України. Високоєфективний у селекції як джерело скороплідності, високої врожайності, яскравого забарвлення і доброї лежкоздатності плодів.

Резніченко Л.С., Кондратенко Т.Є. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 445-446.

3.36 Сими́ренківець

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, одержаний у Інституті помології ім. Л.П.Сими́ренка НААН як результат схрещування гібридного сіянця 564 (Бойкен х Кальвіль сніговий) із Ренетом Сими́ренка.

Дерево сильноросле, середньозагуще з розлогою округлою або плоско-округлою кроною, у 15-річному віці на сіянцях Антонівки звичайної досягає висоти 5 м. Нижні скелетні гілки відходять від стовбура під кутами 60-70°. Кора на штабмі та основних гілках гладка, сірувато-зелена, з коричневим відтінком. Збудливість бруньок середня, пагоноутворювальна спроможність вища за середню. Плодоносить на кільцївках і списиках. *Пагони* довгі, товсті, прямі, сильно опушені, зелені, з коричневим відтінком, з нечисленними дрібними округлими та овальними бежевими *сочевичками*. Міжвузля короткі. *Бруньки* середніх розмірів і великі, тупо- або округло-конічні, опуклі, тьмяно-темно-зелені, сильно опушені, притиснуті до пагона. *Листки* великі, темно-зелені, матові, подовженояйцевидні з округлою основою та середнім кінчиком середньої величини, що поступово загострюється, середньоопушені, середньовигнуті, складеність слаба, розміщені під малим тупим кутом до пагона; краї слабохвилясті, тупопилчасті. *Черешки* середньої довжини, товсті, світло-зелені, з бордовою основою. *Прилистки* великі, широкі, подовжено-овальні.

Дерево не дуже вимогливе до умов вирощування, високопосухостійке, недостатньо морозостійке, стійкість до грибних хвороб середня.

Цвіте в середньопізні строки. Життєздатність пилку висока – 60-69 %. *Кращі запилювачі*: Джонатан, Ровесник, Зоря Поділля, Рубінове Дуки. В пору *плодоношення* на підщепі ММ. 106 вступає на третій-четвертий, на сіянцях Антонівки звичайної – на п'ятий - шостий рік, швидко нарощує товарний урожай. Плодоносить щороку. В 9-13-річних насадженнях Інституту помології ім.Л.П.Симиренка НААН на сіянцевій підщепі врожайність в середньому дорівнювала 22-27 т/га. У Київській області врожайність 10-13-річних садів на ММ. 106 становила 26-30 т/га.

Плоди від середніх розмірів до великих (140—210 г), неодномірні, пласко-округлі, округлі або округло-конічні, світло-зелені з великою кількістю біло-зелених ледве помітних підшкіркових цяточок середньої величини та сизим нальотом. *Лійка* невелика, середньої глибини, відносно вузька, зі слабкою

оржавленістю. *Плодоніжка* середньої товщини, інколи товста, коротка, за межі лійки майже не виступає. *Блюдце* просторе, широке та глибоке, з майже гладенькими стінками, іноді у дрібних слабо помітних складках. *Чашечка* велика, широковідкрита. *Підчашечкова трубка* широка, коротка, ширококонічна. *Сердечко* середньої величини, рипоподібне. *Насінніві камери* широкі, закриті, іноді біля самої основи бувають невеликі отвори. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, подовженоовальні. *М'якоть* біла, із зеленуватим відтінком, щільна, доброго кисло-солодкого смаку (7,4-7,8 бала). *Шкірочка* середньої щільності, тонка, гладенька, блискуча.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - до 14,3, цукрів-10,86-11,21, органічних кислот - 0,47—0,75, а також вітамін С - 2,3 мг/100 г сирової маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає в кінці вересня — на початку жовтня, споживча — у грудні. Транспортабельність висока. В холодильниках зберігаються до лютого-березня.

У розсаднику приживлюваність вічок висока; **однорічки** середньорослі, середньої одномірності, зі схильністю до формування плодових утворень у нижній частині стовбура. Штамбик товстий, зеленувато-бурий, з середньою кількістю округлих кремових сочевичок. Пагін сильнорослий, товстий, слабозбіжистий, прямий, сильно опушений, зеленувато-коричневий, з численними дрібними округлими бежевими сочевичками. Міжвузля короткі. Брунька середнього розміру або велика, широкоовальна або усіченоконічна, опукла, тьмяно-темно-зелена, сильно опушена, верхівка відокремлена від пагона. Листова пластинка величини більшої за середню, сизувато-зелена, видовженояйцеподібна, з середньою опушеністю і слабою вигнутістю, плоска вздовж головної жилки, з піднятими краями, розташована під невеликим тупим кутом до пагона; основа округла; кінчик короткий, опущений донизу, шпичастий, слабо скручений; край слабохвилястий, згладжено-тупопилчастий; поверхня слабозморшкувата; жилкування ніжне. Черешок короткий, товстий, середньої опушеності, світло-зелений, біля основи бордовий. Прилистки великі, широколанцетоподібні, темно-зелені (Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М., 2008).

Достоїнства сорту: скороплідність, високі щорічна врожайність і товарні якості плодів.

Недоліки: середня зимостійкість дерев, сприйнятливість їх до збудників комплексу грибних хвороб.

У 1997 році сорт внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу, перспективний для Полісся.

Овчаренко С.В, Чупринюк В.Я. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 476-477.

3.37 Скіфське золото

Фото Кузьмінець О.М.

Ранньозимовий сорт. Одержаний в Інституті садівництва НААН шляхом схрещування імунної шведської форми SR-0523 [Ред Мелба х (Вольф Рівер х *Malus atrosanguinea*-804)] з сортом Хонейголд.

Дерево формує невелику ширококулясту середньої загущеності крону. Кут відходження основних гілок від стовбура великий гострий. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна здатність середні. Плодоносить на кільцївках, верхівках однорічних приростів. *Пагін* середньої сили росту і товщини, колінчастість і опушеність слабї, зеленувато-коричневий. *Сочевички* різних розмірів, добре помітні.

Бруньки великі, округло-конічні, коричневі, середньоопушені, притиснуті до пагона, верхівки слабо відхилені. *Листкова пластинка* розташована під прямим кутом до пагона, зі слабими складеністю і вигнутістю. *Листки* середні за величиною, світло-зелені, яйцеподібної форми зі шпичастим кінчиком, основа округла, зазубреність країв пилчасто-городчаста. *Черешок* короткий, середньої товщини. *Прилистки* середніх розмірів, ланцетоподібні.

В умовах Лісостепу зимостійкий, імунний до парші (ген Vm), стійкий до борошнистої роси.

Цвіте в середні строки, інтенсивно і дружно. У суцвітті 3...4 квіткї - середні за величиною, світло-рожеві, з прожилками, з фіолетовим відтінком, блюдцеподібні; пелюстки довгасті, слабо зімкнуті. Приймочки маточок розташовані вище пиляків. *Кращі запилювачі*: Амулет, Пріам, Перлина Києва, Чемпіон. У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад, швидко нарощуючи товарну врожайність, високу та регулярну: семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 35-40 кг яблук.

Плоди вище середньої величини, масою 160-190 г, подовженоконічні, зі слабкою ребристістю, у період знімальної стиглості світло-зелені, з легким рум'янцем на сонячному боці, пізніше зеленувато-жовті. *Лійка* середньої глибини та ширини. *Плодоніжка* довга, середньої товщини, міцна, опушена. *Чашечка* закрита; *блюдце* невелике, складчасте; *підчашечкова трубка* середньої величини, лійковидна. *Сердечко* середнього розміру, овальне, з невеликими відкритими насіннєвими камерами. *Осьова порожнина* широколанцетоподібна. *Насінини*

добре виповнені, середні за величиною, подовженоконічні, світло-коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* кремова, дрібнозерниста, соковита, середньої щільності, кисло-солодкого смаку (8,0-8,2 бала). *Шкірочка* середньої товщини, еластична, міцна, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин - 10,48-15,38, цукрів - 7,9-12,04, органічних кислот - 0,60-0,72, пектинів - 0,92-1,36, а також вітамін С - 1,98-10,54 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість плодів настає в середині вересня, споживча - у жовтні. Транспортабельність висока. Зберігаються в холодильнику до січня. Придатні для споживання у свіжому вигляді, для переробки.

У розсаднику приживлюваність вічок висока; **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні, з 5-8 бічними пагонами, що відходять від стовбура під великим гострим і прямим кутами, утворюючи округлу крону. Штамбик товстий, бурувато-зелений, з великою кількістю сочевичок середнього розміру. Пагін сильнорослий, середньої товщини, слабоколінчастий, сизувато-коричневий, з численними округлими сочевичками, середніми за величиною. Міжвузля коротші за середні. Брунька середнього розміру, конічна, зеленувато-сіра, з середнім опушенням, притиснута. Листкова пластинка середньої величини, темно-зелена, яйцеподібна, зі слабкими опушеністю і складеністю, розміщена під великим гострим або прямим кутом до пагона; основа дугоподібна; кінчик середній за розміром, шпичастий; край листка середньохвилястий, дрібнотупопилчастий; поверхня матова, горбкувата; жилкування середнє. Черешок короткий, товстий, з середньою опушеністю, сірувато-зелений, біля основи червонуватий. Прилистки середньої величини, ланцетоподібні.

Достоїнства сорту: імунність до парші, стійкість проти борошнистої роси, скороплідність, висока та регулярна врожайність.

Недоліки: недостатньо високі смакові якості плодів.

У 2006 році внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Районований у Лісостепу і Степу. Високоєфективний у селекції як донор олігогенної стійкості до парші.

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 484-485.

3.38 Слава переможцям

(Слава победителям)

Фото Кондратенко Т.Є.

Осінній сорт, створений в Інституті помології ім. Л.П.Симиренка НААН за схрещування Папіровки та Мекінтоша.

Дерево сильноросле з широкопірамідальною або широкоовальною кроною. Доволі міцні скелетні гілки нижнього ярусу відходять від стовбура під кутом 60-80°, верхні - під кутом 40-50°. Кора на штабмі червонувато-коричнева.

Пробуджуваність бруньок нижча за середню, пагоноутворювальна спроможність висока. Тип плодоношення мішаний. *Пагони* довгі, середньої товщини і тонкі, дугоподібні та прямі, слабоопушені, червонувато-коричневі або темно-бордові з численними дрібними округлими та овальними сірими *сочевичками*. *Бруньки* середнього розміру, округлі або тупоконічні, темно-коричневі, помірно опушені, притиснуті до пагона. Облистяність помірна. *Листкові пластинки* середні за величиною, світло-зелені, блискучі, зморшкуваті, широкоовальної форми з округлою основою та коротким загостреним кінчиком, слабо вигнуті, з горбкуватою поверхнею, розташовані під великим гострим або прямим кутом до пагона; краї рівні, тупопилчасті. *Черешок* середньої довжини і товщини, світло-зелений, з бордовою основою. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні.

Зимостійкість дерев висока, до ґрунтової посухи недостатньо стійкі. Стійкість до парші середня, до борошнистої роси висока.

Цвіте в середні строки. В залежності від погодних умов тривалість квітування складає 6-10 днів. Життєздатність пилку від низької до середньої -12-67%. Щорічно в його загальній масі міститься 27-48% оптично порожніх пилкових зерен. Зав'язування плодів від вільного запилення - 4-8, від кращих запилювачів - 12-30%. *Кращі запилювачі*: Антонівка звичайна, Джеймс Грив, Деліція, Пріам, Мекінтош.

У пору *плодоношення* дерева на карликовій підщепі М.9 вступають на третій рік після посадки в сад, на сильнорослій - на четвертий - п'ятий, у молодому віці швидко нарощують врожайність. Плодоносять щедро і стабільно. В Лісостепу урожайність семи-восьмирічних дерев, щеплених на ММ.106, становить 10-18, 12-13-річних – 40-75 кг яблук.

Плоди середніх та більше середніх розмірів (125-180 г), середньоодномірні, округло-конічної форми або широкоовальні, з широкими ребрами, часто асиметричні, жовтувато-зелені, з темно-червоним рум'янцем на більшій частині поверхні, бордовими штрихами та легким сизим нальотом. *Лійка* середньої глибини, вузька, без оржавлення. *Плодоніжка* середньої довжини, тонка, біля

основи дещо потовщена, пряма, бура. *Блюдце* середньої ширини та глибини, слабоскладчасте. *Чашечка* закрита. *Підчашечкова трубка* невелика, конічна. *Сердечко* маленьке, округле. *Насінніві камери* великі, відкриті. *Осьова порожнина* велика, овальна. *Насінини* дрібні, овальні з коротким гострим носиком, темно-коричневі. *М'якоть* жовтувато-біла, з рожевим відтінком під шкірочкою, середньозерниста, ніжна, соковита, доброго кисло-солодкого смаку (8,2-8,6 бала), з приємним ароматом. *Шкірочка* тонка, середньої щільності, жирна на дотик.

У плодах міститься, % : сухих розчинних речовин - 11,21-14,29, цукрів - 8,20-12,87, органічних кислот - 0,41-1,13, пектинів - 0,56-1,23, а також вітамін С - 0,45-11,39, Р-активні речовини - 327-400 мг/100 г сирої маси.

В Лісостепу України *знімальна зрілість* плодів настає у третій декаді серпня, на Поліссі - у першій - вересня. Транспортабельність середня. В холодильниках зберігаються 3-4 місяці. Споживаються у свіжому вигляді, використовуються для мочіння, виготовлення марочних соків, сухофруктів.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічні саджанці** сильнорослі, середньої вирівняності за висотою, в невеликій кількості їх утворюються по 1-3 бічні пагони, що відходять під кутом 50-70°. Штамбик товстий, слабоколінчастий, світло-коричневий. Пагін середньорослий, досить товстий, сильнозбіжистий, колінчастий, слабоопушений, червонувато-коричневий, з середньою кількістю дрібних округлих кремових сочевичок. Міжвузля середні. Брунька середня за розміром, коричнева, конічна, з середньою опушеністю, притиснута. Листкова пластинка велика, зелена, з жовтуватим відтінком, широкоовальна, з середньою опушеністю та дуже слабкою вигнутістю, плоска з піднятими вгору краями у вигляді совочка; розміщена під великим гострим або прямим кутом до пагона; основа округла; кінчик короткий, загострений; край сегментований, зубченість дво-тригупопилчаста, хвилястість відсутня або дуже слабка; поверхня блискуча, горбкувата; жилкування середнє. Черешок середньої довжини та опушеності, товстий, сіру вато-зелений, біля

основи червонуватий. Прилистки дрібні, ланцетоподібні, темно-зелені (Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М., 2008).

Достоїнства сорту: високі врожайність і зимостійкість дерев, товарність і смакові якості плодів.

Недоліки: в посушливі роки спостерігається значне осипання яблук.

У 1954 році сорт районований в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України, широко розповсюджений у Росії, Білорусії, Литві, Молдові, Казахстані.

Кондратенко Т.Є., Овчаренко С.В. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 489-491.

3.39 Теремок

Фото Кузьмінець О.М.

Осінній сорт. Отриманий в Інституті садівництва НААН за схрещування гібриду 25/2-Д (Апорт Олександр х Джонатан) і сорту Грив Руж.

Дерево середньоросле, формує компактну плоско-округлу крону. Кут відходження основних гілок від стовбура великий гострий. Пробуджуваність бруньок і пагоноутворювальна спроможність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* середньої сили росту і опушеності, тонкий, слабоколінчастий, світло-коричневий. *Сочевички* середніх розмірів, розташовані рідко. *Бруньки* середні за величиною, ширококонічні, коричневі, середньоопушені, притиснуті до пагона. *Листкова пластинка* розміщена під гострим кутом до пагона, складеність і вигнутість слабкі. *Листки* середні за розміром, світло-зелені, овальної форми, з загостреним кінчиком, основа округла, зубченість країв городчаста. *Черешок* середній за довжиною, тонкий. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні. В умовах Лісостепу зимостійкий, стійкий до парші та борошнистої роси, слабо стійкий до плодової гнилі.

Цвіте в середні строки, досить інтенсивно. У суцвітті 5...6 квіток середньої величини, світло-рожевих, блюдцеподібних; пелюстки округлі, зімкнуті. Приймочки маточок розташовані на одному рівні та вище пиляків. *Кращі запилювачі*: Алкмене, Амулет, Чемпіон. У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають дуже рано, на другий-третій рік після посадки в сад. Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 30-35 кг.

Плоди вище середніх розмірів, масою 170-200 г, сплюснуто-конічні. Основне забарвлення зеленувато-жовте, покривне оранжево-червоний розмитий рум'янець у штрихах майже на всій поверхні яблука. *Лійка* глибока, широка, оржавлена. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини. *Чашечка* напіввідкрита або закрита; *блюдце* середньої величини, широке, складчасте; *підчашечкова трубка* середня за розміром, лійкоподібна. *Сердечко* середньої величини, плоско-округле з невеликими закритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* вузьколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, конічної

форми, світло-коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* кремова, дуже щільна, дрібнозерниста, середньої соковитості, кисло-солодкого смаку (8,0-8,2 бала), ароматна. *Шкірочка* середньої товщини, міцна, гладенька, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин - 14,40-15,88, цукрів - 6,82-11,22, органічних кислот - 0,54-0,62, пектинів - 0,67-0,88, а також вітамін С - 4,72-9,44 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість настає у середині вересня. В холодильнику зберігаються 2,5-3,0 місяці. Транспортабельність висока.

У розсаднику, за даними Кондратенко Т.Є. та Кузьмінець О.М. (2008), приживлюваність вічок висока; **однорічки** добре розвинені, сильнорослі, одномірні, з 2-7 недовгими бічними галузженнями та плодовими утвореннями. Штамбик товстий, світло-коричневий з великою кількістю сочевичок середніх розмірів. Пагін сильнорослий, товстий, прямий, сірувато-коричневий з середньою опушеністю і нечисленними великими округлими бежевими сочевичками. Міжвузля середньої величини. Брунька велика, овальна, коричнева, з середньою опушеністю, сильноопукла, верхівка відстає від пагона. Листова пластинка середнього розміру, тьмяно-зелена, овальна, зі слабкою опушеністю і вигнутістю, плоска вздовж головної жилки, з краями, сильно піднятими вгору у вигляді совочка; розташована під малим гострим кутом до пагона; основа округла або дугоподібна; кінчик середньої довжини або короткий, загострений; край великохвилястий, сегментований, дво-чотиритупопилчастий; поверхня слабо зморшкувата; жилкування середнє. Черешок середній за довжиною та опушенням, тонкий, рожевувато-зелений. Прилистки дрібні, ланцетоподібні.

Достоїнства сорту: зимостійкий, висока врожайність, скороплідність, стійкість до парші та борошнистої роси.

Недоліки: плоди на деревах та при зберіганні уражуються плодовою гниллю.

В 1999 році внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Районований у Поліссі та Лісостепу. Високоєфективний в селекції як джерело скороплідності та яскравого забарвлення плодів.

3.40 Тодес

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньюзимовий сорт. Одержаний в Інституті садівництва НААН від схрещування сорту Айдаред з гібридною формою Х-2034.

Дерево середньоросле, формує зворотноконічну негусту крону. Кут відходження основних гілок від стовбура середній гострий. Пробуджуваність

бруньок і пагоноутворювальна спроможність середні. Плодоносить на верхівках однорічних приростів, кільцівках. *Пагін* сильнорослий, середньої товщини, слабоколінчастий, середньоопушений, бордово-коричневий. *Сочевички* середніх розмірів, добре помітні. *Бруньки* середні за величиною, конічні, сильно опушені, притиснуті до пагона. *Листова пластинка* розташована під великим гострим кутом до пагона, з середньою складеністю і вигнутістю. *Листки* середні за розміром, овальної форми з довгим загостреним кінчиком, основа округла; зазубреність країв дво-трипилчаста. *Черешок* середньої довжини і товщини. *Прилистки* середньої величини, ланцетоподібні.

В умовах Лісостепу зимостійкий, стійкий до борошнистої роси.

Цвіте в пізні строки, досить дружно. У суцвітті 4...6 квіток середніх за величиною, світло-рожевих, з прожилками, блюдцеподібних; у бутонах рожевувато-білі; пелюстки довгасті, слабо зімкнуті. Приймочки маточок розміщені вище пиляків.

Кращі запилювачі: Гарант, Едера, Перлина Києва, Радогость. У пору *плодоношення* дерева на середньорослій підщепі вступають на третій-четвертий рік після посадки в сад. Урожайність висока та регулярна: семи-восьмирічні дерева на 54-118 формують по 30-35 кг яблук.

Плоди вище середньої величини, масою 170-200 г, подовжено-конічні, злегка ребристі, зеленувато-жовті з темно-червоним рум'янцем по всій поверхні, на фоні якого добре помітні опробковілі сочевички та численні білі підшкіркові цяточки. *Лійка* середньої глибини та ширини, з тьмяно-жовтою оржавленістю або без неї. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини, міцна, опушена. *Чашечка* відкрита або напіввідкрита. *Блюдце* середньої величини, складчасте; *підчашечкова трубка* лійковидна. *Сердечко* середнє за розміром, цибулиновидне, з невеликими відкритими *насінневими камерами*. *Осьова порожнина* широколанцетоподібна. *Насінини* добре виповнені, великі, подовжено-конічної форми, світло-коричневі (8-10 шт./плід). *М'якоть* кремова, щільна,

дрібнозерниста, соковита, кисло-солодкого смаку (8,0-8,2 бала). *Шкірочка* товста, гладенька, злегка масляниста.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин - 13,51-15,60, цукрів - 9,22-10,24, органічних кислот - 0,22-0,63, пектинів - 1,11-1,32, а також вітамін С - 2,83-7,61 мг/100 г сирої маси.

Знімальна стиглість плодів настає в кінці вересня, споживча – в кінці листопада - на початку грудня. Транспортувальність висока. Зберігаються в холодильнику до травня.

Достоїнства сорту: зимостійкий, імунний до парші, скороплідний, високоврожайний.

Проходить первинне вивчення в наукових установах Полісся та Лісостепу. Високоєфективний в селекції як донор олігогенної стійкості до парші та джерело лежкоздатності плодів.

Болдижева Л.Д. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 516-518.

3.41 Флоріна

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньозимовий сорт французької селекції. Створений за допомогою багаторазових схрещувань з використанням сіянця *Malus floribunda* 821 і сортів Ром Бьюті, Голден Делішес, Старкінг, Джонатан.

Дерево середньоросле з широкоокруглою досить загущеною кроною, створеною міцними скелетними гілками, що відходять від стовбура під кутом 45-80°, з піднесеними кінцями. Збудливість бруньок середня. Пагоноутворювальна спроможність у молодому віці висока, пізніше – середня. Плодоносить переважно на кільцівках і верхівках однорічних приростів. *Пагони* довгі та середньої довжини, тонкі та середньої товщини, прямі, сильно колінчасті, опушені, жовтувато-коричневі з невеликою кількістю округлих та опуклих *сочевичок*.

Бруньки дрібні, ширококонічні, з округлою верхівкою, сильно опушені, коричневі, сильно притиснуті до пагона. *Листові пластинки* дрібні, сизувато-зелені, сильно опушені, подовженояйцеподібні з довгим слабо скрученим кінчиком, що поступово загострюється, та округлою або широкодугоподібною основою, слабо вигнуті, з середньою складеністю, зі шкірястою зморшкуватою поверхнею, розміщені під великим гострим кутом до пагона; краї слабо хвилясті, тупопилчасті (зубці великі), часто сегментовані. Вираженість нервації середня. *Черешок* середньої довжини і товщини, опушений, сизувато-світло-зелений, з червонуватою основою. *Прилистки* дрібні, овальні та серпоподібні.

Зимостійкість і стійкість проти борошнистої роси вища за середню. Імунний до парші. Сприйнятливий до європейського раку.

Цвіте в середні строки і довго. Життєздатність пилку дуже висока (78-82%). Зав'язування плодів від вільного запилення становить 16-26, від *кращих запилювачів* (Пріам, Ліберті, Глостер, Рубінове Дуки) – 23-32%. Несумісний з сортом Присцилла. *Плодоносити* на середньорослій підщепі починає з четвертого - п'ятого року після садіння, на слаборослій – з третього. П'ятирічні дерева формують по 5-8, 9-10-річні – по 55-63 кг. Схильний до надмірного зав'язування плодів, переобтяження дерев урожаєм та періодичності плодоношення.

Плоди середніх розмірів (110-140 г) та одномірності, зрізаноциліндричної форми, з широкими згладженими ребрами, світло-жовті, з яскраво- або темно-червоним смугасто-розмитим рум'янцем майже на всій поверхні, на фоні якого добре помітні бордові штрихи та численні середньої величини білі підшкіркові цяточки та сизуватий наліт. *Лійка* середньої глибини, неширока, слабо оржавлена. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини або тонка, злегка зігнута. *Блюдце* середньої ширини та глибини або глибоке, зі складчасто-ребристими стінками. *Чашечка* відкрита або напіввідкрита. *Підчашечкова трубка* середня за розміром, лійкоподібна. *Сердечко* маленьке, пласко-округле. *Насінневі камери* невеликі, закриті та напіввідкриті. *Осьова порожнина* середньої довжини, вузькоовальна. *Насінини* середні за величиною, неправильної широкоовальної форми з коротким

гострим кінчиком, коричневі. *М'якоть* світло-жовта, середньої щільності, соковита, пріснувато-солодка (7,2-7,8 бала), ароматна. *Шкірочка* середньої товщини, щільна, еластична, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 10,87-12,98, цукрів – 8,46-10,17, органічних титрованих кислот – 0,33-0,48, пектинів – 0,790-0,844, а також вітамін С - 1,42-2,75 мг/100 г сирої маси.

Знімальна стиглість плодів настає наприкінці вересня – на початку жовтня, споживча – в січні. Транспортабельність висока. У холодильнику зберігаються до червня. Використовуються переважно свіжими.

У розсаднику приживлюваність вічок дуже висока; **однорічки** сильнорослі, однорідні за висотою, прямі; 5-9 бічних пагонів, середніх за розмірами і довгих, відходять від стовбура під кутом 70-80°, утворюючи розлогу крону. Штамбик середньої товщини, прямий, коричнево-зелений. Пагін товстий, сильнозбіжистий, колінчастий, сильно опушений, зеленувато-коричневий, з невеликою кількістю округлих сочевичок, дрібних і середніх за величиною. Міжвузля середніх розмірів. Брунька середньої величини, округло-конічна, опукла, зеленувато-коричнева, сильно опушена, притиснута до пагона. Листкова пластинка середня за розміром, сизувато-зелена, видовженояйцеподібна, сильно опушена, з середньою вигнутістю і складеністю, розташована під малим гострим кутом до пагона; основа округла або дугоподібна; кінчик довгий, шпичастий; край слабохвилястий, крупнотупопилчастий; поверхня слабо зморшкувата; жилкування середнє. Черешок короткий, середньої товщини, сильно опушений, сизувато-світло-зелений, з червонуватою основою. Прилистки дрібні, ланцетоподібні, світло-зелені.

Достоїнства сорту: імунність до парші, висока лежкість плодів.

Недоліки: схильність до періодичності плодоношення, надмірного зав'язування плодів, їх неодномірність.

З середини 70-х років ХХ сторіччя сорт проходив первинне та виробниче випробування в насадженнях наукових установ по всій території України, з кінця

80-х вирощується у промислових садах степової та лісостепової зон, у 2003 р. включений до Держреєстру, як придатний для поширення в зазначених зонах. Використовується в селекції як донор гена Vf.

Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 539-540.

3.42 Фуджі

(Фудзі, Тогоку 7)

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізньозимовий сорт, виведений в Японії за схрещування Роллс Джанет і Делішеса.

Дерево сильноросле з розлогою широкоокруглою середньо загущеною пониклою кроною. Основні гілки відходять від стовбура під кутом, близьким до

прямого. *Пагони* середнього розміру, слабо опушені, коричневі, з великою кількістю дрібних овальних сірих *сочевичок*. Міжвузля середньої величини. *Бруньки* середнього розміру, конічні, опуклі, коричневі, помірно опушені, притиснуті до пагона. *Листові пластинки* середнього розміру, ясно-зелені, яйцеподібні з округлою основою і довгим кінчиком, що поступово загострюється, слабо опушені, вигнутість і складеність середні, зі зморшкуватою поверхнею, розташовані під прямим або великим гострим кутом до пагона; краї слабо хвилясті, дрібнопилчасті; жилкування середнє. *Черешок* середньої довжини, тонкий, середньоопушений, світло-зелений, з бордовою основою. *Прилистки* дрібні, ланцетоподібні.

Зимостійкість і стійкість до парші середні, уразливий до бактеріального опіку та борошнистої роси

Квітує пізно, майже не пошкоджується весняними заморозками. *Кращі запліювачі*: Гала, Голден Делішес, Айдаред, Гренні Сміт, Фієста, Рубін, Лігол, Пінова, Ред Делішес.

Плоди міцно тримаються на дереві. Скороплідний. У пору *плодоношення* на карликовій підщепі вступає на другий рік після садіння в сад, на сіянцевій перші врожаї дає на п'ятій - шостий. Плодоносить щедро, проте схильний до періодичності. В роки з високим урожаєм потребує проріджування зав'язі. На Київщині врожайність 9-12-річних насаджень цього сорту на ММ.106 складає 14-21 т/га.

Плоди розміру від середнього до великого (140-210 г), округло-циліндричної форми, слабо асиметричні, зеленувато - або блідо-жовті, з рожевувато – червоним або тьмяно-рожевим розмито-смугастим рум'янцем, що вкриває більшу частину поверхні, і добре помітними світлими підшкірковими цяточками та слабим сизим нальотом. В регіонах з теплими ночами в період передзбирального досягання покривне забарвлення недостатнє. *Лійка* середньої глибини та ширини, іноді вузька, без оржавлення. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини, червонувато-коричнева, помірно опушена. *Блюдце* середньої ширини,

мілке, складчасте. *Чашечка* маленька, закрита; *підчашечкова трубка* коротка, лійкоподібна. *Сердечко* маленьке, пласко-округле. *Насінніві камери* невеликі, вузькі, відкриті або напіввідкрита. *Осьова порожнина* вузькоовальна. *Насінини* добре виповнені, середньої величини, яйцеподібні з носиком середніх розмірів, що поступово загострюється, жовтувато-коричневі. *М'якоть* світло-кремова, дуже щільна, хрустка, соковита, кислувато-солодка, пріснувата (7,2-8,0 балів). *Шкірочка* тонка, щільна, гладенька, суха.

В умовах Лісостепу *знімальна зрілість* плодів настає в кінці жовтня. Транспортабельність висока. В холодильнику зберігаються до 7-8 місяців. Використовуються у свіжому вигляді і для різних видів технічної переробки.

Достоїнства сорту: скороплідність, тривала лежкість плодів.

Недоліки: висока уразливість до бактеріального опіку та борошнистої роси, схильність до періодичності плодоношення, надто тривалий період вегетації дерев і пізній строк збирання плодів.

Вирощується на великих площах у Японії, в Китаї, США, Австралії та найбільш теплих регіонах Європи. Поширення сорту в Україні обмежується надто тривалим періодом вегетації дерев і пізнім строком збору врожаю. На більшій частині території нашої країни яблука Фуджі не набувають властивих йому розмірів, забарвлення та смаку через ранньоосінні заморозки. Існує понад 40 клонів цього сорту, найбільш популярні з них Ятака, Кіку 8, Раку-Раку, Нагафу 12, Бені Шогун, Рубін Фуджі, Зен Ацтек, Рео Кап, - з коротшим періодом вегетації, більш раннім строком досягання плодів та їх інтенсивнішим забарвленням.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуна, 2013. – С. 546-548.

3.43 Чемпіон

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт чеської селекції. Одержаний внаслідок схрещування сортів Голден Делішес і Ренет Оранжевий Кокса.

Дерево середньоросле з овальною кроною середньої загущеності, створеною середньорозвиненими скелетними гілками, що відходять від стовбура під кутом 50-70°. Збудливість бруньок висока, пагоноутворювальна здатність помірна. Плодоносить на кільцівках, списиках, плодових прутиках. *Пагони* середньої довжини і довгі, товсті, малозбіжисті, прямі та слабо дугоподібні, колінчасті, слабо опушені, яскраво-коричневі, з великою кількістю *сочевичок*, різноманітних за розміром і формою. Міжвузля середньої величини. *Бруньки* середніх розмірів, ширококонічні, коричневі, слабо опушені, щільно притиснуті до пагона. *Листкові пластинки* середньої величини, зелені, овальної форми з

ширококлинноподібною основою та середнім за довжиною різко загостреним скрученим кінчиком, складеність середня, слабо вигнуті, зі шкірястою слабо блискучою зморшкуватою поверхнею; розміщені під середнім гострим кутом до пагона; краї слабо хвилясті, дво-тригостропилчасті. *Черешок* середньої довжини, товстий, світло-зелений, біля основи бордовий. *Прилистки* середньої величини, ланцетоподібні, з зубчастими краями.

Зимостійкість середня, стійкість проти парші висока, до борошнистої роси середня, грибних хвороб кори – низька.

Цвіте в середні строки, дружно та рясно. Життєздатність пилку середня або вища за середню (32-60 %). Зав'язування плодів від вільного запилення - 18-31 %. *Кращі запилювачі*: Алкмене, Джеймс Грив, Лобо, Пріам, Теремок.

Сорт скороплідний. У *плодоношення* вступає з третього року росту в саду. Плодоносить стабільно, високоврожайний: п'яти - шестирічні дерева формують по 17-25, десятирічні – по 42-50 кг яблук.

Плоди більше середнього розміру (160-190 г), одномірні, сплющено-ширококонічні, зеленувато-жовті, з оранжево-червоним смугасто-розмитим рум'янцем на більшій частині поверхні та добре помітними жовто-сірими опробковілими сочевичками. *Лійка* глибока, середньої ширини, з сильною бурою променевою оржавленістю. *Плодоніжка* середньої довжини і товщини, зігнута, слабо опушена. *Блюдце* середньої ширини, мілке, зморшкувато-складчасте. *Чашечка* закрита. *Підчашечкова трубка* середньої величини, лійкоподібна. *Сердечко* маленьке, цибулиноподібне. *Насінні камери* невеликі, закриті та напіввідкриті. *Осьова порожнина* щілиноподібна. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, яйцеподібні з дуже коротким тупим носиком (6-10 шт./пл.). *М'якоть* світло-кремова, середньої щільності, дуже соковита, відмінного кислувато-солодкого смаку (8,0-8,4 бала), ароматна. *Шкірочка* тоненька, дуже щільна, еластична, суха.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 12,43-14,10, цукрів – 8,07-11,16, органічних кислот – 0,32-0,48, а також вітамін С – 2,36-3,24 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість у Лісостепу та південній частині Полісся настає у другій декаді вересня, споживча – у жовтні. Транспортабельність середня. У звичайному сховищі зберігаються 1,5-2,0, у холодильнику – близько 5 місяців. Використовуються переважно свіжими.

У розсаднику **однорічні саджанці** середньорослі, одномірні, слабо збіжисті, з 5-7 кільцівками та 1-3 короткими пагонами, що відходять від стовбура під прямим кутом і утворюють овальну крону. Штамбик товстий, прямий, яскраво-коричневий з численними великими пласко-округлими сочевичками. Пагін середньорослий, товстий, сірувато-коричневий з середньою опушеністю і великою кількістю округлих та овальних бежевих сочевичок середніх розмірів. Міжвузля середні за величиною. Брунька велика, конічна, коричнева, слабо опушена, притиснута. Листова пластинка велика, світло-зелена, широкоовальна, зі слабою опушеністю і вигнутістю, складеність сильна, особливо біля верхівки, розташована майже під прямим кутом до пагона; основа широкодугоподібна; кінчик середній за розміром, гострий, слабо скручений; край великохвилястий, дво-тригостропилчастий; поверхня слабо горбкувата; жилкування середнє. Черешок середній за довжиною і товщиною, сильно опушений, світло-зелений, біля основи бордовий. Прилистки середніх розмірів, ланцетоподібні, світло-зелені.

Достоїнства сорту: скороплідність, щорічна висока врожайність, високі товарні та смакові якості плодів.

Недоліки: середня зимостійкість дерев, сприйнятливість до грибних хвороб кори.

Сорт проходить виробниче випробування в Лісостепу та південній частині Полісся. З 2007 р. районований у Степу. Популярний серед садівників-аматорів. Використовується в селекції як джерело скороплідності, високої та щорічної

врожайності. Генетично нестабільний. Садівники Польщі виявили спонтанні клони (Чемпіон Рено, Чемпіон Рено 2, Чемпіон Арно), плоди яких характеризуються яскраво – червоним розмитим покривним забарвленням на всій поверхні.

Кондратенко Т.Є. Помологія. Яблуня, 2013. – С. 558-560.

3.44 Ювілейне МІС

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, одержаний в Інституті помології ім.Л.П.Симиренка НААН як результат схрещування гібридів 86-47 (Пармен зимовий золотий x Ренет золотий курський) і 2340 (Симиренківець x Вагнера призове).

Дерево слаборосле з компактною піднесеною середньозагущеною кроною. Гілки відходять від стовбура під гострим кутом, кінці спрямовані вгору, кора на штамбі та основних гілках гладенька, сіра. Тип плодоношення кільцівковий. *Пагони* дуже товсті, короткі, прямі, коричневі, сильно опушені, із помірною кількістю дрібних округлих бежевих *сочевичок*. Міжвузля дуже короткі. *Бруньки* великі, яйцеподібні, з відхиленими лусками, коричневі, сильно опушені, відхилені від пагона. *Листові пластинки* середньої величини, зелені, широкоовальні з округлою основою і гострим скрученим кінчиком, слабо вигнуті, складеність середня, розміщені під великим гострим кутом до пагона, краї хвилясті, пилчасті. *Черешок* середньої довжини, товстий, помірно опушений, рожевувато-зелений.

Сорт середньозимостійкий, стійкість до парші та борошнистої роси висока, скороплідний, високоврожайний.

Бутони світло - рожеві. Цвіте в ранні строки. Квітки великі, білі. Пелюстки вінчика не дотикаються. У пору плодоношення на карликовій підщепі М.9 вступає рано, на другий-третій рік від садіння в сад. Урожайність трирічних насаджень становить 17-18 т/га. Середня врожайність 5-10-річного саду на М. 7 (4 x 2 м) дорівнює 20 т/га.

Плоди розміру більше за середній та великі, масою 160-205 г, середньоодномірні, округло-конічні, злегка приплюснуті, жовто-зелені, з помірним розмитим тьмяно-рожевим рум'янцем на більшій частині поверхні, малопомітними дрібними світлими підшкірковими цяточками та інтенсивним сизим нальотом. *Лійка* глибока, широка, оржавлена. *Плодоніжка* коротка, товста, коричнево-бура, помірно опушена. *Блюдце* широке, середньої глибини, зморшкувате. *Чашечка* відкрита або напіввідкрита. *Сердечко* середнє за величиною, серцеподібне. *Насінневі камери* закриті та напіввідкриті. *Насінини* добре виповнені, середнього розміру, яйцеподібні, коричневі. *М'якоть* жовтувато-біла, щільна, ламка, соковита, запашна, дрібнозерниста, приємного кислувато-солодкого смаку (7,5-8,0 балів). *Шкірочка* середньої товщини, щільна, гладенька, помірно масляниста.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин - 11,9-13,0 , цукрів - 6,9-10,9, органічних кислот - 0,5, а також вітамін С -3,84 мг/100 г сирової маси.

У Лісостепу України *знімальна стиглість* плодів настає в кінці вересня. Транспортабельність висока. В холодильниках зберігаються 6-7 місяців.

У розсаднику приживлюваність вічок висока, **однорічки** середньої сили росту, одномірні, з 1–2 бічними пагонами та численними плодовими утвореннями. Штамбик товстий, зеленувато-темно-бурий, з середньою кількістю великих плоско-округлих кремових сочевичок. Пагін середньорослий, товстий, слабозбіжистий, прямий, сильно опушений, сірувато-коричневий, з нечисленними округлими бежевими сочевичками середнього розміру. Міжвузля дуже короткі. Брунька велика, яйцеподібна, коричнева, сильно опушена, відхилена від пагона. Листкова пластинка світло-зелена, середня за величиною, широкоовальна, з середньою опушеністю і слабими складеністю й вигнутістю, розташована під прямим або малим тупим кутом до пагона; основа округла або плоска; кінчик середнього розміру, гострий, скрученість його середня; край слабо- або великохвилястий, дво-трипилчастий; поверхня матова, слабо зморшкувата; жилкування ніжне. *Черешок* середньої довжини, товстий, сильно опушений, рожевувато-зелений, біля основи червоний. *Прилистки* середні за величиною, серпоподібні, з нерівним краєм, світло-зелені (Кондратенко Т.Є., Кузьмінець О.М., 2008).

Достоїнства сорту: скороплідність, високі товарні та смакові якості плодів.

Недоліки: середня зимостійкість, недостатньо яскраве покривне забарвлення яблук. У 2006 році сорт внесений до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, районований у Лісостепу. Використовується в селекції як джерело компактності дерев і скороплідності.

Овчаренко С.В. Помологія. Яблуна, 2013. – С. 566-568.

РОЗДІЛ 4. ПОШИРЕНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ СОРТИ ГРУШІ

4.1 Бере Боск

Фото Кондратенко Т.Є.

Французький осінній сорт невідомого походження.

Дерево середнього розміру чи досить велике, у молодому віці росте інтенсивно. Крона широкопірамідальна, асиметрична, з розчепіреними сучками, в молодому віці рідка, а з часом - загущена. До ґрунтових умов відносно маловибагливе, однак на глибоких, родючих, теплих ґрунтах розвивається значно краще. Основні гілки відходять від стовбура під гострим кутом. Гілки довгі, колінчасті. *Пагони* товсті, сірувато-коричневі, слабо дугоподібні. *Листки* великі, широкі, яйцеподібні, темно-зелені. *Плодові утворення* (кільчатки і списики) формуються в основному на 3-4-річних приростах.

Сорт слабозимостійкий. В умовах Криму при температурі повітря -28...-30°C дерева сильно постраждали (5-7 балів), а молоді дерева вимерзли цілком. Середньостійкий до парші і термічного опіку листя. Квітує в пізні строки, квітки холодостійкі. Класично несумісний з айвою, тому потребує посередника.

У плодоношення вступає на лісовій груші з 6-7-го, на айві - з 4-5-го року після садіння в сад. Урожайність нарощує повільно, але доросле дерево дає щорічні високі врожаї.

Кращі запилювачі: Бере Арданпон, Десертна, Якимівська, Вільямс, Улюблена Клаппа, Марія Тануча, Золотиста, Ізмурудна, Гранд Чемпіон, Ізюминка Криму.

Плоди великі, одномірні, середньою масою 220-240 г, привабливі, правильної подовжено-грушоподібної форми, симетричні, як правило, зав'язуються по одному, рідше - по 2-3 разом. *Шкірочка* тонка, ніжна, шорсткувата, у момент знімальної стиглості зеленувато-іржава, при досяганні стає жовтувато-світло-коричневою з дуже дрібними, густо розташованими іржавими крапками. Іноді на сонячному боці з'являється слабкий рум'янець. *М'якоть* жовтувато-біла, дуже соковита, тануча, без грануляцій, масляниста, з багатим десертним смаком (8,4-8,6 балів) і приємним ніжним ароматом.

Знімальна стиглість плодів в умовах Південного Степу настає в середині вересня. Тримаються на дереві міцно і не обсіпаються навіть при сильних вітрах. Транспортабельність відразу після знімання хороша. Товарність висока - 95-97%. У холодильнику при температурі +2°C зберігаються до січня, у звичайних сховищах - до 40 днів. Споживаються в основному у свіжому вигляді. При зберіганні плодів у холодильнику різко знижується їх якість: м'якоть втрачає властиву їй маслянистість, стає твердою і хрусткою.

Достоїнства сорту: відмінна якість плодів, висока врожайність, неосипання плодів.

Недоліки: низька зимостійкість, зниження смакових якостей плодів при зберіганні у холодильнику.

Один з найрозповсюдженіших сортів у садах Криму, а також у степовій і лісостеповій зонах України. Вважається одним із кращих промислових сортів осіннього строку достигання. Широко використовується в селекційній роботі як донор високої якості плодів.

На Київщині сорт добре росте в скелеті зимостійких сортів чи форм, регулярно плодоносить, має плоди високих смакових якостей.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 131-132.

4.2 Буковинка

Фото Матвієнко М.В.

Осінній сорт, одержаний на Придністровській дослідній станції садівництва від вільного запилення сорту Франсуа Консьє.

Дерево середньоросле з вузькопірамідальною середньозагущеною кроною. Основні гілки відходять від стовбура під кутом 35-40°. Пагоноутворювальна спроможність висока. Квіткові бруньки закладаються в основному на 2-4-річних приростах.

Відзначається дещо підвищеною вимогливістю до умов вирощування, особливо до тепла. Незважаючи на це, *зимостійкість* висока: в несприятливі для перезимівлі роки пошкодження штаблів і основних скелетних гілок не відмічено. Квітки і молода зав'язь при заморозках -3⁰С були значно ушкоджені, що призвело до зниження врожаю. Стійкість до парші висока.

У *плодоношення* на насінній підщепі вступає з 5-го року після садіння в сад. У 9-річному віці урожай з одного дерева складав 39,5 кг, що на 10% перевищувало урожайність контрольного сорту Конференція (19,4 кг/дер.). Сумісність з айвовою підщепою хороша. Урожайність на айві ВА-29 в п'ятирічному віці становить 5,2 кг/дер.

Потенційні запилювачі: Малівчанка, Конференція, Говерла, Улюблена Клаппа.

Плоди великі, середня маса 195-200 г, на айві - 270-310 г, грушоподібної форми, з горбкуватою, а від місця найбільшого діаметра до чашечки - широкоребристою поверхнею. *Шкірочка* тонка, ніжна, але щільна, масляниста, блискуча, у період знімальної стиглості зеленувато-жовта, у споживчій - світло-жовта, інколи з легким золотистим загаром на сонячному боці. Підшкіркові цятки зелені або світло-коричневі, численні, середнього розміру або дрібні. По всьому плоду розкидані невеликі іржаві плями. *М'якоть* біла або кремувата, щільна, ніжна, соковита, масляниста, тануча, солодка, з легкою кислинкою, високих смакових якостей (8,5-8,8 балів).

Знімальна стиглість плодів настає в другій половині вересня, споживча - в жовтні. У холодильниках плоди можуть зберігатися до середини січня.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність, стійкість до парші, привабливий зовнішній вигляд і високі смакові якості плодів.

Недоліки: часткове осипання плодів при запізнілому зніманні; вибагливість до ґрунтово-кліматичних умов.

Сорт районований в зоні Лісостепу. За комплексом позитивних ознак заслуговує на широке використання в приватних і промислових насадженнях південних регіонів.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 135-136.

4.3 Весільна

Фото Толстолік Л.М.

Осінній сорт, отриманий в результаті схрещування сортів Вікторія і Красном'яса.

Дерево слаборосле з округлою середньозагущеною кроною. Плодоносить на кільцївках та однорічних приростах.

Сорт добре сумісний з айвою А. У плодоношення на слаборослій підщепі вступають з 3 року, на насіннєвій – з 5-го року після садіння. Високостійкий до парші, зимо- та посухостійкий. Урожайність стабільна, 13-річні насадження на айві формують в середньому 22-25 т/га плодів. Частково самоплідний, схильний до партенокарпії.

Плоди великі (масою 180-200 г), одномірні, правильної грушоподібної форми. Основне забарвлення – жовто-зелене, покривне – яскравий червоно-рожевий рум'янець на більшій частині поверхні. *М'якоть* ніжна, масляниста, соковита, ароматна, рожево-червона, дуже оригінальна. Смак кисло-солодкий, дегустаційна оцінка 8,4 бала.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 14,38-17,22, цукрів – кислот – 0,25-0,34, а також вітаміну С – 5,26-7,15 мг та фенольних сполук – до 1120 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість настає в III декаді серпня, споживча – у вересні. В холодильнику зберігаються протягом 3-4 місяців. Транспортабельність добра.

Достоїнства сорту: слаборослість дерев стійкість до парші, зимостійкість, посухостійкість, стабільна та висока врожайність.

Недоліки: не виявлено.

Сорт районовано в зоні Степу з 2006 року (Красуля Т.І. 2011).

4.4 Вересневе Дево

Фото Кондратенко Т.Є.

Осінній сорт, одержаний в ІС УААН (нині ІС НААН) внаслідок виділення спонтанного клону сорту Дево, сумісного з айвою.

Дерево середньоросле з вузькопірамідальною кроною в молодому віці, при навантаженні урожаєм - розлогою. Крона не схильна до загущення.

Сорт маловибагливий до ґрунтово-кліматичних умов, але реагує на їх зміну якістю плодів, *зимостійкий* (при зниженні температури до -29°C не відмічено ушкодження ні квіткових бруньок, ні річного приросту). Високостійкий до парші та інших грибних хвороб. Високотехнологічний в розсаднику, навіть на айвовій підщепі дає вирівняний, стандартний, некронований садивний матеріал.

Відзначається скороплідністю, на насіннєвій підщепі в плодоношення вступає на 4-й, на айві, з якою добре сумісний, на 3-й рік після садіння в сад. Урожайність 7-річних дерев на насіннєвій підщепі навіть в умовах бідного на поживні речовини дерново-слабопідзолистого піщаного ґрунту досягає 47-56 кг/дер. або 19,5-23,3 т/га; на айві ВА-29 в умовах інтенсивного саду у 5-6-річному віці - 34-47 т/га (при щільності садіння дерев 4 x 2 м).

Кращі заплювачі: Улюблена Клаппа, Конференція, Роксолана, Стрийська, Малівчанка.

Плоди великі, масою 210-260 г, подовжено-грушоподібної форми. *Шкірочка* щільна, гладенька, блискуча, у достиглих плодів тьмяно-жовта з яскравим темно-червоним рум'янцем на більшій частині плоду. *М'якоть* соковита, ніжна, без грануляцій, солодка, напівмасляниста, з хорошим смаком (7,8-8,2 бали).

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 12,8, цукрів – 11,4, кислот – 0,1, пектинів – 1,0, а також вітаміну С – 2,0 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість плодів на Київщині настає в середині вересня, споживча - після 2-3-х тижнів зберігання. Транспортабельність добра, в холодильнику зберігаються довше, не погіршуючи смакових якостей.

Достоїнства сорту: скороплідність, зимостійкість, висока й стабільна врожайність, висока товарність і привабливість плодів, стійкість до парші.

Недоліки: плоди за смаковими якостями поступаються кращим сортам в даній групі стиглості.

З 2003 року сорт внесено до «Державного реєстру ...» для зон Полісся і Лісостеп.

Сорт заслуговує на широке розповсюдження, придатний для закладання інтенсивних насаджень в різних регіонах України; перспективний в селекції як донор ознаки великі плоди з червоним покривним забарвленням.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 136-137. Литовченко О.М., 2011.

4.5 Вишниця

Фото Ходаківської Ю.Б.

Осінній сорт, одержаний на Львівській дослідній станції садівництва від схрещування сортів Бере Гарді та Жозефіна мехельнська.

Дерево швидкоросле. Крона в молодому віці пірамідальна, в період плодоношення - оберненопірамідальна, розлога. При її формуванні для утворення міцного скелета бажано проводити деформацію і відгинання гілок. Цей прийом сприяє також прискоренню вступу в плодоношення.

В умовах Полісся і Лісостепу сорт майже не уражується паршею. Зимостійкість висока. У *плодоношення* на насіннєвій підщепі вступає на 6-7-й рік; на айві, з якою добре сумісний, - на 3-4-й рік після садіння в сад. Для сорту характерна регулярна і висока врожайність. На айві ВА-29 урожай в 4-річному

віці складав 8 кг з дерева. На насіннєвій підщепі у віковому періоді плодоношення урожайність досягає 25,0-30,0 т/га.

Потенційні запилювачі: Говерла, Улюблена Клаппа, Стрийська, Малівчанка.

Плоди великі, одномірні, масою 240-300 г, правильної грушоподібної форми. *Шкірочка* середньої товщини, суха, у період знімальної стиглості плодів зелена, вкрита численними великими сірими підшкірковими цятками, що переходять у невеликі плями, які створюють ефект суцільної іржавості. При досяганні набуває яскравого золотаво-жовтого відтінку. *М'якоть* кремова, дуже соковита, ніжна, масляниста, без грануляцій, відмінного кислувато-солодкого смаку (8,0-8,3 бали), з мигдальним ароматом.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 13,8, цукрів – 10,4, кислот – 0,1, пектинів – 1,0, а також вітаміну С – 2,5 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість плодів настає наприкінці вересня, споживча – у жовтні - першій половині листопада. При тривалому зберіганні плодів (до січня - лютого) в холодильнику їх смак істотно не змінюється.

Достоїнства сорту: зимостійкість, стійкість до парші, висока продуктивність і товарність плодів.

Недоліки: існують деякі незручності при окуліруванні через напливи кори під бруньками.

Сорт районований у зоні Полісся та Лісостепу з 1999 року. Придатний для промислового виробництва плодів у інтенсивних насадженнях. За комплексом біологічних ознак (зимостійкість, стійкість до парші, регулярна продуктивність), а також за смаковими і товарними якостями плодів - це один з кращих ринкових сортів пізньоосінньої групи досягання.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 138-139; Литовченко О.М. 2011.

4.6 Етюд

Фото Кондратенко Т.Є.

Ранньозимовий сорт, одержаний на Львівській дослідній станції садівництва від схрещування сортів Бере Гардіо та Жозефіна Мехельнська.

Дерево зі швидкими темпами росту, пірамідальною, компактною, негустою кроною. При формуванні останньої проводять деформацію і відгинання гілок.

Сорт інтенсивного типу. В умовах Лістепу та південного Полісся досить зимостійкий, несприйнятливий до парші; за скороплідністю й компактним габітусом крони - це один з кращих сортів для інтенсивних насаджень.

У плодоношення вступає з 3-4-річного віку, інтенсивно закладаючи квіткові бруньки на сильнорослих пагонах. Урожайність у віці плодоношення (10 і 11 рік) на слаборослій айві ІС 2-10 склала відповідно 70,5 і 110 кг/дер, що в перерахунку на 1 га становило 29,4 і 45,8 т, тоді як на контрольній підщепі (МА) урожайність цього сорту склала лише 17,5 і 31,0 т/га.

Потенційні запилювачі: Кучерянка, Конференція, Улюблена Клаппа, Стрийська.

Плоди великі, одномірні, масою 180-210 г, більші - 260-300 г, короткогрушоподібної форми. Шкірочка середньої щільності. суха, іржава, у період знімальної стиглості зеленувато-сіра, при досяганні - сірувато-жовта. М'якоть інтенсивно-кремова або майже жовта, ніжна, дуже соковита, масляниста, без грануляцій, приємного кисло-солодкого смаку (7,4-8,0 балиів), з сильним ароматом троянди.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 13,5, цукрів – 8,5, кислот – 0,3, пектинів – 1,6, а також вітаміну С – 1,7 мг/100 г сиріої маси.

Знімальна стиглість плодів настає в жовтні, споживча - у листопаді; в сховищах без штучного охолодження вони зберігаються до кінця січня, в холодильниках - до лютого-березня, при цьому схильні до в'янення, але без погіршення смакових якостей і маслянистості м'якоті.

Достоїнства сорту: виключна скороплідність та висока врожайність з перших років плодоношення на айвовій підщепі; компактність дерев, зручна для інтенсивної культури; зимостійкість та несприйнятливості до парші.

Недоліки: схильність плодів до в'янення при зберіганні в холодильнику.

Сорт районований у зонах Полісся й Лісостепу. Широко розповсюджений в аматорських і промислових насадженнях; перспективний для інтенсивної культури на айві в регіонах промислової культури груші.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 194-195;

4.7 Зимова мліївська

Фото Юрик Л.С.

Пізньозимовий сорт, одержаний на Мліївській дослідній станції садівництва ім. Л. П. Симиренка у результаті схрещування сортів Олександрівка і Деканка дю Коміс.

Дерево сильноросле з середньої густоти широкопірамідальною кроною, яка легко формується за допомогою обрізування. Квітки середнього розміру, досить стійкі до несприятливих погодних умов у період цвітіння. Плоди утворюються в основному на плодових прутиках і простих кільцівках.

Зимостійкість висока. У плодоношення дерева, щеплені на айві зі вставкою, вступають на 4-5-й, а на дикій груші - на 6-7-й рік після садіння в сад. Урожайність

досить висока і регулярна. На насіннєвій підщепі в продуктивний період (10-12 років) урожайність становить 10,7-20,9 т/га.

Потенційні запилювачі: Стрийська, Кучерянка, Конференція, Прикарпатська.

Плоди вище середньої величини та великі, масою 150-220 г, довгасті, широкогрушоподібної форми, злегка горбкуваті, однотипні, привабливі на вигляд. Зав'язуються зазвичай по одному, інколи по 2-3 разом. *Шкірочка* жовтувато-зелена, з невеликим загаром на сонячному боці. Плоди бувають вкриті суцільним тьмянувато-бурым рум'янцем. Поверхня шкірочки злегка жирна, гладенька, усіяна дрібними іржавими цятками, які інколи зливаються в невеликі безформні плями. *М'якоть* жовтувато-біла, дрібнозерниста, соковита, солодка, з приємною кислинкою, досить гарного але нестабільного смаку (6,5-8,0 балів).

В умовах південного Полісся (на Київщині) сорт часто не визріває. Знімальна стиглість плодів настає на початку жовтня. Достигання їх в залежності від погодних умов буває настільки розтягнутим, що до кінця зберігання вони залишаються недостатньо визрілими. Зберігаються дуже добре як у звичайних підвалах, так і в холодильниках, але при тривалому зберіганні верхівка плоду морщиться, в'яне. Потребують дозарювання, тобто переміщення з холодного приміщення в тепле (при кімнатній температурі) на 5-8 днів в залежності від ступеня стиглості.

Достоїнства сорту: висока зимостійкість, стійкість до парші, привабливість зовнішнього вигляду, придатність їх для тривалого зберігання.

Недоліки: плоди не завжди визрівають і цим знижуються їх смакові якості.

Сорт районований у зоні Лісостепу. Заслугує на увагу в приватному садівництві в південних, сприятливих за кліматичними умовами, регіонах; може використовуватись в селекції як джерело пізнього строку досягання плодів.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 197-198.

4.8 Золотоворітська

Фото Кондратенко Т.Є.

Ранньозимовий сорт, одержаний на Львівській дослідній станії садівництва від схрещування сортів Парижанка і Олів'є де Серр.

Дерево середньоросле, швидко росте в молодому віці. Має розлогу форму крони, більшість основних гілок відходить від стовбура під прямим або близьким до прямого кутом. Характерна біологічна риса - швидке нарощування плодкових утворень, що приводить до перевантаження дерев плодами, уповільнення темпів приросту і, як наслідок, - здрібнення плодів, зниження їх смакових якостей. Тому дерева, починаючи з "періоду росту і плодоношення", потребують регулярного обрізування. Згодом необхідне також омолоджувальне обрізування, у тому числі і плодкових утворень. Причому ступінь обрізування повинен посилюватися в міру збільшення віку дерева. В цілому, обрізування має сприяти активним ростовим процесам на всіх етапах розвитку дерева.

В умовах Полісся і Лісостепу України сорт слабосприйнятливий до парші та виявляє достатню зимостійкість. Ступінь підмерзання його квіткових бруньок при зниженні температури до $-25,9^{\circ}\text{C}$ склав 4%, що дозволило йому потрапити в групу найзимостійкіших сортів поряд із сортами Лісова красуня, Любочко і Парижанка.

Сорт скороплідний, у плодоношення вступає на 4-5-й рік на насіннєвій підщепі і на 3-4-й рік на айві (краще застосовувати інтеркаляр). Плодоносить регулярно. Урожайність 7-12-річних дерев на насіннєвій підщепі досягає 34-42 кг.

Кращі запилювачі: Парижанка, Конференція, Лазурна, Деканка зимова, Десертна, Улюблена Клапша.

Плоди великі, масою 200-260 г (окремі 280-320 г), бергамотоподібної форми. *Шкірочка* суха, щільна, зелена, у період споживання – золотаво-жовта. *М'якоть* дуже соковита, ніжна, без грануляцій, кисло-солодка, ароматна, відмінного смаку(8,4-8,8 балів).

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 14,5, цукрів – 9,8, , пектинів – 1,3, а також вітаміну С – 2,5 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість плодів настає у жовтні, споживча – у грудні - січні.

Золотоворітська, як і інші сорти зимового строку досягання (Парижанка, Стрийська), позитивно реагує на пізні строки знімання, плоди довше зберігаються, при цьому значно поліпшується їх якість. Плоди цього сорту не мають потреби в дозарюванні, на відміну від деяких інших пізньозимових сортів.

Достоїнства сорту: висока зимостійкість, скороплідність, регулярна і висока врожайність, високі смакові та товарні якості плодів.

Недоліки: в продуктивний період потребує детального обрізування й нормування урожаю, що сприяє покращенню смакових і товарних якостей плодів.

Сорт районований в зоні Лісостепу з 1995 року.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 200-201. Бабіна Р.Д., 2011.

4.9 Конференція

Фото Кондратенко Т.Є.

Осінній англійський сорт невідомого походження.

Дерево середньо- або сильноросле, з густою широкопірамідальною кроною, в зоні якої закладає надлишкові гілки, які необхідно видаляти.

Сорт середньозимостійкий. Відносно стійкий до парші, але уражується іншими грибними хворобами. Виявляє часткову самоплідність; може бути хорошим запилювачем для інших сортів; життєздатність його пилку становить 75-78,5% і практично не залежить від підщепи. Сумісний з айвою.

У плодоношення на айвовій підщепі вступає на 3-4-й рік після садіння в сад, при хороших умовах вирощування плодоносить щедро і регулярно. В умовах північного Лісостепу на насінній підщепі в 11-річному віці урожайність склала 8,2 т/га.

Потенційні запилювачі: Говерла, Кучерянка, Стрийська.

Плоди від вищесереднього розміру до великих, одномірні, масою від 140 до 220 г, характерної пляшкоподібної або подовжено-грушоподібної форми, міцно тримаються на дереві. *Шкірочка* щільна, зеленувато- або тьмяно-жовта, в густих іржавих плямах, які на сонячному боці набувають оранжевуватого відтінку. *М'якоть* рожевувато-кремова, в окремі роки темно-жовта, ніжна, масляниста, тануча, дуже соковита, солодка, ароматна, відмінного смаку (8,2-8,6 балів).

Знімальна стиглість плодів настає на початку вересня, споживча - з середини вересня до першої половини жовтня. В холодильнику добре зберігаються більше трьох місяців, не втрачаючи смакових і товарних якостей.

Достоїнства сорту: раннє та щедре плодоношення; високі смакові якості плодів і тривалий строк споживання за умови зберігання в холодильнику.

Недоліки: відносно слабка зимостійкість, ураження деякими грибними хворобами.

Конференція - найпоширеніший сорт в західній Європі завдяки дуже солодким плодам. Районований у зонах Полісся і Лісостепу України. Придатний для інтенсивних насаджень на айві іта перещеплення в крону дорослих дерев інших, менш цікавих сортів; широко використовується в селекції.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 151-152.

4.10 Крупноплідна

Фото Дроник Н.І.

Осінній сорт, одержаний на Придністровській дослідній станції садівництва як сіянець від вільного запилення сорту Деканка зимова.

Дерево середньоросле, має широкопірамідальну, густу крону, яка з віком, при навантаженні врожаєм, стає розлогою. Основні гілки в нижній частині крони відходять під гострим кутом ($45-55^{\circ}$), тому при формуванні їх бажано відгинати; у середній і верхній частині крони кут відходження гілок близький до прямого, гілки добре вписуються в скелет крони. Пагоноутворювальна спроможність сорту висока, характерна риса - довгі колінчасті пагони і бруньки, розміщені на своєрідних напливах з деревини і кори, що створює певні труднощі при окуліруванні.

Сорт не дуже вибагливий до умов вирощування, стійкий до парші, відзначається хорошою зимостійкістю. Може виступати добрим потенційним запилювачем для інших сортів - життєздатність його пилку становить 81%.

У плодоношення на насіннєвій підщепі вступає на 5-й рік після садіння в сад, на айві, з якою добре сумісний, - на 3-4-й рік. Урожайність 8-річних дерев на насіннєвій підщепі складає 32 кг або 9,1 т/га при схемі садіння 7 x 5 м.

Потенційні запилювачі: Улюблена Клаппа, Конференція, Говерла, Кучерянка.

Плоди великі, середня маса становить 320 г, окремі екземпляри досягають 500 г і більше, грушоподібної чи широкогрушоподібної форми, незважаючи на значну масу, міцно тримаються на дереві. *Шкірочка* тонка, у період знімальної стиглості зеленувато-жовта, у споживчій - світло-жовта, іноді з золотавим загаром на сонячному боці, з численними зеленими або світло-коричневими цятками, іноді невеликими іржавими плямами. *М'якоть* щільна, біла, масляниста, кисло-солодка, зі слабким ароматом, високих смакових якостей (7,4-8,6 балів).

Знімальна стиглість плодів настає в середині вересня, споживча - наприкінці вересня - на початку жовтня. У регульованих умовах (холодильник) плоди можуть зберігатися 1,5-2,0 місяці, не втрачаючи високих товарних і смакових якостей. Через велику масу вимагають обережного поводження при збиранні, транспортуванні й зберіганні.

Достоїнства сорту: середнорослість, скороплідність;, стійкість до парші, великі плоди високих смакових якостей.

Недоліки: деякі незручності при окуліруванні через напливи кори і деревини під бруньками.

Сорт районований в зоні Лісостепу. Позитивні якості дозволяють рекомендувати його для створення інтенсивних грушевих насаджень в промислових і фермерських господарствах.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 154.

4.11 Львівський сувенір

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, одержаний на Львівській дослідній станції садівництва від схрещування сортів Бере Гарді та Жозефіна Мехельнська.

Дерево швидко росте в молодому віці. Крона оберненопірамідальна, на айвовій підщепі не загущується, має широкі кути відходження скелетних гілок від стовбура та легко формується при мінімальному обрізуванні.

За формою крони сорт придатний для ущільнених інтенсивних насаджень. В умовах Лісостепу і південного Полісся досить зимостійкий, високостійкий до парші, але вимогливий до температури повітря, яка впливає на якість плодів.

На насіннєвій підщепі плодоносить з 5-6-річного віку, швидко нарощуючи товарну врожайність, яка в 8-12-річному віці досягає 23,0-30,0 т/га. На айві, з якою добре сумісний, плодоносить з 3-4-го року. На айві ВА-29 урожайність в 5-річному віці становить 8,3 кг з дерева.

Кращі затилювачі: Улюблена Клаппа, Конференція, Парижанка, Десертна.

Плоди великі, масою 250-290 г (більші - 340-360 г), подовжено-грушоподібної форми, усічені до плодоніжки. *Шкірочка* щільна, але не тверда, суха, під час знімальної стиглості сірувато-зелена, майже суцільно іржава, при досяганні - інтенсивно-оранжева, на окремих плодах з легким рум'янцем. *М'якоть* жовта, соковита, ніжна, напівмасляниста, без грануляцій, приємного кислувато-солодкого смаку (7,8-8,2 бали), з мигдальним сильно вираженим ароматом троянди.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 14,2, цукрів – 9,0, кислот – 0,3, пектинів – 1,5, а також вітаміну С – 3,1 мг/100 г сирої маси.

Знімальна стиглість плодів настає в другій половині жовтня, споживча - у листопаді – грудні. У звичайних плодосховищах вони зберігаються до січня - лютого. Добре переносять зберігання в холодильниках до березня - квітня.

Достоїнства сорту: висока врожайність, товарність і хороші смакові якості плодів, несприйнятливості до парші.

Недоліки: в роки з холодним літом формуються плоди недостатньо високих смакових якостей.

Сорт внесено до державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні від 2008 року для Поліської та Лісостепової зони. Його рекомендовано для приватних та інтенсивних промислових насаджень на айві в південних регіонах України.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 210-211; Бабіна Р.Д., 2011.

4.12 Ноябрська

(Ноябрська Молдови)

Фото Кондратенко Т.Є.

Пізноосінній сорт селекції Молдавського НДІ садівництва, виноградарства і виноробства, одержаний від схрещування сортів Тріумф Вієнни і Ніколай Крюгер.

Дерево середньоросле з пірамідально-розлогою кроною, що обвисає в період плодоношення. Сорт відзначається середньою зимостійкістю. Стійкий до парші. У плодоношення на насінневій підщепі вступає порівняно пізно - тільки на 7-8-й рік, на айві, з якою добре сумісний, - на 3-4-й рік після садіння в сад. Плодоносить помірно, але регулярно. У 13-15-річному віці врожай з одного дерева становить 23-42 кг плодів.

Потенційні запилювачі: Улюблена Клаппа, Говерла, Конференція, Придністрянка.

Плоди великі, масою 210-240 г, яйце-, грушоподібної форми, округлі у верхній частині й різко звужені до плодоніжки. *Шкірочка* товста, щільна, у період

знімальної стиглості зелена, при досяганні - блідо-жовта, частина плодів на сонячному боці має слабкий розмитий рожевий рум'янець. М'якоть соковита, ніжна, напівмасляниста, кисло-солодка, дуже гарного смаку (8,0-8,5 балів).

Знімальна стиглість плодів настає наприкінці вересня - на початку жовтня, споживча - у листопаді – на початку грудня. Плоди погано зберігаються в холодильнику. Строки зберігання можуть бути продовжені до березня - квітня, але при цьому дуже сильно знижується якість плодів.

Достоїнства сорту: слаборослість, висока врожайність; стійкість до парші.

Недоліки: пізній вступ у плодоношення на насіннєвій підщепі.

Сорт районований в Степу. Користується популярністю в приватних і фермерських господарствах, особливо в західних регіонах і Придністров'ї; в Україні має промислове значення при закладанні інтенсивних насаджень на айві.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 215-216.

4.13 Осінь Буковини

Фото Дроник Н.І.

Осінній сорт, одержаний на Придністровській дослідній станції садівництва в результаті вільного запилення сорту Бере Боск.

Дерево сильноросле, з широкопірамідальною, середньої густоти кроною, що нормується мінімальним обрізуванням.

Сорт маловибагливий до ґрунтових умов, але має підвищені вимоги до тепла. Зимостійкість нижче середньої. У той же час весняні заморозки до -3°C не позначаються негативно на формуванні зав'язі й врожаю. Стійкий до ураження паршею. Частково самоплідний. З айвою не сумісний.

У плодоношення вступає на 5-й рік після садіння в сад на насіннєвій підщепі і на 3-4-й рік на айві, з якою добре сумісний. Врожайність 9-річних дерев на насіннєвій підщепі становить 26 кг.

Потенційні запилювачі: Говерла, Кучерянка, Улюблена Клаппа, Конференція, Придністрянка.

Плоди великі, середньою масою 230-250 г, на айвовій підщепі зі вставкою деякі досягають 350-400 г, подовжено-грушоподібної форми. *Шкірочка* гладенька, тонка, зеленувато-жовта в період знімальної стиглості та тьмяно-жовта, оржавлена - у споживчій. Підшкіркові цятки численні, дрібні чи середнього розміру, слабо помітні. *М'якоть* кремова, соковита, ніжна, кисло-солодка, зі слабким ароматом, високих смакових якостей (8,4-8,6 балів).

Знімальна стиглість плодів настає на початку вересня. Достиглі плоди міцно тримаються на дереві, добре переносять транспортування. У холодильнику можуть зберігатися 1,5-2,0 місяці, не втрачаючи смакових і товарних якостей.

Достоїнства сорту: скороплідність, привабливі великі плоди високих смакових якостей, стійкість до парші.

Недоліки: сильнорослість, відносно низька зимостійкість деяких елементів крони і квіткових бруньок.

Сорт районований в зоні Лісостепу. Поки що не має належного розповсюдження в приватному і фермерському садівництві.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 162-163.

4.14 Платонівська

Фото Юрик Л.С.

Осінній сорт, одержаний на Мліївській дослідній станції садівництва у результаті запилення гібрида (Олександрівка х Деканка дю Коміс) пишком сорту Бере Боск.

Дерево сильноросле, з пірамідальною кроною в молодому віці та широкопірамідальною з пониклими гілками в період плодоношення. В умовах Лісостепу і південного Полісся (м. Київ) відзначається підвищеною зимостійкістю, стійкістю до парші й білої плямистості. Даних щодо сумісності з айвою не знайдено.

У плодоношення вступає в середні строки: на насіннєвій підщепі на 5-6-й, на айві зі вставкою - на 3-4-й рік після садіння в сад. У молодому віці швидко нарощує врожайність, що іноді приводить до перевантаження дерева, часткового здрібнення плодів та схильності до періодичності плодоношення. Цього можна уникнути, якщо поступово, у міру збільшення продуктивнврожайності дерева і

його віку, посилювати обрізування (аж до омолоджувального) для підтримки активних ростових процесів і запобігання швидкого старіння дерева.

Потенційні запилювачі: Улюблена Клаппа, Конференція, Кучерянка, Говерла.

Плоди вище середнього розміру та великі, масою 160-190 г, на молодих деревах – до 220-240 г, широко-грушоподібної форми. *Шкірочка* суха, іржава, зі слабким розмитим рум'янцем на сонячному боці. *М'якоть* соковита, масляниста, солодка, гарного смаку (8,0-8,2 бали).

Знімальна стиглість плодів настає в другій половині вересня, споживча триває 2-3 тижні, у холодильнику можуть зберігатися місяць.

Достоїнства сорту: зимостійкість, стійкість до парші, висока врожайність.

Недоліки: схильність до перевантаження урожаєм, здрібнення плодів.

Маючи ряд позитивних якостей, Платонівська, як ранньоосінній сорт з плодами хорошої якості, заслуговує на увагу і поширення в аматорському і фермерському садівництві, а також може бути рекомендована для створення сировинних садів.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 164-165.

4.15 Смерічка

Фото Ходаківської Ю.Б.

Осінній сорт, одержаний в Інституті садівництва УААН в результаті схрещування сортів Бере Боск і Парижанка.

Дерево середньої сили росту, в молодому віці утворює компактну пірамідальну крону, тоді як в період плодоношення - розлогу, з численними

звисаючими тонкими пагонами. У саду розміщують з відстанню між деревами у ряду на насіннєвій підщепі 4-6 м, на на айві - 2,5-3,0 м

Сорт невибагливий до ґрунтових умов. У зоні Полісся характеризується високою зимостійкістю. Не уражується паршею, листя вражаються білою плямистістю.

Починає плодоносити з 4-5-річного віку на насіннєвій підщепі та з 2-3-річного - на айві, сумісність з якою добра. Урожайність 7-10-річних дерев на насіннєвій підщепі сягає 16,5-30,0 т/га. З віком в умовах Полісся у насадженнях на цій підщепі спостерігається періодичність плодоношення даного сорту.

Кращі запилювачі: Улюблена Клаппа, Парижанка, Десертна, Кримська медова, Роксолана.

Плоди великі, одномірні, середньою масою 270-290 г (до 330-350 г), видовжено- грушоподібної форми, густо вкриті дрібними цятками. *Шкірочка* середньої товщини, гладенька, суха, під час збору врожаю світло-зеленого забарвлення, при досяганні - жовто-зелена. У частини плодів може бути рум'янець на сонячному боці. *М'якоть* біла, соковита, без грануляцій, кисло-солодкого смаку (7,0-7,4 бали), з легким мигдальним ароматом.

Знімальна стиглість плодів в умовах Київщини настає наприкінці вересня - на початку жовтня. Час споживання - кінець жовтня-листопад. Добре зберігаються у звичайному сховищі.

Достоїнства сорту: невибагливість до ґрунтових умов; зимостійкість; стійкість до ураження паршею.

Недоліки: посередні смакові якості плодів.

Сорт районований в зоні Лісостепу. Не має широкого розповсюдження в Україні через низькі смакові якості плодів.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 172-173.

4.16 Стрийська

Фото Ходаківської Ю.Б.

Пізньюзимовий сорт, одержаний в Інституті садівництва УААН від схрещування сортів Бере Гарді й Парижанка.

Дерева з широкопірамідальною кроною середньої густоти, мають швидкий темп росту. Їх розміщують з відстанню 4-5 м у ряду залежно від ґрунтових умов і способу формування крони. На айві щільність дерев у ряду в інтенсивних насадженнях можна доводити до 1,5-2,0 м, оскільки крона на айвовій підщепі не загущується і через це при формуванні потребує мінімального втручання.

Плодоносить переважно на коротких плодушках та шпорцях, інтенсивно закладаючи плодові бруньки на однорічних приростах.

Сорт скороплідний. В умовах південного Полісся і Лісостепу має добру зимостійкість і не уражується паршею та іншими грибними хворобами. Характеризується високою та регулярною врожайністю при високій вирівняності

плодів, але на айві при їх надлишку вони значно втрачають в масі, особливо при недостатньому вологозабезпеченні, тому потребують нормування.

У плодоношення вступає рано: на лісовій груші - на 3-4-й, на айві - на 2-3-й рік після садіння в сад. Урожайність 7-10-річних дерев на насіннєвій підщепі досягає 19,0-42,0 т/га, на айві ВА-29 з 7-річного віку дерев вона становить 35-42 кг/дер.

Кращі запилювачі: Конференція, Малівчанка, Ніколай Крюгер, Дево, Бере краснокутська.

Плоди великі, однакові, масою 260-280 г (до 330-350 г), видовжено-грушоподібної форми. *Шкірочка* досить товста, суха, сірувато-зелена, при досяганні зеленувато-жовта, іржаста, на сонячному боці з легким рожевим рум'янцем. *М'якоть* кремова, соковита, напівмасляниста, дуже солодка (дегустаційна оцінка – 7,2-7,7 балів), з легким мигдальним ароматом.

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 14,0, цукрів – 11,4, кислот – 0,15, пектинів – 1,0, а також вітаміну С – 2,7 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість плодів настає наприкінці жовтня, плоди з дерев на насіннєвій підщепі - пізніше. В окремі роки при зберіганні в звичайних сховищах плоди з дерев на айвовій підщепі можуть виходити зі збереження у другій половині листопада - на початку грудня.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність; зимостійкість і стійкість до парші, висока якість плодів; придатність для інтенсивних насаджень, особливо на айві.

Недоліки: в'янення й загнивання плодів від плодоніжки в кінці періоду зберігання.

Сорт районований в зонах Полісся і Лісостепу. За комплексом ознак - це один із кращих сортів пізньозимової групи, особливо для зон Полісся і північного Лісостепу, де ця група представлена обмеженою кількістю сортів. Заслуговує на більш широке розповсюдження в інших регіонах при закладанні інтенсивних

насаджень в колективних і приватних господарствах; в селекції використовується як джерело пізньостиглості та високої врожайності.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 228-229. Бабіна Р.Д., 2011.

4.17 Улюблена Клаппа

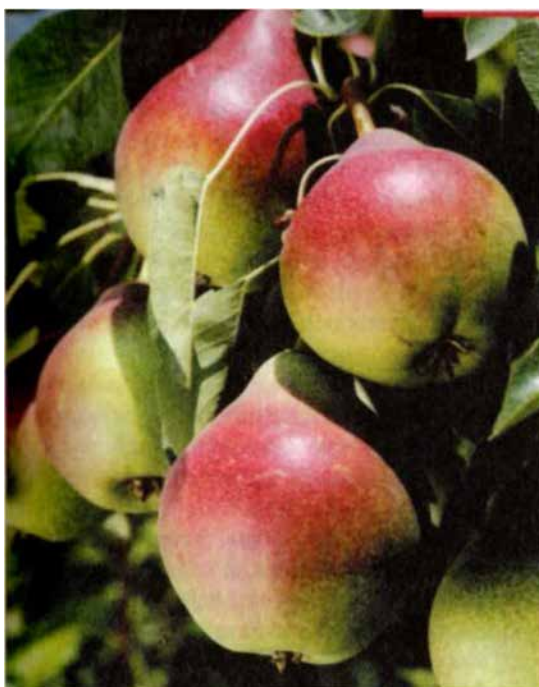

Фото Бабіної Р.Д.

Літній сорт, виведений у США як сіянець від вільного запилення сорту Лісова красуня.

Дерево від середньо- до сильнорослого, з широко-пірамідальною помірно розрідженою кроною, з гілками, які дещо звисають. Основні гілки товсті, гілкуються слабо, відходять від стовбура під кутом менше 45°. *Пагони* довгі, товсті, прямі, темно-коричневі з фіолетовим відтінком. Для утворення міцного скелета в період формування крони потребує відгинання та укорочення основних гілок. В молодому віці росте швидко. Сумісність з айвою недостатня. Певні ознаки несумісності проявляються вже в розсаднику, і хоч можна одержати

садивний матеріал, в саду такі дерева повністю гинуть протягом перших двох років. Хороший запилювач для багатьох сортів груші, самобезплідний.

До ґрунтових умов дерево невибагливе. Зимостійкість висока. Не пошкоджується весняними заморозками завдяки пізньому і тривалому квітуванню. При вирощуванні у Поліській та Лісостеповій зоні необхідно підбирати теплі, захищені від низьких зимових температур місця.

Плодоносить на 7-8-й рік після садіння в сад регулярно і щедро (до 250-300 кг плодів).

Кращі запилювачі: Вільямс, Панні, Ільїнка, Бере Боск, Лісова красуня, Бере Лігеля, Олів'є де Серр, Деканка зимова.

Плоди вище середнього розміру та великі, середньою масою 180-230 г, короткогрушоподібної форми, дуже розширені до верхівки, з горбкуватою поверхнею. *Шкірочка* гладенька, жовтувато-зелена, при повному досягненні плодів жовта, з густим яскраво-червоним рум'янцем на сонячному боці, майже без іржавості, з численними дрібними, слабо помітними підшкірковими цятками. *М'якоть* біла, ніжна, тануча, соковита, кислувато-солодка, з легким ароматом, відмінного смаку (8,5-8,6 балів).

Знімальна стиглість настає на початку серпня, споживча – в другій половині місяця. Плоди до настання знімальної стиглості досить міцно тримаються на дереві. Придатні для споживання у свіжому вигляді та для консервування.

Достоїнства сорту: швидке дозрівання, висока зимостійкість, невибагливість до умов вирощування, відмінні смакові якості плодів.

Недоліки: сильнорослість, несумісність з айвою, уражуваність листя і плодів паршею.

Сорт районований у всіх зонах України. Популярний у промисловому та аматорському садівництві, широко використовується в селекції. Найбільш відомий клон цього сорту – Старкримсон, який відзначається яскравим темно-червоним забарвленням поверхні плоду.

4.18 Християнка

Фото Ходаківської Ю.Б.

Зимовий сорт, одержаний на Львівській дослідній станції садівництва в результаті схрещування сортів Жозефіна Мехельнська і Парижанка.

Дерева середньорослі, з оберненопірамідальною, міцною кроною, мають широкий кут відходження основних гілок від стовбура, що дає змогу легко формувати скелет за допомогою обрізування. В умовах Лісостепу і південного Полісся - це один з найзимостійкіших, стійких до парші сортів. Невибагливий до ґрунтово-кліматичних умов. Сумісність сорту з айвою досліджено недостатньо.

В плодоношення на насінневій підщепі вступає з 5-6-річного віку, плодоносить регулярно і досить щедро, врожайність 8-12-річних насаджень становить 18,0-22,0 т/га.

Потенційні запилювачі: Говерла, Улюблена Клаппа, Конференція, Кучерянка.

Плоди вище середнього розміру, масою 170-185 г, більші - 210 г, правильної широкогрушоподібної форми. *Шкірочка* середньої щільності, в період знімальної стиглості плодів світло-жовта, при досягнанні – зеленувато-жовта, часто з легким рум'янцем. *М'якоть* кремова, соковита, але густа, масляниста, без грануляцій, приємного кислувато-солодкого смаку (7,7-8,2 бали), з добре відчутним мигдальним ароматом.

Знімальна стиглість плодів настає в жовтні, період споживання - з грудня - до початку лютого, а при зберіганні в холодильниках може бути продовжений до квітня - травня без погіршення смакових якостей і маслянистості.

Достоїнства сорту: висока і регулярна врожайність, хороші смакові якості й тривала лежкість плодів, досить висока зимостійкість та несприйнятливність до парші.

Недоліки: невіривняні за масою плоди.

Сорт заслуговує на поширення в аматорському садівництві північних регіонів України, зважаючи на високу зимостійкість і хороші смакові якості плодів.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 232-233.

4.19 Черемшина

Фото Ходаківської Ю.Б.

Зимовий сорт, одержаний на Львівській дослідній станції садівництва від схрещування сортів Бере Гарді та Жозефіна Мехельська.

Дерева середньорослі, швидко ростуть в молодому віці, мають вузькопірамідальну крону і схильні зберігати її в період продуктивного плодоношення. Для створення міцного скелета під час формувального обрізування деформувувати і відгинати гілки або вкорочувати тільки на зовнішню бруньку чи гілочку. На айвовій підщепі сорт виявляє меншу пагоноутворювальну спроможність, ніж на насінневій підщепі та формує компактну, добре освітлену крону. Один із найзимостійкіших сортів. В умовах Полісся і Лісостепу України не сприйнятливий до парші.

У плодоношення вступає на 5-6-й рік після садіння в сад на насінневій підщепі та на 3-4-й рік - на айві, з якою добре сумісний. Маючи високу і регулярну врожайність, придатний для вирощування за інтенсивною технологією. Дерева,

щеплені на айві, висаджують з щільністю в ряду до 2-3 м. Урожайність у 13-річному віці на насіннєвій підщепі становить понад 60 кг з одного дерева.

Потенційні запилювачі: Стрийська, Кучерянка, Говерла, Конференція.

Плоди середнього та вищесереднього розміру, середня маса 160-180 г, окремі 240-250 г. *Шкірочка* плоду суха, іржаста, у знімальний період сірувато-зелена, при досяганні - жовто-оранжева. *М'якоть* кремова, соковита, ніжна, масляниста, приємного кислувато-солодкого смаку (8,2-8,5 балів), з легким ароматом.

Знімальна стиглість плодів настає в першій половині жовтня, споживча - у грудні - на початку січня, остання значною мірою залежить від температурних умов зберігання. В холодильнику плоди можуть зберігатись до лютого - початку березня.

Достойнства сорту: висока зимостійкість і стійкість до парші, висока врожайність та швидкий темп її нарощування, хороші смакові якості плодів.

Недоліки: надмірна компактність крони дерев на насіннєвій підщепі, що вимагає додаткових затрат у період її формування.

Сорт районований в зонах Полісся і Лісостепу. Його рекомендовано для інтенсивних промислових насаджень і вирощування в приватних господарствах.

Матвієнко М.В. та ін. Груша в Україні. – К., 2006. – С. 233-234.

4.20 Яблунівська

Фото Кондратенко Т.Є.

Зимовий сорт, одержаний на Придністровській дослідній станції садівництва в результаті схрещування сортів Абат Фетель і Деканка дю Коміс.

Дерево сильноросле, з широко-пірамідальною, середньої густоти, кроною. Основні гілки відходять від стовбура під кутом 45-50°. Пагоноутворювальна спроможність середня, тому крона легко формується при мінімальному обрізуванні, особливо на айвовій підщепі.

Сорт скороплідний. Відзначається дещо підвищеною вибагливістю до умов вирощування, особливо до тепла. Зимостійкість в умовах Київщини відносно хороша. Сорт стійкий до парші і до бактеріального опіку листя; має добру сумісність з айвою. Квіткові бруньки закладаються в основному на 1-4-річній,

частково - на багаторічній деревині. Життєздатність пилку сорту досить низька - 1,6%.

У плодоношення на насіннєвій підщепі вступає на 5-й, на айві - на 4-й рік після садіння в сад. Урожай на насіннєвій підщепі на 11-й рік склав 48,4 кг з дерева, або 138 ц/га.

Потенційні запилювачі: Стрийська, Малівчанка, Кучерянка, Конференція.

Плоди від середнього розміру до великих, середня маса 160-195 г, на айвовій підщепі - 200-250 г, грушоподібної або широкогрушоподібної форми з слабо вираженою шийкою. Плід наче складається з двох усічених конусів, які звужуються до чашечки і плодоніжки. *Шкірочка* тонка, але міцна, у період знімальної стиглості зеленувато-жовта, у споживчій - світло-жовта, зі слабким розмитим оранжево-червоним рум'янцем, інколи з ніжною оржавленістю у вигляді плям. Підшкірні цятки дрібні, світло-коричневі або сірі, слабкопомітні. *М'якоть* біла або злегка кремувата, щільна, масляниста, ніжна, середньої соковитості, кисло-солодка, досить високих смакових якостей (8,2-8,8 бали).

У плодах міститься, %: сухих розчинних речовин – 16,85, цукрів – 9,13, кислот – 0,16, пектинів – 0,47, а також вітаміну С – 4,44 мг/100 г сирової маси.

Знімальна стиглість плодів настає наприкінці вересня, споживча - наприкінці листопада - на початку грудня. В холодильнику можуть зберігатися до березня. Транспортабельність хороша.

Достоїнства сорту: скороплідність; хороша урожайність; привабливість і високі смакові якості плодів зимового строку достигання; висока стійкість до парші.

Недоліки: сильнорослість дерев; відносно підвищена їх вибагливість до умов вирощування, особливо до тепла.

Сорт районований у зоні Лісостепу з 1997 року. Набуває популярності в аматорському садівництві, перспективний для промислових інтенсивних насаджень, особливо на айві, в зонах, сприятливих в кліматичному плані для культури груші.

РОЗДІЛ 5 ПОШИРЕНІ СОРТИ АЙВИ

5.1 Академічна (19-15)

Плоди сорту Академічна. Фото Клименко С.В.

Один із кращих сортів селекції Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка виділений із сіянців від вільного запилення в 1963 р.

Дерево невисоке (до 3,5 м заввишки). Крона округлої форми, середньо-загущена. Штамб до 70-80 см заввишки з відстаючою корою сіро-чорного кольору. Скелетні гілки світліші, ніж штамб. Ріст добрий. Однорічні пагони коричневі з жовтими сочевичками. Верхівки пагонів сильно опушені. Листки

середніх розмірів, видовжено-яйцеподібної форми. В плодоношення вступає з 3-5 річного віку. Зимостійкість висока.

Плоди середньою масою 250 г, яблукоподібної форми, одномірні, окремі плоди злегка горбкуваті, особливо біля чашечки і основи плоду. *Основа* плоду слабо асиметрична. *Шкірочка* дуже ніжна, тонка, гладенька, матово-жовта з легким розмитим рум'янцем у більшості плодів. *М'якоть* щільна, соковита, білокремова, терпкувата, приємного смаку, швидко темніє на повітрі. *Сердечко* невелике, пласкоцебулеподібної форми, 2,5 см заввишки, 3-4 см завширшки, розташоване ближче до верхівки плоду, оточене невеликою кількістю кам'янистих клітин. Насінні камери плоду невеликі, закриті. Кількість насінин – 28-32 шт.

Строки досягання плодів середні — з 25 вересня по 15 жовтня. Урожайність висока — 45-50 кг з одного дерева, без періодичності.

Плоди містять: сухих речовин – 20,5%, цукрів – 8,9%, органічних кислот – 0,4%, пектинів – 0,78%, дубильних речовин – 0,42%; каротину – 5,1, вітаміну С – 118,7 мг/100 г сирої маси. Використовуються для виготовлення високоякісних продуктів переробки (8,0 – 8,5 балів).

Достоїнства сорту: дуже красиві одномірні плоди, гарні смакові якості, висока і стабільна врожайність, підвищена зимостійкість, гарна лежкість плодів.

З 1999 року сорт введений до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні. Цікавий для аматорського садівництва в усіх зонах України, а для промислової культури – в південних регіонах (Клименко С.В., 1998, 2004).

5.2 Грушоподібна Шумського

Плоди айви сорту Грушоподібна Шумського. Фото С.В. Клименко.

Сорт одержаний аматором Л.В. Шумським у селі Пукеничі Стрийського району Львівської області. Елітний сіянець відібраний серед тих, що були вирощені з насіння сортів селекції НБС НАН України, одержаного у 70-х роках минулого століття.

Плоди грушоподібної форми, середньою масою 150-200 г (без нормування дуже великого врожаю), максимальною на родючому вологому ґрунті - до 470 г, при повному досяганні надзвичайно красиві.

Зимостійкість середня, підмерзлі рослини мають високу регенераційну здатність.

Сіянци цього сорту успадковують грушоподібну форму плодів. Грушоподібна Шумського заслуговує на увагу як гарний плодово-декоративний сорт (Клименко С.В., 2004).

5.3 Дарунок онуку (2-13)

Плоди айви сорту Грушоподібна Шумського. Фото С.В. Клименко.

Гібридний сіянець, отриманий у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України.

Дерево середньо-росле з красивою пірамідальною кроною, у 25-річному віці досягло висоти 3,2 м і діаметра крони 3 м. Крона компактна, її скелетні гілки підіймаються догори. Листки великі, 8,5 см завдовжки, 6,5 см завширшки, черешки 1,6 см завдовжки, овально-ланцетоподібні, матові, із грубою нервацією. У плодоношення вступає з 3-4 річного віку. Плодоношення зосереджене в основному на пагонах 30-45 см завдовжки, у меншій мірі - на коротких пагонах.

Плоди одномірні, овально-циліндричної форми без ребер та горбкуватості, однотипові за формою і величиною, красиві, середньою масою 250-270 г, 85-100 мм заввишки, діаметр у двох площинах — 75- 85 мм, *основа* плоду майже рівна, симетрична. За формою плоду сорт відрізняється від усіх інших сортів. *Плодоніжка* чітко не виражена, вона являє собою невеликий м'ясистий виступ. *Шкірка* тонка, інтенсивно жовта, ніжна, блискуча, опушення зникає при досяганні плодів ще на дереві. *М'якоть* жовто-кремова, ніжна, слабо гранульована, із сильним айвовим ароматом і приємним смаком, на повітрі швидко темніє. *Сердечко* невелике, у формі цибулини, 2,5-2,7 см заввишки, 3,0-3,5 см завширшки, розташоване посередині плоду. Насінні камери невеликі. Кількість насінин - 40-45 шт. /плід.

У плодах міститься: сухих речовин – 21,3%, цукрів – 9,9%, органічних кислот – 0,7%, пектинів – 0,88%, дубильних речовин – 0,39%, каротину – 14,5 мг, вітаміну С – 131,4 мг/100 г сирої маси.

Плоди придатні для тривалого зберігання без холодильної камери (до лютого-березня), набуваючи гарного золотисто-оранжевого кольору. Використовуються для виготовлення високоякісних продуктів переробки (8,5-9,0 балів), варення, пастили, соку з м'якоттю.

Достойнства сорту: стабільна урожайність плодів оригінальної форми, підвищена зимостійкість дерев.

Недоліки: у роки з підвищеною вологістю повітря плоди уражуються підшкірковою плямистістю.

З 1999 року сорт введений до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні. Цікавий для аматорського садівництва в усіх зонах України, а в південних регіонах – для промислової культури (Клименко С.В., 1999; 2004).

5.4 Кащенка №18

Плоди айви сорту Кащенка. Фото Клименко С.В.

Сорт було виділено Н.Ф. Кащенком з сіянців, вирощених з насіння кримських сортів айви, описаний Г.П. Рудковським в 50-х роках ХХ ст. У Державному реєстрі сортів рослин України внесений у 1999 р., рекомендований для вирощування в Поліссі та Лісостепу.

Дерева мають розлогу, широку крону. Висота дерев понад 3 м. Кора штамбів синювато-чорна, кора скелетних гілок чорно-коричнева, пагони світло-коричневі. Листя середніх розмірів, інтенсивно-зелені.

Плоди великі, середня маса одного плоду 230-250 г, максимальна - 300-350 г, висота - 80 мм, ширина - 90-95 мм. Плоди яблукоподібної форми - від подовженою до широкоовальної з грушоподібним потовщенням біля плодоніжки. Поверхня гладка або слабкорребруваті, ребристість більш помітна в основі плоду. Шкірочка щільна, зеленувато-жовтого кольору, часто з красивим рум'янцем; плоди густо опушені, опушення легко стирається. М'якоть світла, соковита, кисло-солодка, дуже ароматна, майже без кам'янистих клітин біля насінневих камер, їстівна. Сердечко середніх розмірів, трикутної форми з втягнутою основою, розташоване ближче до верхівки плоду. Кількість насіння - 30-32 шт./плід. У плодах міститься: сухих речовин 19,6% , цукрів – 7,8, титрованих кислот – 0,48 %, пектинових речовин – 0,9%, вітаміну С – 124мг/100г. сирої маси. Урожайність 20-річних дерев становить 40-80 кг. Однак з ранніх сортів, плоди дозрівають 5-15 вересня, вимагають своєчасного збору, так як перезрілі обсіпаються. Зимостійкість висока. Сорт скороплідний, дерева вступають у плодоношення у 3-4-річному віці, самобезплідний.

Плоди універсального призначення: вони використовуються сирими і для переробки - виготовлення варення, джемів, желе, конфітурів, соків та ін. (Клименко С.В., 2004).

5.5 Кримська рання

Плоди айви сорту Кримська рання. Фото В.Ю. Наркевичюте.

Сорт селекції Степового відділення НБС. Одержаний з насіння від вільного запилення суміші великоплідних сортів Анжерська, Берецький, Міча урожайна, Португальська.

Дерево середньо-росле, утворює округлу компактну, досить загущену крону. В плодоношення вступає з 3-4-го року.

Плоди великі — 300-350 г, правильної пласкоокруглої або округло-конічної форми, з широкими ребрами біля верхівки. *Шкірка* світло-жовта, середньої щільності, майже без опушення. *М'якоть* світло-кремова, дрібнозерниста, середньої щільності, соковита, без грануляцій, ароматна, кисло-солодка, з невеликою терпкістю.

Плоди містять: сухих речовин - 18,9%, цукрів - 8,2%, органічних кислот - 0,78%, дубильних речовин - 0,11%, пектинів - 6,34%, вітаміну С - 37,1 мг/100 г сирої маси.

Плоди одночасно досягають в умовах Криму наприкінці вересня, міцно тримаються на дереві. Технологічна стиглість настає через 10-15 днів після знімання, зберігаються 30-35 днів. Дегустаційна оцінка продуктів переробки 8,0-8,5 балів. Можливе споживання у свіжому вигляді.

Достоїнства сорту: скороплідність, висока врожайність, достатньо висока зимо- і посухостійкість, самоплідність.

З 1982 року сорт занесений до Реєстру сортів рослин України для Криму і України (Клименко С.В., 1999, 2004).

5.6 Марія (17-5)

Плоди айви сорту Марія. Фото Клименко С.В.

Сорт селекції Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка, виділений із сіянців, отриманих з насіння кримської айви.

Крона компактна, красива, овальної форми. Дерева плодоносять в основному на коротких і середніх однорічних пагонах. Щорічний приріст гарний, великий відсоток новоутворень, що складаються із середніх і коротких

однорічних пагонів. Листки великі, сильно опушені, інтенсивного зеленого кольору.

Плоди кожного року дуже великі, середньою масою 360-385 г (висота - 9,5 см, ширина - 10,3 см), максимальною - 500-700 г, яблукоподібної форми з грушоподібним горбиком, слабкоробристі, сильно опушені, зеленувато-жовтого забарвлення. Блюдце невелике, складчасте, жовтого забарвлення плоди набувають лише при зберіганні, тоді ж цілком зникає й опушення, після чого м'якоть стає майже їстівною. *М'якоть* соковита, нещільна, у порівнянні з іншими формами набагато ніжніша, кисло-солодка, освіжальна, кремова без потемніння. Кам'янистих клітин біля насінних камер небагато. *Шкірочка* щільна, дуже ароматна. *Сердечко* велике, розташоване посередині плоду. Висота сердечка 2,8 см, ширина — 4,4 см, кількість насінин — 50-55 шт. Насінні камери закриті.

Плоди легко відокремлюються від плодоніжки. Врожай з дерева у 20-річному віці — 50-70 кг. Строк достигання середньо-пізній — з 20 вересня по 20 жовтня. Плоди добре зберігаються в холодильнику до лютого, підшкірної плямистості немає. Сорт швидкоплідний, зимостійкий, урожайний. (Клименко С.В., 2004)

З 1999 року він введений до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні. Цікавий для аматорського садівництва в усіх зонах України, а в південних регіонах - для промислової культури (Клименко С.В., 1993).

5.7 Оранжева

Плід айви сорту Оранжева. Фото Клименко С.В.

Сорт селекції Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України одержаний як сіянець від вільного запилення сіянець від вільного запилення гібриду 15–17–6 (19–15 x 17–6).

Дерево середньої сили росту, висотою до 2,5 м. Крона широка, розлога, зі звисаючими гнучкими гілками і дуже темною корою. Середина крони розріджена, добре освітлюється. Однорічний приріст середньої величини з добре визріваючою деревиною та сформованими бруньками. Листки невеликі.

Плоди яблуковидної форми, трохи горбисті. Горбки виступають біля плодоніжки, яка має грушоподібної потовщення. Блюдце дуже маленьке, ребристе. Середня маса плоду 150-200 г, висота 6,1-6,7 см, ширина 7,2-7,5 см. Розміри плодів мало варіюють. Забарвлення плоду яскраве, жовто - оранжеве, часто з рум'янцем. Опушення під час дозрівання цілком зникає. Шкірочка щільна, масляниста, ароматна. М'якоть жовта, щільна, масляниста, кисло-солодка, дуже приємна на смак, майже їстівна. Сердечко середніх розмірів, трикутної форми, розташоване ближче до верхівки плоду і оточене одним шаром кам'янистих

клітин. Насіннєві камери закриті, 2,7 см заввишки, 2,3 см завширшки. Насіння (46-52 шт./плід) середніх розмірів, добре виповнені.

Сорт раннього строку дозрівання . Знімальна стиглість плодів настає у першій декаді вересня. Терміни дозрівання плодів - перша декада вересня. Дерева дуже зимостійкі, врожайні, плодоносять щороку, урожайність 20-річних дерев становить 50-60 кг. Сорт зимостійкий, самобезплідний.

Плоди використовуються для переробки - виготовлення варення, джемів, желе, конфітурів, соків та ін. (Клименко С.В., 2004).

5.8 Студентка (Єлена)

Плоди айви сорту Студентка. Фото Клименко С.В.

Сорт, отриманий у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України.

Дерево середньої сили росту, з компактною широкоовальною кроною, 4 м заввишки, діаметром біля 4,0-4,1 м. Гілки відходять від стовбура під гострим кутом, вигнуті, розташовані компактно, кінцівки гілок спрямовані вгору. Стовбур гладенький. Пагони прямі середньої товщини, голі з помітними сочевичками. Листки великі, темно-зелені з сильним опушенням нижнього боку; краї цілісні.

Плоди типової яблукоподібної форми, без плодоніжки, з потовщеним "айвовим" горбистим виступом, зовні дуже привабливі, слабо асиметричні. *Поверхня* плоду гладенька, забарвлення інтенсивно-зелене, що при досяганні переходить у жовте. Опушення характерне для незрілих плодів, пізніше воно зникає. *Чашечка* неглибока, складчаста. *Шкірочка* плоду щільна, але тонка, ніжна; *м'якоть* щільна, жовто-кремова, соковита, кисло-солодка, дуже ароматна, терпкувата, кам'янистих клітин небагато.

Плоди одномірні, 8,5-10,2 см заввишки, 8,5-10,0 см завширшки, середньою масою 265 г, в окремі роки – 290-300 г. *Серцевина* середніх розмірів: висота 2,6 см, ширина 3,5 см, кількість насінин – 30-40 шт.

У плодах міститься: сухих речовин - 20,6%, цукрів – 8,5%, органічних кислот – 0,6%, дубильних речовин – 0,35%, пектинів – 1,1%, каротину – 11,1 мг, вітаміну С – 110,7 мг/100 г сирової маси.

Сорт середнього строку досягання, плоди з початку вересня дуже швидко збільшуються в розмірах і за 10-15 днів досягають максимальної величини. Масове досягання спостерігається 15-20 вересня, коли плоди набувають золотаво-жовтого кольору, іноді з дуже ніжним розмитим рум'янцем.

Врожайність висока: у 8-10-річному віці — 15-35 кг, у 15-25-річному — 40-80 кг з одного дерева. Плоди дуже добре зберігаються (в холодильнику – до лютого - березня.), навіть у звичайних умовах не буріють.

Достоїнства сорту: висока врожайність, підвищена зимостійкість, відмінна життєздатність дерев.

З 1999 року сорт введений до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні. Придатний для аматорського садівництва в усіх зонах України, а в південних регіонах - для промислової культури (Клименко С.В., 1999, 2004).

Контрольні запитання

1. За якими критеріями відбираються сорти для закладання промислових (аматорських) насаджень?
2. Які ознаки плодів найбільш характерні для зерняткових культур?
3. За якими характеристиками можна відрізнити сорти у розсаднику?
4. Назвіть найбільш поширені сорти певних зерняткових культур в Україні.
5. Чи можуть триплоїдні сорти яблуні використовуватись як запилювачі для інших сортів?
6. Назвіть ступінь самоплідності найбільш поширених сортів яблуні.
7. Назвіть відомий клон груші сорту Улюблена Клаппа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабіна Р.Д. Сорта груши в условиях Крыма / Садівництво: міжвід. тематич. наук. зб. – К., 2002. – Вип. 54. – С. 84-86.
2. Бабіна Р.Д. Кращі сорти плодових, ягідних і горіхоплідних культур української селекції. – К.: Преса України, 2011. – С. 38.
3. Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року. – Київ: СПД «Жителів С.І.», 2008. – 76 с.
4. Гулько И.П. Скороплодность и урожайность яблони в зависимости от форм клоновых подвоев / И.П.Гулько, В.И. Гулько // Садоводство. – К.: Урожай. - 1986. – Вып. 34. – С. 16-18.
5. Гриник І.В. Актуальні дослідження і розробки Інституту садівництва НААН та його мережі/ І.В. Гриник, М.О. Бублик. – Київ: Інститут садівництва НААН України, 2016. – 178 с.
6. Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні на 2018р. – Київ: Алефа, 2018. – 398 с.
7. Жученко, А.А. Экологическая генетика культурных растений / А.А. Жученко. – Кишинёв: Штиинца, 1980. – 588 с.
8. Исаева И.С. Продуктивность яблони / И.С. Исаева. – М.: Изд. МГУ, 1989. – 149 с.
9. Клименко С.В. Айва обыкновенная. – Киев: Наукова думка, 1993. 285 с.
10. Клименко С.В. Айва (біологія, вирощування, сорти). – Київ: Дім, сад, город – плюс, 2004. – 78 с.
11. Кондратенко Т.Є. Минуле і сучасне садів на карликових підщепах в Україні // Пропозиція. – 2000, № 4. – С. 48-51.
12. Кондратенко Т.Е. Основы формирования промышленного сортимента яблони в Украине: Дис. доктора с.-х. наук: 06.01.07. / Татьяна Егоровна Кондратенко. – К., 2002. – 326 с.

13. Кондратенко Т. Є. Сорти яблуні, імунні до парші / Т.Є. Кондратенко П.В. Кондратенко. – К.: Аграрна наука, 1996. – 53 с.
14. Кондратенко Т.Є. Морфологічні ознаки саджанців і живців яблуні районуваних та перспективних сортів. Довідник для апробаторів / Т.Є. Кондратенко, О.М. Кузьмінець. - К: ВАТ «Поліграфкнига», 2008. -120 с.
15. Копань В.П. Селекція яблуні в Україні: Дис... доктора с.-г. наук: 06.00.05. / Володимир Павлович Копань. – К., 1995. – 308 с.
16. Кудрявец Р.П. Продуктивность яблони / Р.П. Кудрявец. – М.: Агропромиздат, 1987. – 303 с.
17. Кудрявец Р.П. О возможности выращивания яблони на сильнорослом подвое по типу сад-луг в Подмоскowie / Р.П. Кудрявец, Т.Е. Мягкова // Плодоводство и ягодоводство Нечернозёмной полосы. – М.: НИЗИСНП. – 1977. – Т. 10. – С. 47-56.
18. Литовченко О.М. Кращі сорти плодових і горіхоплідних культур української селекції/О.М. Литовченко, В.В. Павлюк, І.К. Омельченко. – Київ: «Пресса Украины», 2011. – 144с.
19. Помологія. Яблуня / під заг. ред. П.В. Кондратенка, Т.Є. Кондратенко. - Вінниця : Нілан-ЛТД, 2013.-624 с.
20. Помологія: в 5 т. / под общ. ред. М.В. Андриенко. Т. 1. Яблоня. — К.: Урожай, 1992. — 352 с.; Т. 2. Груша и айва. — К.: Урожай, 1995, —224 с.
21. Матвієнко М.В. Груша в Україні / М.В. Матвієнко, Р.Д. Бабіна П.В. Кондратенко. – К.: Аграрна наука, 2006. – 315 с.
22. Мацейко Л.М. Господарсько-біологічна оцінка сорто-підщепних комбінуваних та перспективи сортів груші в умовах Полісся та Лісостепу України. – Автореф.дис.канд.с.-г. наук. – К., 1998. – 21 с.
23. Методика економічної та енергетичної оцінки типів насаджень, сортів, інвестицій в основний капітал, інновацій та результатів технологічних досліджень у садівництві/ за ред. О.М. Шестопаля. – Київ: Інститут садівництва УААН, 2006. – 140 с.

24. Мичурин И.В. Избранные сочинения / И.В. Мичурин. – М.: ОГИЗ, 1958. – 791 с.
25. Седов Е.Н. Биохимическая и технологическая характеристика плодов генофонда яблони (монография) / Е.Н. Седов, М.А. Макаркина, Н.С. Левгерова – Орел: ВНИИСПК, 2007. – 312 с.
26. Седов Е.Н. Задачи и методы селекции. Интенсификация и ускорение селекционного процесса / Е.Н. Седов // Селекция яблони. – М.: Агропромиздат, 1989. – С. 3-34.
27. Седов Е.Н. Селекция семечковых на устойчивость к парше и мучнистой росе – приоритетное направление науки // Садоводство и виноградарство. – 1992. - №1. – С. 11-14.
28. Седышева Г.А. Полиплоидия и селекция яблони/ Г.А. Седышева, Е.Н. Седов. – Орёл: ВНИИСПК, 1994. – 272 с.
29. Симиренко Л.П. Помология. Т. 1 / Л.П. Симиренко. – К.: Изд.-во Украинской академии с.-х. наук, 1961. – 579 с.
30. Татаринев, А.Н. Садоводство на клоновых подвоях / А.Н. Татаринев. – К.: Урожай, 1988. – 208 с.
31. ДСТУ ЄК ООН РРУ-50:2007. Яблука. Настанови щодо постачання і контролювання якості (ЕЗК ООН ГРУ — 50: 2003, ГОТ). - Вид. офіц. - К. : Держспоживстандарт України, 2009. — III, 26 с. — (Національний стандарт України).
32. ДСТУ ЄК ООН РРУ-51:2007. Груші. Настанови щодо постачання і контролювання якості (ЕЗК ООН РРУ — 51: 2003, ГОТ). - Вид. офіц. -К. : Держспоживстандарт України, 2009. — III. 11 с. - (Національний стандарт України).
ДСТУ 7056: 2009 Садівництво та ягідництво. Терміни та визначення понять
33. ДСТУ 7128:2009 Сорт рослин. Загальні вимоги

34. ГСТУ 01.1-37-159:2004 Яблука свіжі ранніх термінів досягання. Технічні умови
35. ГСТУ 01.1-37-160:2004 Яблука свіжі середніх та пізніх термінів досягання. Технічні умови
36. ГСТУ 01.1-37-161:2004 Груші свіжі ранніх термінів досягання. Технічні умови
37. ГСТУ 01.1-37-162:2004 Груші свіжі середніх та пізніх термінів досягання. Технічні умови
38. Hudson J.P. Meadow orchard / J.P. Hudson // Agriculture. – 1971. – Vol. 78. - № 4. – P. 157-161.
39. Kantorowicz-Bak, M. Odmiany jabloni polecane do nowych nasadzen produkcyjnych w Rejonie Wielkopolski / M. Kantorowicz-Bak // Seminaria sadownicze. – Przybroda. – 1997. – Biuletyn nr. 2. – S. 12-19.
40. Kruczynska D. Nowe odmiany jabloni. – Warszawa:Hortpress Sp. Z.O.O. – 1998. – 120 s.
41. Stehr R. Schorfresistente Apfelsorten. Erfahrungen aus Nordent schland, Teil 2// Obstban. – 1997. - №10. – S. 490-495.
42. Tomala K., Szymanderska H. Jablka w sadzie i kuchni. - Warszawa, 1994. -127 s.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

<i>Айва</i>	6, 197-209	<i>Кислота аскорбінова</i>	16
<i>Аромат</i>	11, 15, 62	<i>Кислоти титровані</i>	17
<i>Блок генів</i>	8	<i>Колекція</i>	14, 52
<i>Борошниста роса</i>	34, 43	<i>Консистенція м'якоті</i>	53
<i>Бура плямистість</i>	9	<i>Лежкість</i>	59, 85
<i>Гени</i>	9, 32	<i>Листкова пластина</i>	37, 45
<i>Груша</i>	158-195	<i>Листкова поверхня</i>	7
<i>Дерево</i>	31, 48	<i>Лісостеп</i>	53
<i>Держреєстр</i>	23	<i>Луговий сад</i>	8
<i>Добір сорту</i>	4, 26	<i>Маточник</i>	5
<i>Довкілля</i>	4	<i>Морозостійкість</i>	90, 115
<i>Донбас</i>	21	<i>М'якоть</i>	11, 15
<i>Достигання</i>	18, 93	<i>Насадження</i>	4, 7, 9
<i>Ефективність</i>	14, 20, 23	<i>Насінина</i>	32, 46
<i>Закарпаття</i>	23	<i>Насінневі камери</i>	32, 55
<i>Зерняткові культури</i>	4, 6, 12	<i>Осьова порожнина</i>	35, 52
<i>Зимостійкість</i>	13, 36	<i>Парша</i>	14, 33
<i>Зовнішній вигляд</i>	159	<i>Пектин</i>	17, 58
<i>Зони плодівництва</i>	20	<i>Підчашечкова трубка</i>	35, 41
<i>Імунні сорти</i>	8	<i>Підцепя</i>	38, 43
<i>Питома врожайність</i>	7	<i>Сортовипробування</i>	68
<i>Плід</i>	14, 157	<i>Степ</i>	21
<i>Плодова гниль</i>	49	<i>Стійкість</i>	46
<i>Полісся</i>	21	<i>Стійкість комплексна</i>	9, 14
<i>Помологія</i>	4, 31	<i>Строки</i>	157
<i>Посухостійкість</i>	58	<i>Температури активні</i>	18
<i>Поширення сорту</i>	19	<i>Урожайність</i>	17, 49
<i>Придністров'я</i>	21	<i>Форма</i>	55, 160
<i>Прикарпаття</i>	21, 23	<i>Феноли</i>	16, 43
<i>Розсадник</i>	33, 59	<i>Хвороби</i>	8, 9
<i>Рослини</i>	18, 20	<i>Хвороби грибні</i>	162
<i>Сердечко</i>	29, 58	<i>Цінність</i>	30
<i>Склад плодів</i>	11	<i>Цукри</i>	14, 16
<i>Скороплідність</i>	10, 13	<i>Шкірочка</i>	35, 52

<i>Смак</i>	<i>30, 56</i>	<i>Яблуня</i>	<i>17,28,30-157</i>
<i>Сорт</i>	<i>5, 33</i>	<i>Якість</i>	<i>36, 60</i>
<i>Сортимент</i>	<i>5, 12</i>		